

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİRLEŞİK FONKSİYONLU TARİHİ
YAPILARDA YENİDEN İŞLEVLENDİRME:
KONYA ÖRNEĞİ

Burcu SEVGİ GÖRBEĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Temmuz-2022
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRLEŞİK FONKSİYONLU TARİHİ YAPILARDA YENİDE İŞLEVLENDİRME: KONYA ÖRNEĞİ

Burcu SEVGİ GÖRBEĞ

**Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ

2022, 130 Sayfa

Giriş: Tarihi yapılar, toplumların sosyal, kültürel ve dini geçmişini yansıtmının yanı sıra inançlarını, geleneklerini ve sosyal değerlerini temsil eder. Ülkemizin en önemli kültür varlıklarından olan birçok tarihi yapı, doğal, insan kaynaklı, gelişime bağlı tehditler altında olup, kültürel, ekonomik ve sosyal kaynaklı çeşitli sebeplerle uzun yıllar korunamamış ve yıllar içinde yok olmaya terk edilmiştir. Oysaki tarihi yapılar, sahip oldukları mimari, teknik, belge, anı, çevresel, simgesel, ekonomik ve kullanım değerlerini gelecek nesillere kültürel önemlerine ve mevcut dokularına zarar vermeden iletmek ve korumak için bir araçtır. Ancak, orijinal işlevlerinin yitirilmesi ve toplumun değişen gereksinimlerinin yanı sıra eskimiş işlevlerinden dolayı tarihi binalar işlevsiz hale gelmekte ve yeni işlevler kazanmaktadır. Tarihi, kültürel ve ekonomik nedenler ve değişen çevresel koşullar da binaların uyarlanabilir yeniden kullanımına neden olabilmektedir. **Kapsam:** Çalışma kapsamında günümüzde özgün işleviyle veya yeniden işlevlendirme ile kullanılan birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar üzerinde durulmuştur. Konya bölgesi birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarından özgün ya da yeniden işlevlendirilmiş başlıca önemli 14 adet örneklem tarihi yapı belirlenmiştir. **Amaç:** Türkiye’de günümüzde tarihi binaların restore edilerek yeniden kullanımı ile ilgili özel düzenlemeler, standartlar veya kılavuzlar bulunmamaktadır. Türkiye’nin Konya bölgesinden seçilen örneklem yapılar özelinde yapılan bu çalışma ile hem birleşik fonksiyonlu yapıların tanınırlığının ve özelliklerinin artırılması amaçlanmıştır, hem de kültürel mirasın yeniden kullanımına ilişkin ulusal/uluslararası tüzük, yönerge, standart, ilkeler doğrultusunda tarihi yapılarda ideal yeniden işlevlendirme kriterlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Böylece Türkiye’deki ilgili kurumların ve uygulayıcıların teşvik edilerek konuyla ilgili bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Arazi çalışmaları ve arşiv taraması kullanılan başlıca yöntemler olmuştur. Ayrıca, Konya bölgesindeki seçilen örneklem birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar ile tarihi korumada yeniden kullanımın önemini incelemek ve yeniden kullanım ile ilgili ulusal/uluslararası standartlar ve kılavuzlarla uyumluluğunu değerlendirmek için, yeniden işlevlendirmeye dair yazınsal literatürden elde edilen verilerle konu detaylandırılmıştır. Araştırmada, örneklem birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların birleşim türleri, özellikleri ve işlev değişikliklerinin analizine dair bir model önerisi geliştirilmiştir. Çalışma çıktıları Konya, Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayını birleşik fonksiyonlu yapı grubu özelinde test edilmiştir. **Bulgular:** Farklı dönemlerde inşa edilen, Konya özelindeki başlıca önemli 14 adet birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların dönemlere göre birleşim türleri/ plan kombinasyonlarındaki değişimler ve günümüzde verilen yeni işlevlerinin özgün yapı ve fonksiyonu ile uyumu bakımından ele alınarak benzerlikleri ve farklılıkları olduğu gözlemlenmiştir. Modelin test edildiği kervansaray yapısının birleşik fonksiyonlu tarihi yapıda yeniden işlevlendirme kapsamında iyi/ideal durumda olduğu belirlenmiştir. **Sonuç:** Bu çalışma, birleşik fonksiyonlu yapı gruplarının Konya ili özelinde tanıtımı, gelişim şemalarının aktarılması, farklı birleşim türlerinin örneklenmesi ve bu yapı gruplarının işlev değişimleri bağlamında detaylı olarak değerlendirilmesi ve analiz edilmesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda, bu çalışmanın Konya’da bulunan örneklem yapıların Anadolu’daki birleşik fonksiyonlu yapı tasarımının ve yeniden

işlevlendirilmesinin değerlendirilmesi ve analiz edilmesi bakımından gelişimine olan katkısının incelenmesinden dolayı da literatüre önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar, Konya, mimari koruma, tarihi yapılar, yeniden işlevlendirme.

ABSTRACT

MS THESIS

ANALYSIS OF ADAPTIVE REUSE IN HISTORIC BUILDINGS WITH COMBINED FUNCTIONS: THE CASE OF KONYA

Burcu SEVGİ GÖRBEĞ

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN ARCHITECTURE**

Advisor: Assos.Prof.Dr. Gülşen DİŞLİ

2022, 130 Pages

Introduction: Historical buildings reflect the social, cultural, and religious background of societies and represent their beliefs, traditions, and social values. Many historic buildings, which are among the most important cultural assets of our country, are exposed to natural, man-made and developmental threats and could not be preserved due to various cultural, economic, and social reasons and have disappeared over the years. However, historic buildings are a tool to transmit and protect their architectural, technical, documentary, commemorative, environmental, symbolic, economic and use values to future generations without compromising their cultural significance and existing structure. However, historic buildings become dysfunctional and acquire new functions due to the loss of their original functions and the changing needs of society, as well as their obsolete functions. Historical, cultural, and economic reasons, as well as changing environmental conditions, can also lead to adaptive reuse of buildings. **Scope:** The study highlights historic buildings with combined functions that are used with their original function or re-purposed. Among the historical buildings with combined function in Konya region, 14 original or re-functionalized historical buildings were identified. **Aim:** In Turkey today, there are no specific regulations, standards, or guidelines for the restoration and reuse of historic buildings. This study, conducted specifically for the selected buildings from the Konya region of Turkey, aimed to both increase the awareness and characteristics of the combined functional structures and to determine the ideal criteria for the reuse of historic buildings in accordance with the international regulations, guidelines, standards and principles for the reuse of cultural heritage. In this way, awareness of this issue will be raised by encouraging the relevant institutions and practitioners in Turkey. **Methods:** The main methods used were field studies and archival research. In addition, the topic is studied in detail with the data from the literature on reuse in order to investigate the importance of adaptive reuse in historic preservation using selected examples of historic buildings with combined functions in the Konya region and to evaluate their compatibility with national/international standards and guidelines on reuse. As part of the study, a proposed model was developed for the analysis of combination types, characteristics, and functional changes of historic buildings with exemplary combined functions. The results of the study were tested for the combined functional building group of Ereğli Rüstem Pasha Caravanserai. **Findings:** It was found that there are similarities and differences in the changes of the combination types/floor plan combinations according to the period and the new functions that are given today in terms of harmony with the original structure and function of the 14 most important historical buildings with combined functions in Konya that were built in different periods. It was found that the caravanserai building in which the model was tested was in a good/ideal condition in the context of re-functioning into a historical structure with combined function. **Results:** This study is important to introduce the combined functional building groups in Konya province, to convey the development schemes, to try different combination types, and to evaluate and analyze these building groups in detail in

the context of functional changes. At the same time, it was found that this study will make a significant contribution to the literature by studying the contribution of the example buildings in Konya to the development of the combined function buildings in Anatolia in terms of evaluation and analysis.

Keywords: Buildings with combined functions, Konya, architectural conservation, historical buildings, adaptive reuse.

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitimimin her aşamasında yanımda olan, bilgisini, tecrübesini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen, beni araştırmaya teşvik eden, araştırma boyunca bana yol gösteren çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ'ye,

Çalışma sürecinde yaşadığım tüm zorluklara rağmen çalışmaya devam etmem için bana ilham veren 02.11.2021 tarihinde kaybettiğim ama sevgisini hala yüreğimde hissettiğim en değerli hazinem, melek annem Aliye SEVGİ'ye ve her koşulda yanımda olan canım aileme,

Ve son olarak bu yolda bana inanan beni destekleyip yanımda olan sevgili eşim Mustafa GÖRBEĞ'e,

Sonsuz teşekkür ederim.

Burcu SEVGİ GÖRBEĞ
KONYA-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı ve Önemi... ..	4
1.2. Araştırma Problemi ve Hipotez.....	5
1.3. Tezin Kapsamı	6
1.4. Kaynak Araştırması.....	9
2. ANADOLU'DA BİRLEŞİK FONKSİYONLU YAPILARIN TARİHSEL VE MİMARİ GELİŞİMİ.....	17
2.1. Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapıların Genel Tasarım Özellikleri.....	18
2.1.1. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Yapılar.....	18
2.1.2. Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar.....	19
3. KONYA BÖLGESİNDEKİ BİRLEŞİK FONKSİYONLU TARİHİ YAPILARDA MİMARİ TANIMLAMA.....	22
3.1. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar.....	22
3.1.1. Konya Alâeddin Camii.....	22
3.1.2. Konya Sırçalı Medrese.....	25
3.1.3. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi (Taş Medrese).....	28
3.1.4. Konya Karatay Medresesi.....	30
3.1.5. Konya İnce Minerali Medrese.....	33
3.1.6. Konya Sahib-i Ata Külliyesi.....	36
3.1.7. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii.....	40
3.1.8. Konya Tahir ile Zühre Mescidi... ..	42
3.1.9. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi.....	46
3.1.10. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi.....	49
3.1.11. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi.....	51
3.2. Osmanlı Dönemi'nde Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar.....	53
3.2.1. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı... ..	53
3.2.2. Konya Selimiye Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi.....	58
3.2.3. Konya Mevlana Külliyesi.....	60
4. TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ....	64
4.1. Yeniden İşlevlendirilmenin Başlıca Nedenleri.....	64
4.1.1. Tarihsel ve Sosyo-Kültürel Nedenler.....	66
4.1.2. İşlevsel Değişiklikler.....	67
4.1.3. Çevresel Nedenler... ..	67
4.1.4. Ekonomik Nedenler... ..	68

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	69
5.1. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi... ..	69
5.1.1. Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapı Türlerinin Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi.....	70
5.1.2. Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Değerlendirme Yöntemi ve Kriterleri.. ..	71
5.1.2.1. Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi.....	72
5.1.2.2. Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi.....	75
5.1.2.3. Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi.....	78
5.1.2.4. Ulusal/Uluslararası Tüzük ve Standartlar Doğrultusunda Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri.....	80
5.1.2.5. Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri.....	84
6. ALAN ÇALIŞMASI VE DEĞERLENDİRME.....	88
6.1. Konya Bölgesi'ndeki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılarda Birleşik Fonksiyon Türleri ve Yapıların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Değerlendirilmesi.....	88
6.2. Alan Çalışması ve Yöntem Önerisi Kapsamında Örneklem Yapının Değerlendirilmesi.....	99
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
8. KAYNAKLAR.....	121

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

% : yüzde işareti

Kısaltmalar

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
H	: Hicri
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
M	:Miladi
LED	:Light Emitting Diode
NPS	: National Park Service (Milli Parklar Servisi)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
KVBM	: Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü
KVKBK	: Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
p	: Puan
vb.	:ve benzeri
vd.	:ve diğerleri
yy.	:yüzyıl
(S)	: same plan
(J)	: juxtaposed
(CT)	: built in the course of time

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Şekil 1.1. Konya merkezde bulunan örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait konum bilgileri (Yazar, 2022).....	7
Şekil 1.2. Konya ilçelerinde bulunan örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait konum bilgileri (Yazar, 2022).....	7
Şekil 3.1. Alâeddin Camii'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen zemin kat plan çizimi (Aslanapa, 1973 kaynağından yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	22
Şekil 3.2. Alâeddin Camii doğu cephesi (solda) ve avlu içinden hazire görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	24
Şekil 3.3. Alâeddin Cami'nin kuzey duvarında caminin Alâeddin Keykubad'ın emriyle tamamlandığını gösteren kitabe (solda), cami mimarının Dımaşklı Mehmed b. Havlan, mütevellisinin Atabeg Ayaz olduğunu belirten kitabede (ortada) ve Sultan Alâeddin Keykubad zamanında tamamlandığını gösteren kitabe (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	24
Şekil 3.4. Konya Alâeddin Camii II.Kılıç Arslan(solda), İzzeddin Keykavus Türbesi(ortada) ve türbede yazan meftun bilgileri(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	24
Şekil 3.5. Alâeddin Camii 7 sahınlı ilk bölüm (solda) ve mihrabın ve abanoz ağacından yapılmış minberin görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	25
Şekil 3.6. Alâeddin Camii kuzey cephesi girişi(solda), avlunun içinden kuzey görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	25
Şekil 3.7. Sırçalı Medrese'de birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla zemin kat planı (Akok,1969 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	26
Şekil 3.8. Sırçalı Medrese cümle kapısı iç avlu ve (solda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022), ana eyvan görünüşü (Yıldız Kuyrukçu,2020)	27
Şekil 3.9. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi'nde (Taş Medrese) birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla kat planı (Arslan,2017 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	29
Şekil 3.10. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi (Taş Medrese) batı cephesi(solda) ve doğu cephesi (sağda) (URL-9).....	30
Şekil 3.11. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi(Taş Medrese) taş kapının avludan görünüşü(solda) ve eyvanın avludan görünüşü(sağda) (URL-9).....	30
Şekil 3.12. Karatay Medresesi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Kuran, 1969 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	31
Şekil 3.13. Karatay Medresesi'nin doğu cephe görünüşü (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	31
Şekil 3.14. Karatay Medresesi'nin doğu cephesinde bulunan taç kapı görünüşü ve Türk üçgeni görünüşü (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	32
Şekil 3.15. Karatay Medresesi havuz (solda)ve taç kapısından görünüşler(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	32
Şekil 3.16. Karatay Medresesi kubbe açıklığı(solda) ve taç kapısından görünüşler(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	33

Şekil 3.17. İnce Minerali Medrese’inde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen zemin kat plan çizimi (Akok, 1970 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)	34
Şekil 3.18. İnce Minerali Medrese doğu cephesi(solda) ve taç kapı(sağda) görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	34
Şekil 3.19. İnce Minerali Medrese eyvan (solda) (ortada) ve kubbe görünüşleri (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	35
Şekil 3.20. İnce Minerali Medrese iç mekân görünüşü (solda ve sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	35
Şekil 3.21. Sahib-i Ata Külliyesi’nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Akok,1970 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	36
Şekil 3.22. Sahib-i Ata Külliyesi cami girişi Taç Kapı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	37
Şekil 3.23. Sahib-i Ata Külliyesi cami minaresi (solda) ve mihrabı (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	37
Şekil 3.24. Sahib-i Ata Külliyesi caminin iç mekânı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	38
Şekil 3.25. Sahib-i Ata Külliyesi hankâh doğu cephesi ve dükkânlar (solda) ve hankâh giriş kapısı(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	39
Şekil 3.26. Hankâhla türbe arasındaki geçit (solda), türbenin camiyle arasındaki dua penceresi (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	39
Şekil 3.27. Hankâhın batısındaki eyvan(solda), kuzeyindeki eyvan ve hankâh ile türbe arasındaki dua penceresi (ortada) ve güneyindeki (sağda) eyvan(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	39
Şekil 3.28. Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (KVBM arşivinden faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).....	40
Şekil 3.29. Beyşehir Eşrefoğlu Camii taç kapılı kuzey cephesi(solda) ve aydınlık feneri ve kar kuyusu (Dişli’ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022).....	41
Şekil 3.30. Eşrefoğlu Camii mihrap(solda) ve minber(sağda) görünüşü (Dişli’ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022)	41
Şekil 3.31. Eşrefoğlu Camii doğu(solda) ve güney cephesi (sağda)(Dişli’ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022)	42
Şekil 3.32. Tahir ile Zühre Mescidi’nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Akmaydalı,1982 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).....	43
Şekil 3.33. Tahir ile Zühre mescidinin güneybatı doğu(solda) ve güneydoğu(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	43
Şekil 3.34. Tahir ile Zühre mescidinin doğu (solda) ve kuzey (sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	44
Şekil 3.35. Tahir ile Zühre Mescidi’nin kareden kubbeye geçişte Türk Üçgeni(solda) ve ana mekân kubbesi(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	44
Şekil 3.36. Tahir ile Zühre Mescidi’nin son cemaat mahalli tonozu(solda) ve doğu cephesindeki portal (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	45
Şekil 3.37. Tahir ile Zühre mescidinin ana mekânda bulunan mihrap(solda), türbede bulunan mihrap(ortada) ve ana mekânından türbe bölümünün görünüşleri(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	45
Şekil 3.38. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi planı (Arslan, 2017 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).....	46

Şekil 3.39. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi ön giriş mekânı çinileri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	47
Şekil 3.40. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi doğu(solda) ve kuzey(sağda) cephesi(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	47
Şekil 3.41. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi güney(solda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022) ve batı(sağda) cephesi (Arslan,2017)	48
Şekil 3.42. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi harim giriş kapısı (solda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022) ve özgün çini mihrabı(sağda) (Arslan,2017).	48
Şekil 3.43. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi kubbesi(solda) ve kubbe geçişleri(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	49
Şekil 3.44. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi planı (Karpuz, 2009, c.1 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).	50
Şekil 3.45. Konya Şems-i Tebrizi Camii türbe eyvanı (solda) ve mihrap görüntüsü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	50
Şekil 3.46. Konya Şems-i Tebrizi Camii doğu cephesi (solda) ve kuzey cephesi (sağda)(Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022).	51
Şekil 3.47. Konya Şems-i Tebrizi Camii batı cephesi (solda) ve kuzey cephesi (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	51
Şekil 3.48. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi planı (KVBM arşivinden faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).	52
Şekil 3.49. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi orta holü(solda), zikir salonu(ortada) ve türbe mekânı (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	52
Şekil 3.50. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi batı(solda) ve kuzey(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	53
Şekil 3.51. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı planı (Ülgen, 1989 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).	54
Şekil 3.52. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı doğu(solda) ve kuzey(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	55
Şekil 3.53. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı batı cephesi(solda) ve günümüzde avluya giriş kapısı görünüşü (Konya Kapısı) (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	55
Şekil 3.54. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı avludan batı yönüne açılan Konya Kapısı iç görünüşü(solda) ve doğu yönüne açılan Bağdat Kapısı iç görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	55
Şekil 3.55. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı ana mekânda bulunan taş fil ayakların görünüşü (solda) ve ana mekândaki doğu duvarında bulunan pencere ve ocak görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	56
Şekil 3.56. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı avludan sırasıyla giriş eyvanına, dükkâna, tabhaneye giriş kapıları(solda) ve giriş eyvanı nişi (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	57
Şekil 3.57. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı giriş eyvanından ana mekâna giriş kapısı dış görünüşü(solda) ve ana mekândan giriş eyvanına giriş kapısı iç görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).	57
Şekil 3.58. Konya Selimiye Camii'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (URL-10 kaynağından yazar tarafından tekrar çizilmiştir).	58
Şekil 3.59. Konya Selimiye Camii kuzey(solda) ve doğu cephe görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	59

Şekil 3.60. Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi giriş olan batı cephesi (solda) ve cami-kütüphanenin güney cephesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	59
Şekil 3.61. Konya Mevlana Külliyesi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Önder,1980 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).....	60
Şekil 3.62. Konya Mevlana Külliyesi (solda ve ortada)avlu ve Matbâh-ı Şerif ve Meydân-ı Şerif görünüşü(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	61
Şekil 3.63. Mevlana türbesi(solda) ve semahane(sağda) görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	61
Şekil 3.64. Konya Mevlana Külliyesi mescidi görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	61
Şekil 3.65. Konya Mevlana Külliyesi türbelerin ve meydan-ı şerifin görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	62
Şekil 3.66. Konya Mevlana Külliyesi matbâh-ı şerif(solda), meydân-ı şerif(ortada) ve idari birim görünüşleri(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	63
Şekil 6.1. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı kuzey cephesi(solda) ve batı cephesi(sağda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)	101
Şekil 6.2. Restorasyon sonrası Rüstem Paşa Kervansarayı kuzey cephesi(solda) ve batı cephesi(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	102
Şekil 6.3. Rüstem Paşa Kervansarayı ahır bölümüne giriş kapısı restorasyon öncesi iç mekândan görünüşü(solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve restorasyon sonrası görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	103
Şekil 6.4. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı doğu cephesinde bacalar üzerindeki beton şapkalar (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası tuğla şapkalar (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	103
Şekil 6.5. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı üst örtüsü (solda ve sağda) (Restorasyon raporu, 2013).....	104
Şekil 6.6. Rüstem Paşa Kervansarayı restorasyon sonrası batı cephesinden(solda) ve iç avludan üst örtü görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	104
Şekil 6.7. Rüstem Paşa Kervansarayı restorasyon sonrası cephelerde bulunan kurşun kaplama drenaj (solda ve sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	104
Şekil 6.8. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı güney cephesindeki pencere ve kapı görünüşleri (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası pencere ve kapı görünüşleri (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).....	105
Şekil 6.9. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı giriş eyvan duvarında bulunan seki (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası giriş eyvan duvarında bulunan seki ve yer döşemesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	105
Şekil 6.10. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı batı cephesinde bulunan eklemeler, malzemede meydana gelen renk değişimi ve kararma (solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası batı cephesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	106
Şekil 6.11. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı ahır bölümüne eklenen dükkanlar(solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası ahır bölümü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	106
Şekil 6.12. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı dükkânlarda metal ve seyyar merdivenlerle çıkılan ara katlar(solda) ve dış dükkânlar önündeki ekler(KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)	107

Şekil 6.13. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı kemerlerdeki ahşap gergiler(solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası kemerlerdeki ahşap gergiler(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	107
Şekil 6.14. Restorasyon sonrası mutfak alanı(solda) ve led aydınlatma (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)	109
Şekil 6.15. Rüstem Paşa Kervansarayı'nın askerlik şubesi olarak kullanıldığı dönemde batı kapının yanındaki avlu duvarı ve Restorasyon sonrası mutfak alanı(solda) ve ticari alan olarak kullanıldığı dönemde batı kapının yanındaki avlu duvarı (sağda)(KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)	110

TABLolar DİZİNİ

Tablo

Tablo 1.1. Konya'daki örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait künye bilgileri (Yazar, 2022; Dişli, 2022; Yılmaz ve Doğruer, 2021).....	8
Tablo 4.1. Yapısal Değişim İşlemleri ve Ölçekleri (Douglas, 2006 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).....	66
Tablo 5.1. Uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo.....	75
Tablo 5.2. Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo.....	78
Tablo 5.3. Yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo.....	80
Tablo 5.4. Tarihi Binalarda Yeniden İşlevlendirmeye dair Uluslararası Tüzükler, Standartlar, Kılavuzlar ve Düzenlemeler ve Ulusal Mevzuat (Arslan, H. D., Orhan, Ş. B., & Dişli, G., 2020 kaynağından yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).....	81
Tablo 5.5. Kültür varlıklarında yeniden işlevlendirmeye dair Uluslararası standartların analizi sonucu, araştırma kapsamında belirlenen değerlendirme kriterlerini gösteren tablo.....	83
Tablo 5.6. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili yazınsal literatüre dayalı kuramsal yaklaşımlar ve belirlenen kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo.....	85
Tablo 5.7. Yeniden işlevlendirmenin uygunluğuna dair geliştirilen analiz ve değerlendirme/puanlama tablosu.....	87
Tablo 6.1. Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapı Gruplarının farklı fonksiyon türlerini gösterir tablo.....	90
Tablo 6.2. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarına dair künye bilgilerini gösterir tablo.....	92
Tablo 6.3. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarında kombinasyon türleri: aynı plandaki iki / üç ve daha fazla farklı fonksiyonun kombinasyonu (S), farklı planlarda yan yana birleşim (J), zaman içinde inşa (CT).....	93
Tablo 6.4. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarında uyarlanabilir yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları.....	95
Tablo 6.5. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarının uyarlanabilir yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri.....	97
Tablo 6.6. Örneklem birleşik fonksiyonlu yapı gruplarında konuyla ilgili uluslararası ve ulusal standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme tablosu.....	98
Tablo 6.7. Rüstem Paşa Kervansarayı'nın yeniden işlevlendirmenin uygunluğuna dair geliştirilen analiz ve değerlendirme/puanlama tablosu.....	114

1. GİRİŞ

Tarihi yapılar; bir toplumu meydana getiren yaşayış tarzı, kültürü, sanatı, mimarisi, gelenek ve göreneği, kısacası toplumsal kimliğin oluşması esnasındaki geçmişe dair birikimlerinin aktarılmasına aracı olan, bilgi veren, önemli kültür varlıklarıdır. Bu yapıların sahip oldukları tarihi değerlerinin sürdürülmesi ve gelecek nesillere bilgi akışının sağlanabilmesi açısından nitelikli koruma programına alınmaları ve ender yapı türlerinin tanınırlıklarının artırılması önemlidir. Bu yapılar tek yapı ölçeğinde ya da bir bina kompleksinin parçası olarak, aynı zamanda ya da kompleksin geri kalanıyla farklı dönemlerde inşa edilebilmektedir. Bunların arasında, tek yapı içinde birleştirilen veya iki farklı binada birbiriyle bütünleşik olarak ilişkili çeşitli işlevlere sahip yapılara atıfta bulunan “birleşik fonksiyonlu binalar” olarak adlandırılan üçüncü bir grup daha bulunmaktadır (Acar İpekoğlu, 1993a; İpekoğlu, 1993b). Bu tarihi yapılar farklı dönemlerde ve ortam koşullarına bağlı olarak işlev değişimine uğrayabilmektedir.

“Birleşik fonksiyonlu yapılar” terimi ilk olarak 1993 yılında Başak İpekoğlu tarafından tez çalışmaları sırasında geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Çalışmasında Acar İpekoğlu (1993), Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen ve mimari tasarım ilkelerinin çeşitli kombinasyonlarına sahip yapı grupları üzerinde derinlemesine bir analiz gerçekleştirmiştir. Araştırma boyunca, sadece Anadolu’daki bu binaların tipolojik sınıflandırması hakkında değil, aynı zamanda mevcut kullanımları hakkında da ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ürey (2010) ise, kompleks yapı geleneğinin Selçuklu döneminde başladığını belirterek kompleks yapıların başlangıcını tarihlendirmiş, Kayseri’deki Selçuklu dönemine ait Hunad Hatun Kompleksini cami, türbe, medrese ve hamam kombinasyonundan ötürü bu oluşuma örnek olarak göstermiştir. Osmanlı cami komplekslerinin (külliyelerinin) de Selçuklu dönemindeki oluşum ilkesini benimseyerek külliye mimarisini geliştirdiklerini savunmuştur (Ürey, 2010). Demir (2019), de Anadolu’da külliye ilk olarak 13. yüzyılda, Selçuklu döneminde gözlemlendiğini ve çoğunlukla serbest veya kompleks olarak tasarlanmış bir cami ve medreseden oluştuğunu belirtmektedir.

Bu çalışmanın birincil araştırma sorunu olan “birleşik fonksiyona sahip yapılar” teriminin anlamını tam olarak anlamak için, önce “cami kompleksleri/külliye” ve “bitişik binalar/manzume” gibi tarihteki benzer yapı gruplarının tanımlarına

bakmakta fayda görülmüştür. Bunların arasında manzume, imaret, site ve kompleks olarak da adlandırılan külliye, genellikle bir cami etrafında ve bazen bir medrese, türbe veya ticari bina etrafında sosyal tesisler sağlamak ve böylece insanlara hizmet etmek için geliştirilmiştir (Katoğlu, 1967). Anadolu'daki külliye'nin en eski örnekleri Artuklu dönemine kadar uzanmakta olup, artan sayıda fonksiyonel alanlarla Osmanlı döneminde sayıca artmıştır (Çobanoğlu, 2003). Hasol (1998), benzer şekilde külliye'yi medrese, türbe, hastane, imaret/aşevi, hamam, çeşme, muvakkithane (zamanlama odası) ve cami ile kurulan dükkânlardan oluşan dini ve sosyal bir merkez olarak tanımlamaktadır. Turani'ye göre (1975) külliye'yi oluşturan tüm bu yapı türleri bir cami etrafında ve aynı zamanda onunla inşa edilmiş olmalıdır. Sözen ve Tanyeli (2001), tüm bu binaların işlevlerinin birbirini tamamlaması ve aynı üslup özelliklerine sahip olması gerektiğini belirterek konuyu daha da açıklığa kavuşturmuştur. Andrew (1996) çoklu yapı birlikteliğini terim olarak "külliye" olarak adlandırmakta ve Osmanlılara atfetmektedir. Ona göre, külliye, bir caminin etrafında bulunan çeşitli işlevlerdeki yapı türlerini içeren büyük bir komplekstir.

Manzume ise bir yapı kompleksi olarak tanımlanmakla birlikte, bir külliye ile karşılaştırıldığında boyut ve bina sayısı bakımından daha küçüktür (Sözen ve Tanyeli, 2001). "Hacıbektaş-ı Veli Mimari Manzumesi" başlıklı araştırmasında Akok (1968), söz konusu manzumeyi, kuruluş tarihinden itibaren çeşitli ihtiyaçlara cevap veren bir "veli" türbesi etrafında geliştirilen kolektif bir tesis binası olarak tanımlamaktadır (Acar İpekoğlu, 1993). Diyarbakır Ulu Camii Manzumesi'nde ise, ilk olarak revak ve avlusu ile cami inşa edilmiş, zaman içinde geliştirilen (Akok, 1969; Acar İpekoğlu, 1993) çeşitli yapı türleri ile birlikte manzume meydana gelmiştir. Karamağaralı (1976), aynı şekilde manzume terimini külliye'den ayırmakta, Hunad Hatun Manzumesi örneğini vererek, başlangıçta bu yapı birlikteliğinde binaların bir bütün olarak aynı anda düzenlenmediğini, aksine farklı zamanlarda planlandığını ve birbirlerine eklendiğini belirtmektedir. Buna ek olarak, bir manzume oluşumunda her bir bina biriminin planlanması sırasında, mevcut binaların ve çevrenin yerleşimine ve düzenine uymanın önemini vurgulamıştır.

Acar İpekoğlu (1993), külliye ve manzumeden farklı olarak "birleşik fonksiyonlu yapılar" terimini "farklı işlevlere sahip yapı türlerinin tek birimler halinde düzenlenmiş veya bir araya getirilmiş, ancak tamamen birbirine bağlı olarak düzenlendiği yapı türü" olarak tanımlamaktadır. Ona göre, bu binalar, daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan külliye'nin başlatıcılarıdır (Acar İpekoğlu, 1993). Bu tezin

araştırma konusu olmasa da, manzume/bitişik tarihi binalar, cami kompleksleri/külliyeler ve birleşik işlevlere sahip binaların, 21.yüzyılın karmaşık fonksiyonlu ve/veya hibrit binalarının gelişimi üzerinde etkiye sahip olabileceği değerlendirilmektedir. Tarihteki söz konusu bina grupları ve bugünün “karma kullanımlı ve karmaşık fonksiyonlu binaları” ile yakın bir ilişki kurmak da mümkündür. Araştırmacılar da bu hipotezi desteklemektedir. Örneğin, yakın tarihli bir çalışmada, Holl (2014) hibrit binaları “karışık fonksiyonlara sahip binalar, birleşik ayrı kullanımlar ve toplanan yapılar” olarak tanımlamaktadır. Holl’e göre (2014), “hibrit binalar” terimi 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır, ancak kökleri tarihteki ev ve mağaza kombinasyonları gibi birleşik işlevlere sahip tarihi binalara kadar uzanmaktadır. Jia vd. (2010) ise, “karma kullanımlı binalar” terimini, farklı kullanımlar için tek yapıya ayrılan alanları içeren ortak kullanımlı alanlar olarak tanımlamakta ve Wei vd. (2016) bu terimi, ortak altyapıya ve ortak enerji kaynaklarına sahip binalar olarak betimlemektedir. Yakın zamanda yapılan bir başka çalışmada, karma kullanımlı binaların, eski pazarların, apartmanların, kütüphanelerin, mağazaların ve ofislerin Roma döneminde bir karma alanda veya yapıda birbirine bağlanması gibi eski muadilleriyle benzerlikleri olduğu iddia edilmektedir (URL-1). İslam dünyasının camileri de benzer şekilde, günlük dua, siyasi konuşmalar, eğitim, konaklama, adalet, askeri amaçlar ve sosyal toplanma gibi çok işlevli yerlerdir (Önkal ve Bozkurt, 1993).

Dünyada hızla değişim gösteren kentleşme, geçmiş ve gelecekte bağımlı koparmış, çevresel olumsuzlukları meydana getiren, kimliksiz, plansız yapıları da beraberinde getirmiştir. Buna karşın geleceğe miras olarak bırakılacak tarihi yapılar, kent merkezlerinde varlığını devam ettirmesi ile kent kimliği açısından önemlidir. Zamanla fonksiyonlarını yitirseler bile özgün kimliğinin korunarak kültür mirasını gelecek nesillere aktarılmasının önemi her gün daha da fazla ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen korumaya değer, varlığını sürdürmeye devam eden birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların gelecek nesillere aktarılıp kültürel sürekliliğin yaşatılabilmesi için, bu yapılara günümüz yaşam konforuna uygun, mekânsal ve yapısal özellikleri ile örtüşen yeni işlevler verilmesi gerekmektedir. Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme, sürdürülebilirliği ve yeni kullanım imkânları oluşturarak tarihi dokunun sürekliliği elde edilmekte ve kent yaşamının özgün yapısının devamı sağlanmaktadır. Bu tezde 14 adet birleşik fonksiyonlu tarihi yapı, araştırma ve incelemelere göre oluşturulan yeniden işlevlendirme değerleri kapsamında ele alınmıştır.

1.1. Tezin Amacı ve Önemi

Ülkemizin en önemli kültür varlıklarından olan, Anadolu Selçuklu dönemine ait birçok tarihi eser, doğal, insan kaynaklı, gelişime bağlı, kültürel, ekonomik ve sosyal kaynaklı çeşitli sebeplerle uzun yıllar korunamamış ve yıllar içinde yok olmaya terk edilmiştir. Ancak son dönemlerde ülke çapında yapılan koruma faaliyetleri ile yok olmaya yüz tutmuş kültürel mirasımıza ait birçok eser, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılarak tekrar kültür envanterimize kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla bu araştırmada, Konya ilinde bulunan genelinin Anadolu Selçuklu dönemine ait birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar ele alınmıştır. Bu dönemdeki yapı gruplarının bazılarında, iki veya üç farklı fonksiyonlar tek binaya entegre edilmiş veya bu farklı fonksiyonlar birbiriyle bütünleşmiş ve ilişkili birkaç bağımsız binada çözülmüştür. Bu kombinasyonların arasındaki ilişki bileşenleri, tasarımdaki mantıksal işlev açısından iyi incelenerek bu kombine işlevlerin bölgedeki tarihi yapı tasarımının gelişimlerine katkısı ele alınmıştır. Mevcut literatürde, tarihi yapıların kombine işlevleri ve birleşik fonksiyonlu yapı grubu uygulamasının bölgedeki çeşitli tasarım gelişmelerine katkıları konusu nadiren ele alınmıştır.

Bu çalışmada örneklem birleşik fonksiyonlu yapılar incelenerek, konuyla ilgili geçmiş dönem araştırmalarının daha da geliştirilmesi, böylece sadece Selçuklu dönemi değil Beylikler ve Osmanlı döneminden örneklerin de ele alınması ile dönemlere göre karşılaştırmalı bir analiz yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu yapıların birleşik fonksiyonları açısından detaylı analizleri ile özgün tasarım ilkelerindeki farklılıkların ve benzerliklerin ortaya konması da amaçlanmıştır. Aynı zamanda sahip oldukları özgün birleşik fonksiyonlu yapı grubundaki işlevlerini ne düzeyde koruduklarının araştırılması hedeflenmiştir. Bu çalışma, Konya'da bulunan örneklem yapıların Anadolu'daki birleşik fonksiyonlu yapı tasarımının gelişimine öncülük etmesinden dolayı literatüre önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Yeniden işlevlendirme tarihi yapıların sürdürülebilirliğinde bir araçtır. Konya'daki birleşik fonksiyonlu yapıların çoğunun yeniden işlevlendirilmeleri, bu yapıların günümüze kadar yaşamasında etkin bir rol oynamıştır. Bu nedenle, örneklem yapılar, yeniden işlevlendirme konusuna değinen ilgili ulusal/uluslararası tüzükler ve konuyla ilgili temel literatür bağlamında incelenerek, bu işlev değişikliklerinin uygunluğunun, tez kapsamında geliştirilen bir değerlendirme model önerisi ile test edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma, birleşik fonksiyonlu yapı gruplarının Konya ili özelinde tanıtımı, gelişim şemalarının aktarılması, farklı birleşim türlerinin örnekleme ve bu yapı gruplarının işlev değişimleri bağlamında detaylı olarak değerlendirilmesi ve analiz edilmesi bakımından önemlidir.

1.2. Araştırma Problemi ve Hipotez

Çalışma aşağıda belirlenen temel sorular doğrultusunda geliştirilmiştir:

- Birleşik fonksiyonlu yapılarda farklı fonksiyona sahip birimlerin bir araya gelmesinde uygulanan farklı plan organizasyonları nelerdir?
- Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde inşa edilen birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarda farklı dönemlere göre birleşim türleri/kombinasyonlarında değişim mevcut mudur?
- Birleşik fonksiyonlu yapıların günümüzde verilen yeni işlevleri özgün yapı ve fonksiyonu ile uyumlu mudur? Bu kültür varlıklarının ideal yeni işlevleri için çözüm önerileri/ değerlendirme parametreleri neler olmalıdır?

Yukarıda belirlenen temel araştırma soruları doğrultusunda tezin hipotezi aşağıda belirtildiği gibi geliştirilmiştir:

- Birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarda restorasyon sonrası gerekli görülebilen yeniden işlevlendirme uygulamaları sonucu gerçekleştirilen plan, strüktür, cephe, teknik altyapı, çevreye yapılan müdahalelerin, yapı birimi ve grubuna saygılı, özgünlük ve bütünlük değerlerini bozmadan gerçekleştirilebilmesi; uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesi aşamasında yapının korunması gereken anıt özelliği, mekânsal oluşumu, konum, hacim ve işlevsel ilişkileri gibi temel kriterlerin birbirleriyle bağlantılı olarak, ilgili ulusal/uluslararası tüzük, standart, bildirgelerde yer alan tavsiyelere dikkat edilerek belirlenmesi halinde en uygun düzeyde gerçekleştirilebilecektir.
- Örneklem birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar için bir veya birden fazla yapı birimine yeni işlev kazandırma sürecinde yapılan uygulamaların ulusal/uluslararası tüzük, standart ve yönetmeliklere göre uygunluğunun belirlenmesi, benzer örnek yapılara yapılacak yeni uygulamalar için yol gösterici olabilecektir.

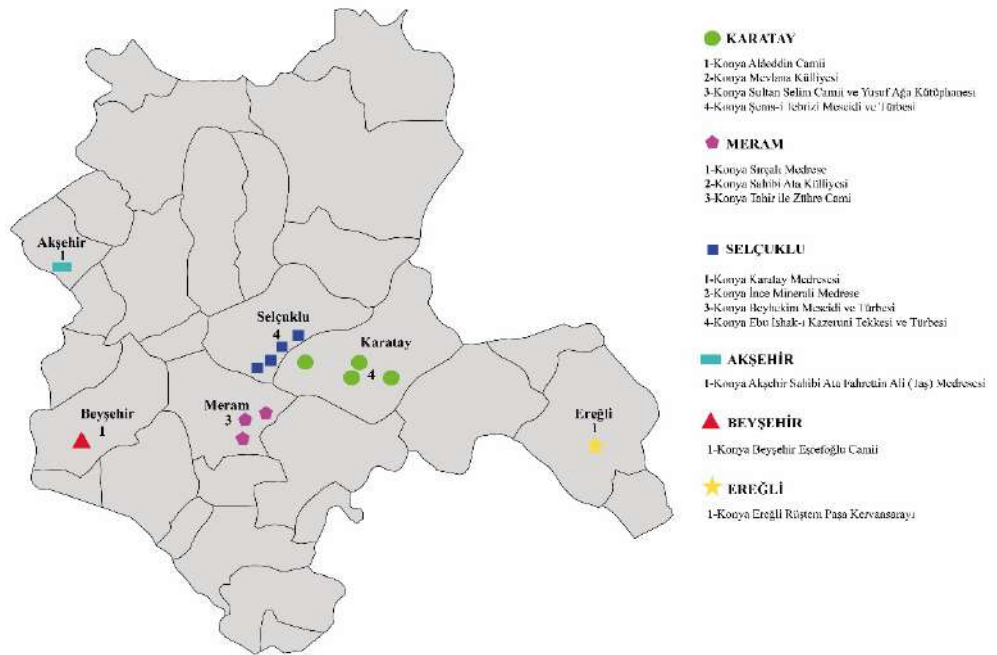
1.3. Tezin Kapsamı

Çalışmada Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nin Konya İli, merkez, Akşehir, Beyşehir ve Ereğli ilçelerinde yer alan farklı yapı türleri ve plan kombinasyonlarına sahip birleşik fonksiyonlu tanımına uygun günümüze ulaşan başlıca/en önemli birleşik fonksiyonlu tarihi yapılardan 14 adedi belirlenmiş ve detaylı olarak incelenmiştir.¹ Aynı dönemde ya da zaman içinde gruplanmış 13.yy-19.yy tarihleri arasında inşa edilmiş yapılar, bu tezin kapsamını oluşturmaktadır. Bu yapılar iki ya da daha fazla birleşim türleri gösteren cami-türbe, cami-kütüphane, cami-hankâh-türbe-dükkân, medrese-türbe, medrese- mescit, mescit-türbe, kervansaray-tabhane-dükkân ve mezar-hücre-mescit-türbe-semahane-mutfak-idari büro gibi fonksiyonlardan oluşmaktadır. Örneklem olarak seçilen birleşik fonksiyonlu tarihi yapılara ait künye bilgileri ve Konya merkez ilçesinde yer alan 11 adet tarihi yapının konum bilgisi Şekil-1.1 verilmiştir. Aynı zamanda diğer ilçeleri de kapsayan 14 adet tarihi yapının konum-künye bilgileri ise Şekil-1.2 ve Tablo-1.1.'de yer almaktadır. Çalışma kapsamında ilk olarak birleşik fonksiyonlu yapı tanımı ortaya konularak bu yapıların sınıflandırılması ve incelenmesi, literatür araştırması ve arazi çalışmasına dayalı olarak yapılmıştır. Konya bölgesinde bulunan tarihi yapılarda uygulanan birden çok fonksiyonun ilk yapım aşamasında veya belli dönemlerde oluşturulmasıyla ortaya çıkan işlevleri irdelenmiştir. Ardından da bunlar arasından seçilen Mimar Sinan eseri olan Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı detaylı olarak yeniden işlevlendirme kapsamında uygun işlev seçiminin gereklilikleri, restorasyon müdahaleleri, yapılan müdahalelerin uygunluğu, konuyla ilgili ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre belirlenen kriterler ve araştırmacıların belirlediği hususlar olmak üzere beş alt başlıklarda analiz edilmiştir.

¹ Örneğin; Ulvi Sultan Mescidi ve Türbesi rekonstrüksiyon ile günümüzde yapıldığı için bu yapı kapsam dışı bırakılmıştır. Benzer şekilde İplikçi Camii'nin güney duvarına bitişik olan ve medreseye ait olduğu düşünülen oda kalıntısı birlikteliği de kapsam dışı bırakılmıştır (Karpuz,2009). Benzer şekilde Hoca Ahmet Fakih Camii ve Türbesi ile Tavusbaba Camii ve Türbesi cami-türbe birlikteliğindeki birleşik fonksiyonlu yapılar bu tez kapsamında fazlaca ele alındığından inceleme dışı bırakılmıştır. Bunun yerine öncelik farklı yapı birlikteliklerine verilmiştir.

Şekil 1.1. Konya merkezde bulunan örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait konum bilgileri (Yazar, 2022)

Şekil 1.2. Konya ilçelerinde bulunan örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait konum bilgileri (Yazar, 2022)

Tablo 1.1. Konya'daki örneklem birleşik fonksiyonlu yapılara ait künye bilgileri (Yazar, 2022; Dişli, 2022; Yılmaz ve Doğruer, 2021)

Yapı Adı	Yer Ada/ Parsel	Yapım Dönemi	Mimar	Yapı Birleşim Türleri	Orijinal işlev	İşlev değişikliği tarihi (mevcut ise)	İşlev değişikliği ve yeni işlevi	
							Var	Yok
1.Konya Alâeddin Camii 	Karatay İlçesi 457/5	XIII.yy (1219) Camii: 1219 Türbeler(Kümbet): (?)	Dimaşklı Mehmed bin Havlan	Cami- Türbe(Kümbet)	Cami	---	Yok	
2.Konya Mevlana Külliyesi 	Karatay İlçesi 30/1	XIII.-yy- XIX.Yy (1231) Ana Türbe(Mezar): 1231 Semahane:13.yy Mutfak(Matbah-ı Şerif): 13.yy İdari Büro(Meydân- ı Şerif):13.yy Hücreler:16.yy Mescit: 16. yy Diğer Türbe ve Mezar: 16.yy	Tebrizli Bedrettin	Mezar(ana türbe ve sandukalar)-hücre- mescit-türbe- semahane-mutfak- idari büro	Mezar(ana türbe)	1926(Konya Âsâr-ı Âtika Müzesi) 1954 (Mevlâna Müzesi)	Var / Müze	
3.Konya Sırçalı Medrese 	Meram İlçesi 301/1	XIII.yy (1243)	Muhammed bin Muhammed et-Tûsi	Medrese-Türbe	Medrese	1960	Var / Kamuya tahsisli büro	
4. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi (Yılmaz ve Doğruer, 2021)	Akşehir İlçesi 125/3	XIII.yy (1250)	---	Medrese-Mescit- Türbe	Medrese	1965 (Arkeoloji Müzesi) 2009 (Mevlâna Müzesi)	Var / Müze	
5. Konya Karatay Medresesi 	Selçuklu İlçesi 5516/13 3	XIII.yy (1251)	---	Medrese-Türbe	Medrese	1955	Var / Müze	
6.Konya İnce Minerali Medrese 	Selçuklu İlçesi 451/1 451/2	XIII.yy (1258)	Kelük bin Abdullah (Kölük bin Abdullah)	Medrese-Mescit	Medrese	1956	Var / Müze	
7. Konya Sahib-i Ata Külliyesi 	Meram İlçesi 140/10	XIII.yy (1258) Camii: 1258 Türbe:1269-70 Hankâh: 1279	Kelük bin Abdullah (Kölük bin Abdullah)	Cami-Türbe- Hankâh-Dükân	Cami	2006 (Hankâh ve türbe kısmı müze; dükkân kullanılmama ktadır, cami orijinal işlevdedir)	Var / Müze Yok/ Cami	
8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii (Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2022)	Beyşehir İlçesi 178/1	XIII.yy 1299	---	Cami-Türbe	Cami	---	Yok	

 <p>9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi</p>	Meram ilçesi 436/3	XIII.- XIV. yy	---	Cami-Türbe	Cami	---	Yok
 <p>10. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı</p>	Ereğli İlçesi 119/1	XVI. yy (1553)	Mimar Sinan	Kervansaray(ana mekân ahır)- Dükkan-Tabhane	Kervansaray	(?)İtfaiye, (?)Çarşı, (?)Askeri merkez 2009(Millet Kiraathanesi)	Var/Millet Kiraathanesi
 <p>11. Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi</p>	Karatay İlçesi 31/3	XVI. yy Camii: 1567 Kütüphane: 1795	---	Cami-Kütüphane	Cami	---	Yok
 <p>12.Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi</p>	Selçuklu İlçesi 29415/1 3	XIII. yy sonları ve XIV. yy başları	---	Mescit-Türbe	Mescit	---	Yok
 <p>13.Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi</p>	Karatay İlçesi 255/57	XV. yy	---	Mescit-Türbe	Mescit	---	Yok
 <p>14.Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi ve Türbesi</p>	Selçuklu İlçesi 566/11	XV. yy	---	Tekke-Türbe	Tekke	---	Yok

1.4. Kaynak Araştırması

Birleşik fonksiyonlu ve yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarla ilgili literatür taraması sonucunda tezin konusunu ve kapsamını içeren aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

Kuran, A.(1969): “Anadolu Medreseleri”, adlı kitabında bir eğitim kuruluşu olarak medresenin X. yüzyılda Maverâünnehir’de ortaya çıktığı belirtilmektedir. X. yüzyıla ait hiçbir medrese yapısı bugün mevcut olmadığı için Anadolu’da XII. ve XIII. yüzyıllarda inşa edilmiş olan medreseler bu mimari tipinin incelenmesinde önemli bir yerde olduğu ve bir Türk eğitim kuruluşu olan medresenin mimari kaynakları konusuna Suriye ve Mısır medreselerinden çok Anadolu

medreseleri ışık tuttuğu belirtilmiştir. Anadolu medreselerinin kütle biçimi yönünden açık avlulu ve kapalı avlulu olmak üzere iki ana gruba ayrıldığı anlatılmaktadır. Ayrıca medresenin mimari düzeni eyvan-avlu ilişkisinden oluşmakta, dolayısıyla medresenin temel bina elemanları avlu ile eyvan olmaktadır. Anadolu medrese mimarisinin tiplemesinde bu iki elemanın başrol oynadığı vurgulanmaktadır.

Sözen, M.(1970): “Anadolu Medreseleri, Selçuklular ve Beylikler Devri” adlı kitabında Türk mimarisinin uzun gelişim çizgisi boyunca kendine has özellikleriyle bu gelişmeye fazlasıyla katkıda bulunan yapı türünün medrese olduğunu belirtmektedir. Dini bilimlerin yanı sıra deneysel bilimlerin de aktarıldığı medreselerin, Orta Çağ Anadolu’sunun yoğun bir kültürel içerik ve kendi çağında ileri bir konuma ulaşmasını sağlayan en önemli merkezler olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla medresenin nasıl gelişim gösterdiği ortaya konduğunda Türk mimarisinin farklı evrelerinin de aydınlatılmış olacağı anlatılmaktadır. Anadolu Türk tarihinde hemen her kentsel yerleşimde en az bir medresenin bulunması, dönemin kültürel yaşamının yoğunluğunun açık bir kanıtı olarak görülmektedir. Büyük Selçukluların getirdiği medrese mimarisi bir yönüyle Anadolu’da önemini bulduğu ve bu sayede yoğun bir şekilde inşa edildiğinden bahsedilmektedir. Bu binaların bir kısmı tıp fakültesi ve hastane iken, bir kısmı da rasathane olarak tasarlanmış ve hepsi asıl amaçlarına göre kullanılmıştır. Medresenin gelişiminin “Açık avlulu medrese” ve “Tonozlu orta alanlı medrese” olarak iki farklı yönde gerçekleştiği belirtilmiştir. İki tip arasındaki temel farkın, merkez boşluklarından ortaya çıktığı; birincisinin avlusu açıkken, ikincisinin orta alanının tonozlu olduğu belirtilmiştir.

Cantacuzino, S.(1975): “New uses for old buildings” adlı kitabında devamlı kullanım için tarihi/eski yapıları onarmak ve eski haline getirmek için mevcut binalarla çalışmanın günümüzün çağdaş mimari uygulamasında giderek daha önemli hale geldiğinden bahsetmiştir. Sürdürülebilir kalkınmaya duyulan ihtiyaçla beraber mimari mirasın korunması ve mevcut mimariyle daha az maliyetli mimarilere olan ihtiyacın faydalarını vurgulamaktadır. Tüm bunlar, ‘yeniden işlevlendirme’ olarak adlandırılan terimin önemini açıklamaktadır. Bu terimin yararlılığı tasarım ve inşaat endüstrileriyle uğraşan insanların zihinlerine tam olarak yerleşmemiş olsa da, en açık şekilde, onları yaratan ekonomilerin ve toplumların ihtiyaçları geliştikçe binaların işlevini değiştirmeye dayandığı aktarılmıştır.

Feilden, M. B.(1982): “Conservation of Historic Buildings: Technical Studies in the Arts” adlı kitabında, koruma kavramını üç bölümde anlatmaktadır.

Kitabın “Tarihi Binaların Yapısal Yönleri” başlıklı ilk bölümünde Bernard Feilden, yapı elemanlarının arızalarının yapısal analizini açıklamıştır. Bir yapı malzemesinin değiştirilmesi durumunda yapının görsel uyumundan ödün verilmemeli ve düzeltici müdahalelerde yapının orijinal karakteri dikkate alınmalı ve onu korumak için azami çaba gösterilmelidir. Kitabın ikinci kısmı, “Malzeme ve yapıdaki bozulma nedenleri” hakkında ayrıntılı bir açıklama bölümden oluşmaktadır. Tarihi kompleksler, zamanın zorlu denemelerine tabi tutulur ve genellikle yapının fiziksel dokusunda değişikliğe neden olan öngörülemeyen doğal afetler gibi aşırı iklim koşullarına maruz kalır. Aynı zamanda insan yapımı bozulma nedenlerinin daha yakından anlaşılmasını ve endüstriyel, atmosferik kirliliğin bu görkemli yapıların fiziksel güvenliğini sürekli olarak nasıl sömürdüğü hakkında bilgi edinilmesini sağlar. Yazar, bir koruma mimarının temel sorumluluklarını şu şekilde özetlemektedir: ayrıntılı bir araştırma yapmak, bozulmanın nedenlerini belirlemek ve minimum müdahale ile çok yönlü bir koruma yaklaşımını formüle etmek. Sonuç olarak, Bernard Feilden’in kişisel anlatıları ve iyi belgelenmiş hesapları ile kitap, temel restorasyon ve koruma kavramlarından geniş projeleri gerçekleştirmek için ayrıntılı yöntemlere kadar koruma mimarisinin tüm yönlerini kapsamaktadır.

İpekoğlu, B.(1993): “Terminology Relating to ‘Buildings that have Combined Functions’ in Anatolian Seljuk Architecture” adlı çalışmada, Selçuklu Dönemi Anadolu mimarisi örneklerinden bir grup ‘birleşik fonksiyonlu yapıları’ incelemiştir. Birçok çalışmada mimarlık ve sanat tarihi açısından incelenen söz konusu yapılar, bu çalışmada birleşik fonksiyon özellikleri dikkate alınarak ele alınmıştır. Tasarım biçimleri dikkate alınarak cami, mescit, medrese, türbe ve darüşşifa olarak belirlenen bu yapılar; mekân ve fonksiyon ilişkileri açısından üç gruba ayrılır. Çalışmada irdelenen Selçuklu Dönemi Anadolu mimarisindeki bu yapılar sonraki dönemlerde oluşan külliye yapılarının ilk örnekleri olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada adlandırılan yapılara bir dönemin belirli tasarım niteliklerini aktarması açısından mimarlık tarihinde “Birleşik Fonksiyonlu Yapılar” tanımı getirilerek, farklı bir grup olarak ele alınmış ve bu yapıların farklı fonksiyonların bir arada çözümlenmesi özelliğine dikkat çekilmiştir.

Altınoluk, Ü.(1998): “Binaların Yeniden Kullanımı” adlı çalışmada üç imparatorluğun başkenti İstanbul’daki tarihi yapıları, işlev değişiklikleri bağlamında ele almıştır. Bu binaların ne ölçüde kurulabileceğini ve kendilerine verilen modern işlevi nasıl taşıyabileceklerini ve bunlara ne tür modern bir işlev verilebileceğini

araştırmıştır. Evrensel kültürün ve Türkiye'nin ana odak noktalarından biri olan İstanbul'un gereksinimleri dikkate alınarak konuya 'mimari tasarım' açısından yaklaşmıştır. İstanbul'un tarihi yapılarını çağdaş kullanım amacı ile değerlendirmenin amacının, evrensel kültüre hizmet etmek, bu önemli evrensel değerleri modern işlevlerle kullanmak ve 'kültür-sanat' ortamının oluşmasına katkı sağlamak olduğu anlatılmaktadır. Bu kitap, tasarımcıların bakış açısıyla bina için bir işlev önermeyi ve bu işlevlere göre iç düzenlemelerin nasıl yapılacağını; sanattan ve sanat tarihçilerinden gelen veri ve bilgilerin desteğiyle binanın özgün özelliklerini vurgulamaktadır. Bu amaçla, yeni bir fonksiyon veya binanın kullanılması durumunda mevcut fonksiyonları iyileştirmek için belirlenen yöntemlere göre çözüm önerileri gündeme getirilmiştir.

Jokilehto, J.(1999): “A History of Architectural Conservation” adlı kitabında 1964'te Venedik'te Anıtların ve Anıtların Korunması ve Restorasyonu için Uluslararası Tüzüğüne atıfta bulunarak mimari korumanın temel ilkeleri üzerinde durmuştur. Tarihi yapıların özgünlüklerinin korunması ilkesi ve tüzüğün bir dönüm noktası olduğu koruma ve restorasyon kavramları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Amaç, tarihi binalar, anıtlar ve sitler ile ilgili olarak başlıca ulusal Avrupa felsefelerinin tarihini, bu fikir ve ilkelerin çapraz gelişimini ve tarihi yapıların ele alınmasında uluslararası bir yaklaşıma katkılarını araştırmak olmuştur.

Yıldırım, D. (1999): “Anıtsal Binalardaki İşlev Değişikliklerinden Doğacak Müdahalelerin Yapısal Çevresel Olarak İncelenmesi ve Ayazağa Kasırları Örneği”, adlı yüksek lisans tez çalışmasında, anıtsal binaların tanımlanması, sınıflandırılması ve anıtsal binalardaki yıpranma nedenlerini aktarmıştır. Anıtsal binalardaki işlev değişikliği sonucunda meydana gelen yıpranmalar, binaya yapılacak müdahaleler ele alınarak örneklem alan üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

Bacon, K.(2001): “The Adaptive Reuse of Heritage Buildings, University of Calgary Master of Architecture”, adlı çalışmasında miras binaların uyarlanabilir yeniden kullanımının eski binaların korunmasına ve çağdaş toplumda bir rol oynamaya devam etmesine olanak tanıdığından bahsetmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanıma yönelik iki temel zorluğun, ekonomi ve binaları mirasa duyarlı bir şekilde uyarlamak olduğu belirtilmiştir. Miras binalarının yenilenmesi ve değiştirilmesi, değişen derecelerde gerçekleşebilir ve her zaman bir binanın miras özelliklerine uygun olmayabilir. Tanımlama ve koruma yönergeleri, uyarlanabilir yeniden kullanımın

binanın miras dokusuna duyarlı olmasını sağlayabilir. Özel sektör koruma çabalarını teşvik etmek için belediye miras politikaları oluşturulur. Bu politikalar çeşitli şekillerde teşvikler sağlayabilir ve mirasın korunması ve uyarlanabilir yeniden kullanımının önündeki yerel düzenleyici engelleri ele alabilir. Bu çalışma, çeşitli belediye miras programlarını, Calgary'nin miras koruma politikalarını, uyarlamalı yeniden kullanımın önündeki yerel engelleri ve Calgary'de uyarlamalı yeniden kullanımın nasıl gerçekleştiğini incelemektedir. Amaç, Calgary Şehri'nin yerleşik mirasımızı çağdaş kentsel peyzajımıza pratik ve gerçekçi bir şekilde nasıl daha iyi dâhil edebileceği konusunda önerilerde bulunmaktır.

Douglas, J.(2006): “Building Adaptation”adlı kitabında yok olmaya mahrum edilmiş ya da yeni yapıların varlığının devamlılığının sağlanması için onarım, yenileme, iyileştirme veya dönüşüm gibi uygulamalarda ihtiyaç duyulan genel yöntem, teknik ve süreçler ele alınmaktadır. Kitapta tarihi yapılara yapılacak herhangi bir müdahalede birçok tehlikenin azaltılması veya ortadan kaldırılmasının ve binaların ömrünün uzatılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir bir yapıya ulaşmak ve iklim değişikliklerinin yapı üzerindeki tahribatını en aza indirmek için adaptasyon çalışmalarının öneminden ve bu adaptasyon sürecinin nasıl yürütülebileceğinden bahsedilmiştir.

Uğursal, S.(2011): “Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği” adlı çalışmasında, tarihi yapıların, gelecek nesillere aktararak kültürel sürekliliği sağlayan temel unsurlardan birinin yeniden işlevlendirme olduğunu vurgulamıştır. Kullanılmayan tarihi yapılarda, mekânsal ve yapısal özellikleriyle uyumlu yeniden işlevlendirmenin yeni kullanım olanakları sağladığı belirtilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde farklı işlevlere cevap verecek şekilde tasarlanan tarihi yapılar, yaşam kalitesi ve gereksinimlerinin değişmesiyle birlikte kullanılmamakta, zamanla ihmal ve olumsuz çevre koşulları nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Verilecek yeni işlev, yapının sosyal, kültürel ve mimari kültürel değerlerine bağlı kalınarak belirlenmelidir. Bu tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesiyle kent silüetine olumlu tesiri olmaktadır. Ayrıca bu yapıların kentler için birer prestij yapıları olduğu, çalışmada vurgulanmaktadır.

Doğan, N.Ş.(2013): “Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları: Selçuklu Medreseleri- Darüşşifalarından Örnekler” adlı çalışmasında Anadolu Selçuklu döneminde Konya, Kayseri ve Sivas bölgelerinin sosyal, siyasi ve kültürel açıdan en önemli şehirler olduğundan bahsedilmektedir. Konya, Kayseri, Sivas,

Erzurum, Kırşehir, Amasya ve Tokat gibi şehirlerde birçok askeri, dini ve sivil/sosyal yapı inşa edilmiştir. Sivil yapılar arasında eğitim-öğretim ve sağlık tesisleri olan medreseler, şehir merkezlerinin en anıtsal örnekleridir. Üniversite düzeyinde eğitim kurumları olan medreseler, hükümdarlar, vezirler, devlet adamları veya ekonomik gücü yüksek kişiler tarafından yaptırılarak eğitime katkı sağlanmıştır. Medreselerle aynı plan üzerinde inşa edilen darüşşifalar/hastaneler, bazı durumlarda tıp medresesine bitişik veya iki işlevin (eğitim-hastane) birleştirilmesiyle oluşturulmaktadır. Bu çalışmada yapıların kitabeleri, vakfiyeleri ve diğer kaynaklar üzerinden medreselerdeki eğitim anlayışı okunmuş ve dönemin siyasi, sosyal ve kültürel hayatına katkıları tartışılmıştır.

Gazi, A. ve Boduroğlu, E. (2015): “Alsancak Levanten Evleri Örneği ” adlı çalışmada, insanların istek ve ihtiyaçlarına göre toplumlarda meydana gelen değişimlerin, yapıların geçmiş işlevlerini bugüne taşıyamamasına sebep olduğuna ve bu yapıların ikincil bir işlevle yaşamlarını sürdürüp yeniden işlevlendirilerek kentsel yaşama katılıp korunmasına olanak sağlayan koruma yaklaşımı olduğuna değinilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, işlevsel değişim kavramının Türkiye’deki mevcut düzenleme ve uygulamaların Alsancak Levanten evleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemek ve olumsuz etkilerine bağlı olarak öneriler geliştirmektir.

Arslan, M. (2017): “Anadolu’da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme) ” adlı çalışmada Selçuklu öncesi Anadolu Beylikleri olarak nitelendirilen dönem ile Selçuklu Devleti tarafından yaptırılan dini ibadet alanları üzerinde durmuştur. İbadet alanlarının en önemlilerini camiler ve daha sonra mescitler meydana getirmiştir. Bunlara diğer yapı türleri olan medrese, kervansaray, zaviye (tekke), hankâh, köşk ve tersanelerdeki mescitler de ilave edildiğinde 1071-1308 yılları arasında namaz kılınan her yer çalışma kapsamına dâhil olmuştur. Bu çalışmadaki yapıların planı, mimarisi ve süslemesi mevcut durumları tespit edilerek detaylı olarak incelenmiştir. Söz konusu cami ve mescitlerin Türk-İslâm mimarisindeki önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Kendilerinden önceki mimari gelişimden aldığı etkiler ile kendilerinden sonrakileri etkileme süreçleri değerlendirilmiştir.

Demir, H.(2019): “Anadolu Selçuklu Dönemi Külliye Düzenlemesinde Cami ve Medrese’de Ortak Avlu Kullanımı” adlı çalışmada külliye mimarisinin Anadolu Selçukluları ile 13. yüzyılda Anadolu’da görülmeye başlandığı ve

külliyelerin en önemli iki yapısının cami ve medrese olduğu, bunların ortak avlu plan şemasında düzenlendiği vurgulanmaktadır. Bu oluşum birçok kültürün sentezinden meydana gelmiştir. Külliye yapılarında Orta Asya, Büyük Selçuklu ve Zengi mimarileri külliye yapılar arasında en önemlileridir. Zengi mimarisinden etkilenen Artuklu bölgesinde cami ve medreseler için ortak avlu kullanımının erken ve öncül örneklerine rastlanır. Bu çalışmada, Anadolu'daki külliyelerde bulunan cami-medrese birleşimlerindeki ortak avlu oluşumunun tarihi gelişim süreciyle alakalı görüşlerden bahsetmektedir.

Doğan, N.Ş.(2019): ‘‘Anadolu Selçuklu Medreseleri ve Darüşşifalarında Türbe’’ adlı çalışmasında Anadolu Selçuklu medrese ve darüşşifalarında bulunan türbeleri konum, tarih, plan ve mimari özellikleri bakımından ele almıştır. Bu dönemde fethedilen yerlere inşa edilen askeri, dini ve sosyal fonksiyonlu yapılar kentlerin dönüşüm ve gelişiminin hızlandırdığını vurgulanmıştır. Kent yerleşiminin kültürel zenginliğini ve gelişmişlik seviyesini kentte bulunan eğitim, sağlık gibi yapıların varlığı ve çeşitliliği belirlemektedir. Bu çalışmada kent içinde olan eğitim ve sağlık yapılarının fonksiyon ve tasarım açısından ortak özellikler yansıttığı görülmektedir. Birbirine bitişik; medrese-darüşşifa, cami-darüşşifa, cami-medrese örnekleri olduğu gibi bağımsız inşa edilen medrese ve darüşşifalar da yer almaktadır. Bu çalışmada, bahsedilen yapılarda bulunan türbelerin yeri, avlu çevresinde konumlanan diğer mekânlarla ya da çevresiyle bağlantısı bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Şakı, S.(2019): ‘‘Osmanlı Dönemi Medrese Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi: Kepenekçi Sinan Medresesi Örneği’’ adlı çalışmasında, Osmanlı Devleti'nin eğitim yapıları olan medreselerin ülke idaresindeki devlet adamlarının yetişmesini sağladıklarından bahsetmektedir. Medrese yapılarının günümüzde özgün işlevlerini yitirmesinden ötürü farklı işlevlerde kullanılarak tahribata maruz kalarak mimari özgünlüklerini kaybetmektedir. İstanbul'da bulunan günümüze kadar ulaşabilmiş 72 adet medrese yapısı bu çalışmada incelenmiştir. Ele alınan yapıların özgün durumları, günümüzdeki işlevleri ve yakın çevresi ile olan ilişkileri değerlendirilerek yapıların özgün mimari karakteristiklerinin korunmasındaki önemi ortaya konmuştur.

Dişli, G. (2020): ‘‘Historic Buildings That Have Combined Functions: Cases from Ankara, Turkey’’ başlıklı çalışmasında Ankara ili merkez ve ilçelerindeki birleşik fonksiyonlu tarihi yapıları, birleşim türleri, özellikleri,

dönemleri, özgün ve yeni fonksiyonları açısından incelemiş karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır.

Dişli, G. (2020): “New Functions to Old Buildings in Anatolia With Museum Cases From City of Ankara: Before, After, and Beyond Adaptive Reuse. Anatolia: Past, Present and Future Perspectives” adlı çalışmasında Ankara’da yer alan müzeye dönüştürülen tarihi yapılarda yeniden işlevlendirmenin uygunluğunu tasarım yaklaşımları bağlamında incelemiştir.

2. ANADOLU'DA BİRLEŞİK FONKSİYONLU YAPILARIN TARİHSEL VE MİMARİ GELİŞİMİ

Anadolu'da birleşik fonksiyonlu yapıların tarihsel ve mimari gelişimi konusunda Başak İpekoğlu (1993) çalışmasında, Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisi örneklerinden bir grup yapıya yeni bir tanım getirmiş, birleşik fonksiyonlu yapı terimini ilk defa literatüre katmıştır. Söz konusu çalışmada ele alınan tarihi yapılar, birleşik fonksiyon özellikleri dikkate alınarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tasarım formları göz önünde bulundurularak; mekân ve fonksiyon ilişkileri bakımından üç gruba göre sınıflandırılmış olan yapılar; cami, mescit, medrese, türbe ve darüşşifa birleşimleridir.

Birinci grup, aynı yapıda farklı işlevlerin bir araya getirilerek bazen iki, bazen de üç veya daha fazla işlevin aynı yapı içinde farklı mekânları paylaşması ile çeşitlendirildiği örneklerdir. Bu yapılara örnek olarak, medrese içinde bir mekânın, mescit veya türbe olarak fonksiyonlandırılmıştır veya iki fonksiyonun da birlikte yer aldığı Kayseri Afgunu Medresesi; Çorum, Alaca Hüseyin Gazi Medresesi; Karaman, Hatuniye Medresesi verilmektedir. Yine, medrese içinde mescit fonksiyonunun yer aldığı Sivas, Gök Medrese; medrese içinde hem mescit hem de türbe fonksiyonunun yer aldığı Konya, Sırçalı Medrese; Sivas, Buruciye Medresesi ve Kırşehir, Caca Bey Medresesi birinci grubun örnekleridir (İpekoğlu, 1993).

İkinci grupta, farklı fonksiyonlu iki yapının bir arada olduğu iki bağımsız yapı, birleşik ve birbiriyle ilişkili olarak tasarlanmıştır. Bunlar, medrese-türbe, medrese-mescit, cami-türbe, medrese-cami, darüşşifa-cami, medrese darüşşifa birleşmeleridir. Bu birleşim türlerinin örnekleri şu şekildedir:

-Medrese-türbe birleşmelerine; Erzurum Çifte Minareli Medrese, Erzurum Yakutiye Medresesi.

-Medrese-mescit birleşmelerine; Akşehir Taş Medrese, Konya İnce Minareli Medrese.

-Cami-türbe birleşmelerine; Amasya Burmalı Minare Camii, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii.

-Cami-medrese ve cami-darüşşifa birleşmelerine; Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Kayseri Külük Camii ve Medresesi.

Medrese darüşşifa birleşmelerine; Kayseri Çifte Medrese ve Sivas Keykavus Darüşşifası örnek olarak gösterilebilecek yapılardır (İpekoğlu, 1993).

Üçüncü grup ise, zaman içinde farklı işlevlere sahip yapıların bir araya getirildiği ve farklı işlevlere sahip birden fazla yapının birleşik veya yakın ilişki içinde inşa edilmiş olduğu cami-türbe, cami-medrese-türbe-hamam-hankâh fonksiyonlarının entegre edildiği yapılardır. Bu grup için; Konya Alâeddin Camii, Kayseri Hunad Hatun Yapı Grubu, Konya Sahib-i Ata Yapı Grubu, Afyon Sincanlı Boyalıköy Yapı Grubu örnek olarak verilebilir (İpekoğlu, 1993).

Bu çalışma kapsamına alınan yapılardan; birinci grubun bazı örneklerinde fonksiyonların birleşimlerinin ana fonksiyonun gereğince kendiliğinden oluştuğu (medrese içinde mescit ve türbe fonksiyonları gibi), fakat ikinci ve üçüncü grubun bazı örneklerinde (cami-darüşşifa-türbe, medrese-darüşşifa-türbe, medrese-cami gibi) fonksiyon birleşimlerinin tasarım olarak bilinçle ortaya konulduğu açıktır. İkinci ve üçüncü grupta yer alan binalar veya yapı grupları külliye konseptinden farklı olan kompleks yapılar olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, birleşik fonksiyonlu yapılar terimi, iki veya daha fazla binanın yan yana veya kısmen yan yana, kısmen ayrı ayrı düzenlendiği grupları tanımlamak için daha uygundur.

Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinden örnekler topluluğu olan bu yapılar, daha sonraki dönemlerde belirli bir programa bağlı olarak gelişen külliyelerin ilk denemeleri olarak değerlendirilebilir. Söz konusu çalışmada (İpekoğlu, 1993), bahse konu yapılar bir dönemin belirli tasarım özelliklerini göstermesi bakımından Mimarlık Tarihi'nde farklı bir grup olarak ele alınmış ve "Birleşik Fonksiyonlu Yapılar" tanımı getirilerek fonksiyonları bir arada analiz etme özelliğine dikkat çekilmiştir.

2.1. Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapıların Genel Tasarım Özellikleri

Birleşik fonksiyonlu yapılar, farklı işlevlerin tek binada birleştirildiği veya farklı işlevlere sahip binaların bir araya getirildiği yapılardır. Bu yapıların Anadolu'daki gelişimi Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı Dönemi olarak ele alınmıştır.

2.1.1. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Yapılar

Selçuklular, Anadolu'ya gerçekleştirdiği göçle kendi tarzlarını Anadolu'ya aktarırken, bölgenin yerel mimari özelliklerinden de etkilenmişlerdir. Buna göre

Anadolu Selçuklu mimari özellikleri Türk-İslam medeniyetinin sentezi ile oluşmuştur (Arseven,1965). Böylelikle Anadolu Selçuklu mimarisi, farklı kültürlerin harmanlanmasıyla farklı bir biçim ve tasarıma kavuşmuştur. O dönemde inşa ettikleri başlıca yapı tipleri; cami, mescit, türbe, hankâh, medrese, darüşşifa, hamam ve kervansaraydan oluşmaktadır. Selçuklu ve beylikler döneminde oluşan yapı tipleri zaman içerisinde farklı kombinasyonlar sağlayarak bir araya gelmiştir. Bir araya gelen fonksiyonlar genelde cami, türbe, medrese ve darüşşifa yapı tiplerinden oluşmuştur. Bir araya gelen bu fonksiyonlardan bazı yapı grubu örneklerinde fonksiyon birleşimlerinin ana fonksiyonun bir gereği olarak kendinden oluştuğu (medrese içinde mescit veya medrese içinde türbe) ve bazı örneklerde ise fonksiyon ilişkilerinin bilinçli bir tasarım sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde oluşan farklı fonksiyonların bir araya geldiği yapıların, sonraki dönemlerde gelişerek, toplumun sosyal ve ekonomik gereksinimleri sonucu inşa edilen külliyelerin oluşumuna katkı sağladığı düşünülmektedir (İpekoğlu,1993).

Genel olarak, külliye'nin tanımı, farklı işlevlere sahip bir dizi binanın bir cami çevresinde bir araya gelen yapı grubu olarak verilmiştir (Reyhanlı,1976). Yapı tamamlama sürecinin farklı zamanlarda olabildiği külliyeler, en başından itibaren bir grup olarak planlanan yapı topluluklarıdır. Külliye'nin bir başka tanımı, mevcut herhangi bir binanın veya ana yapı türünün çevresinde zaman içinde inşa edilen farklı fonksiyonlara hizmet eden binalar olarak verilmiştir (Akok, 1968).

Erken İslam döneminde ve Emevi mimarisinde cami, çok işlevli bir bina olarak tanımlanmakta; günlük bir dua salonu, bir belediye meclisi salonu, bir adliye binası, bir okul ve bir darülaceze olarak aynı yapı içinde farklı işlevlere hizmet verebilmektedir. Zamanla, bu işlevlerin her biri ayrı alanlara aktarılmış ve binalar bir yapı grubu olarak bir araya getirilmiştir. Osmanlı döneminden önce külliye'nin karakteristik örnekleri olmamasına rağmen, bu tür binaların ilk görünümü Anadolu Selçuklu döneminde belirlenmiştir (Sözen,1987). Külliye, Osmanlı döneminde en gelişmiş örneklerine ulaşmıştır.

2.1.2. Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'da Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar

Osmanlı Külliyesi, Selçuklu Dönemi birleşik yapıları açısından farklı bir karakter ve programa sahiptir. Osmanlı kültürünün başlıca kurumsal yapılarından biri olan külliye, Arapça'da yer alan "bütün, hepsi, tamamı" anlamına gelen 'külli'

kelimesinden ortaya çıkmıştır. Farklı fonksiyona sahip, birbirini tamamlayan iki ya da daha çok binanın oluşturduğu yapı topluluğu anlamına gelmektedir. Kuran (2012) çalışmasında, bu tanımın külliye terimini tam olarak açıklamadığını dile getirmektedir. Külliye'nin varoluş nedeni ticaret ya da yönetim değil, sevabı için yapılan iyilikleri oluşturmaktadır. Kurucusu yaptırdığı külliye'den maddi kazanç sağlamayı düşünmemekte aksine, külliye'nin yapım harcamalarını üstlendiği gibi tesisin bakım, onarım ve işletme giderlerinin karşılanabilmesi için mal-mülkünün bir bölümünü de bağışlamaktadır (Kuran, 2012).

Anadolu'da külliye'nin Beylikler Dönemi'nde yaygınlaştığı, Osmanlıların Rumeli'de ele geçirdikleri geniş toprakların bir bölümünü vakıflara ayırarak Bursa'da başlattıkları külliye yapım faaliyetini, Rumeli'de de sürdürdükleri görülmektedir. Türk kent yaşamının Rumeli'ye yerleşmesinde vakıf kurumunun başlıca etken olduğu ve hayır yapılarından oluşan külliye'nin Osmanlı kentinin gelişmesinde oynadığı önemli rol, araştırmacılarca daima vurgulanmaktadır (Köprülü,1942; Kuban,1968; Ülken,1971).

Hiç bir maddi karşılık beklemeden, sırf sevabı için iyilik yapma arzusuna dayalı bir yardım yöntemi olan vakfın önemini Osmanlı Beyliği'nin daha 14. yüzyılda kavradığı ve kent planlamasının başlıca öğelerinden biri olan külliye yapımını özendirildiği görülmektedir (Kuran, 2012).

Osmanlı külliye'sinin ana işlevleri ve bu işlevleri yerine getiren temel yapılar şunlardır:

- Dini işlevli yapılar: Cami, mescit, türbe
- Tarikat İşlevli yapılar: Hankâh², zaviye³, tekke⁴
- Eğitim-öğretim işlevli yapılar: Medrese, darülhadis⁵, darülkurra⁶, mektep
- Sağlık işlevli yapılar: Şifahane/darüşşifa

² Hankâh: Büyük tekke, merkez dergâh, tarikatlarda pir makamı yapısı (URL-2 adresinden alındı.)

³ Zaviye: Tarikat faaliyetlerinin yürütüldüğü küçük yapı (URL-3 adresinden alındı.)

⁴ Tekke: Aynı tarikata bağlı kişilerin bir araya geldikleri, mürşidleriyle beraber barındıkları yapı (Tanman,M.B.; Parlak,S. 2011).

⁵ Darülhadis: Hadis okutulan yer (URL-4 adresinden alındı.)

⁶ Darülkurra: Kur'ân-ı Kerîm'in öğretildiği yer (URL-5 adresinden alındı.)

- Hayır hizmeti-barınma işlevli yapılar: Aşhane, darüzziyafe⁷, darüleytam⁸, tabhane⁹,kervansaray, sebil
- Temizlik işlevli yapılar: Hamam, gusülhane

Osmanlı külliyelerinin yerleşme düzeni, İstanbul'un fethine kadar çizgisel, yani caminin yakınında ya birbirine paralel veya peş peşe olarak düzenli ya da düzensiz biçimde sıralanmasıyla oluşmaktadır. Fetihten sonra ise çizgisel durum planına ek olarak alansal durum planına geçilerek çok sayıda binanın bir dikdörtgen orta alanın çevresinde toplandığı görülmektedir. Fakat alansal plan uygulaması çok yaygın olmayıp, 16.-17. yüzyıllarda külfetsiz çizgisel yerleşme düzenine göre yerleşimin daha yoğun olduğu görülmektedir (Kuran,2012).

Külliyyeden farklı olarak Osmanlı döneminde birden farklı fonksiyonun bir arada kullanıldığı yapı türleri de görülmektedir. Bu birleşik fonksiyonlu yapı türleri aynı yapıda birbirine bitişik olabileceği gibi farklı yapıların birbirleriyle duvarla ya da kapı/pencere açıklıkları/birleşimiyle de meydana gelebilmektedir. Bu fonksiyonlar iki ya da daha fazla fonksiyona sahip yapı birimlerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.

⁷Darüzziyafe: Aşevi (URL-6 adresinden alındı.)

⁸Darüleytam: Yetimler yurdu, yetimhane (URL-7 adresinden alındı).

⁹Tabhane: Osmanlı döneminde fakirlere ve medrese talebesine sıcak yiyecek dağıtmak amacıyla kurulmuş hayır müessesesi bk. imaret (URL-8 adresinden alındı).

3. KONYA BÖLGESİNDEKİ BİRLEŞİK FONKSİYONLU TARİHİ YAPILARDA MİMARİ TANIMLAMA

Bu bölümde Konya ilindeki araştırma konusunun oluşturan birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar inşa edildikleri dönemlere göre farklı başlıklar altında, inşa tarihlerine göre kronolojik sırada aktarılmıştır. Yapıların mimari tanımlaması ve birleşik fonksiyon türleri belirtilmiştir.

3.1. Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar

Bu bölümde Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ndeki yapılar inşa tarihlerine göre kronolojik sırada aktarılmıştır.

3.1.1. Konya Alâeddin Camii

Yapı Konya'nın merkez Selçuklu ilçesinde, Hamidiye Mahallesi'nde Alâeddin Tepesi denilen höyüğün üstünde yer almaktadır. Caminin Sultan Alaeddin Keykubad tarafından bitirildiği kuzey cephedeki kapının üzerinde sekiz köşeli yıldız şeklinde bir kitabe ifade edilmektedir. Yıldız biçimli bu kitabenin sağ tarafında ise cami mimarı Dımaşklı Mehmed b. Havlan ve mütevellisinin Atabeg Aya olduğunu belirten mermer bir kitabe bulunmaktadır. Yapının Sultan Alâeddin Keykubad zamanında 1220 yılında bitirildiğini belirten kitabe ise esas cümle kapısının üstünde bulunmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Alâeddin Camii'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen zemin kat plan çizimi (Aslanapa, 1973 kaynağından yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Yapı genel olarak plan bakımından düzensiz bir dikdörtgen biçimde olup, kuzey duvarında cümle kapıları ve yapının arkasında avlusu bulunmaktadır (Şekil 3.2) (Eyice,1989). Bu avluda II. Kılıçaslan tarafından yaptırılmış olan bir türbe ve I. İzzettin Keykavus zamanında yapılıp bitirilememiş veya üst kısmı günümüze ulaşamamış ikinci bir türbe daha mevcuttur. Bunlardan doğuda olanı Mimar Abdulgaffar oğlu Yusuf'a aittir ve I. Rükneddin Mesud, II. Kılıçaslan, II. Rükneddin Süleymanşah, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Alaaddin Keykubat, II. Gıyaseddin Keyhüsrev, IV. Kılıçaslan ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in burada yattıkları ifade edilmektedir. Aynı zamanda cami çevresinde hazireler bulunmaktadır (Arslan, 2017) (Şekil 3.4).

Yapıya giriş dört adet kapıdan sağlanmakta olup, bunlar doğu ve kuzey cephesinde yer almaktadır. Fakat günümüzde doğu cephesinde yer alan cami kapısı ve kuzey cephede bulunan kapılardan birisi giriş-çıkış olarak kullanılmaktadır. Caminin kuzeydoğu köşesine bitişik olarak bulunan minare Osmanlı döneminde inşa edilmiştir (Şekil 3.2). Dikdörtgen planlı olan cami doğudan batıya doğru üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölüm yedi nefli harimden, ikinci bölüm mihrap ve minberin bulunduğu kubbeli mekânı, üçüncü bölüm ise mahfilin bulunduğu mihrap duvarına paralel beş nefli mekânı oluşturmaktadır. Caminin üç farklı bölümde düzenlenmesinin nedeni tarihi belgelere göre doğu kısım 1155 tarihli minberde ifade edildiği gibi Sultan I. Mesut zamanında inşasına başlanmış olması ve oğlu I. Kılıçaslan (1116-1156) zamanında tamamlanması ve batı bölümünün ise 1220 Alaeddin Keykubad döneminde yapılmasıdır. Camideki tuğla kemerler, farklı dönemlere ait çeşitli sütun ve sütun başlıkları ile düz toprak örtüsünü taşımaktadır (Şekil 3.5). 1889 yılında yapılan onarımla yıkılan mihrabın yerine yeni bir beyaz mermer mihrap eklenmiş ve mihrabın orijinal yazı kuşağı yenilenerek çini mozaik görünümü verilmiştir (Eyice, 1989) (Şekil 3.5). Mihrabın batısında abanoz ağacından yapılmış minber bulunmaktadır. Yapının cami ve avlu cephelerinde genel olarak tuğla, kesme taş, moloz taş ve mermer kullanılmış, özellikle avlunun kuzey cephesinde mermer tercih edilmiştir. Yapıda meydana gelen onarımlar, kullanılan farklı malzeme ile cephe örgüsüne de yansımıştır (Şekil 3.6) (Eyice,1989; Detseli, 2019).

Şekil 3.2. Alâeddin Camii doğu cephesi (solda) ve avlu içinden hazire görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.3. Alâeddin Cami'nin kuzey duvarında caminin Alâeddin Keykubad'ın emriyle tamamlandığını gösteren kitabe (solda), cami mimarının Dimaşklı Mehmed b. Havlan, mütevellisinin Atabeg Ayaz olduğunu belirten kitabede (ortada) ve Sultan Alâeddin Keykubad zamanında tamamlandığını gösteren kitabe (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.4. Konya Alâeddin Camii II.Kılıç Arslan(solda), İzzeddin Keykavus Türbesi(ortada) ve türbede yazan meftun bilgileri(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.5. Alâeddin Camii 7 sahınlı ilk bölüm (solda) ve mihrabın ve abanoz ağacından yapılmış minberin görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.6. Alâeddin Camii kuzey cephesi girişi(solda), avlunun içinden kuzey görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

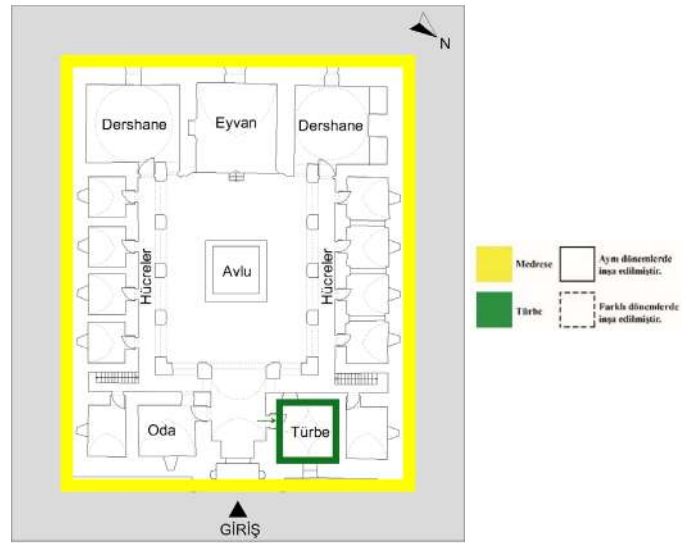
Kompleks, farklı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (cami ve türbe) kombinasyonuna örnektir. İki adet türbe, yapının duvarına birleştirilmeden farklı zamanlarda avluda konumlandırılmıştır. Türbeler yapıya duvarla bağlantılı olmasa da Alâeddin Cami ve türbelerinin farklı zamanlarda ve farklı yapı grupları olarak inşa edilen birleşik fonksiyonlu yapı türü olarak tanımlanmaktadır (İpekoğlu, 1993). Günümüzde cami ibadethane olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.2. Konya Sırçalı Medrese

Yapı, Konya'nın Meram İlçesinde, Sahib-iata Mahallesinde yer almaktadır. Medresenin 640 H. (1243 M.) yılında Selçuklu Emirî Bedreddin Muslih tarafından yaptırıldığı taç kapısında bulunan kitabede belirtilmektedir. Medresenin mimarı ana

eyvandaki çini kitabeye göre Mimar Muhammed bin Muhammed et-Tusi'dir (Uluçam,2009).

Sırçalı Medrese, iki eyvanlı plan tipindedir. Cümle kapısından girince hole kapılarıyla bağlı, sağlı sollu iki büyük bölme ile karşılaşmaktadır (Şekil 3.8) (Akok,1969). Bunlardan sağında Bedreddin Muslih'in türbesi ve solda da başka bir hücre oda görülmektedir. Bunların gerisinde üst katlara ulaşan merdivenlere rastlanmaktadır. Cümle kapısı holü kare planlıdır. Burada bir eyvan ile avluya ulaşılmaktadır. Avlunun üç tarafında, sivri kemerli revak sıraları bulunmaktadır. Zemin katta revakların önünde geniş bir avlu vardır (Şekil 3.8). Kapı eyvanı karşısında, ana eyvan yer almaktadır. Ana eyvan kare planlıdır. Burası aynı zamanda açık dersane veya namaz kılma alanı olarak yapıldığından bir de mihrabı bulunmaktadır. Revakları altından giriş kapıları olan ve baş eyvanın sağ ve solunda iki büyük kapalı dersane bölmesi, binanın arka köşelerinde yer almaktadır. Geniş avlunun sağ ve sol revakları arkasında sekiz adet hücre bulunmaktadır (Şekil 3.7) (Akok,1969;Yıldız Kuyrukçu,2020; Oral, 1961).

Şekil 3.7. Sırçalı Medrese' de birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla zemin kat planı (Akok,1969 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Şekil 3.8. Sırçalı Medrese cümle kapısı iç avlu ve (solda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022), ana eyvan görünüşü (Yıldız Kuyrukçu,2020)

Sırçalı Medrese'nin cümle kapısı ve arkasındaki mimari kompleks yapı, iki katlı olarak tesis edilmiştir (Şekil 3.8). İç kısımda ve giriş holü üstünde bir küçük oda bulunmaktadır. Türbe, ana eyvan ve iki kapalı dersane de iki kat yüksekliğindedir. Zemin katı planının incelenmesinden, etraf duvarlarının 1.20-1.40 metre, iç kısım duvarlarının kalınlığının 1 metre ve ara duvarlarının da 0.60-0.70 metre oldukları görülmüştür. Revakların ayakları iki köşede L biçiminde, ortalarda da 1.00 x 0.80 metre ölçüsünde dikdörtgen kesitlidir (Şekil 3.8). Sırçalı Medrese'nin iç mekânlarına ait plan düzeninde, sadelik ve açıklık göze çarpmaktadır. 1940 yılında Müzeler Genel Müdürlüğü Anıtlar Şubesi tarafından ilk kurtarma çalışması başlatılmıştır. 1960-61 yıllarında Mezar Anıtları Müzesi 1965 yılında müze olarak Milli Eğitim Bakanlığına tahsis edilmiş, 1969-1975 yıllarında aynı Bakanlık tarafından restorasyonuna devam edilmiştir. 1985 yılında medresenin üst katı Konya Rölöve ve Anıtlar Kurulu'na tahsis edilmiştir. Yapının üst kat planında kalorifer tesisatı, tuvalet ve servis odaları gibi bazı mekânlardaki değişiklikler için yeni proje hazırlanarak bu değişimler yapılmıştır (Akok,1969; Yıldız Kuyrukçu,2020; Oral, 1961).

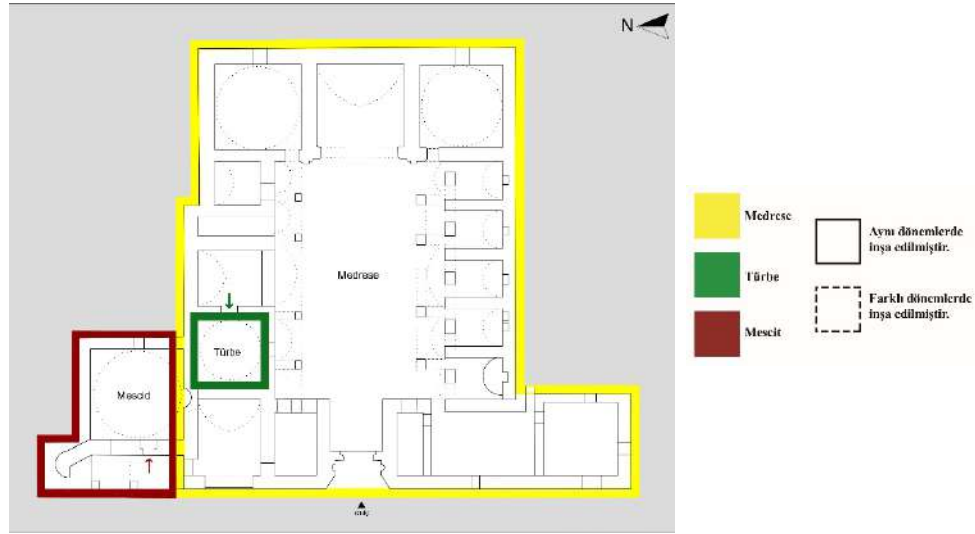
Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (medrese ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Türbe medresenin kuzeydoğu duvarına bitişiktir ve türbeye medrese içinden girilmektedir. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür. Günümüzde ise medrese Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi ve Konya Rölöve Anıtlar Müdürlüğü olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.3. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi (Taş Medrese)

Yapı Konya'nın Akşehir İlçesinde, Altunkalem Mahallesinde yer almaktadır. Medresenin, II. İzzeddin Keykavus zamanında 648 H. (1250 M.) yılında Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırıldığı taç kapısı üzerinde yer alan kitabesine yer almaktadır.

Medresenin plan yapısı genel olarak doğu-batı doğrultusunda uzanan bir dikdörtgen şeklinde olup, giriş cephesinin kuzey ve güney uçlarına yapıların eklenmesiyle plan şeması ters "T" şeklini almıştır. Bu yapılardan güney ucundaki kareye yakın planlı mekânın yapının ilk yapıya ait olup olmadığı kesin olmamakla beraber mescit ve türbenin ilk yapıya ait olduğu sanılmaktadır. Türbe de bulunan metfunların Sahibi Ata Ali yakınları olduğu söylenmektedir (Akok, 1977). Güneyde bulunan kare planlı mekâna giriş batı duvarındaki devşirme malzemedan sövelerle çevrili açıklıktan sağlanmakta olup, bu açıklığın üstünde bezemeli bir Bizans dönemi mimari parçası bulunmaktadır. Kuran (1969) ve Karpuz (1994) bu mekânın darülkurra olduğunu söylemektedir. Medresenin kuzeybatı köşesinde, medreseye sadece güney duvarı ile bağımlı olarak bulunan mescit kare planlıdır ve üzeri Türk üçgenleriyle geçişi sağlanan bir kubbe ile örtülüdür. Batı cephesindeki ön giriş mekânında iki bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Kuzeybatı köşesinde kare kaideli, silindirik gövdeli ve iki şerefeli minaresi yükselmektedir. Mescidin kuzey cephe ortasında saçak altına açılmış tuğladan sivri kemerli bir adet penceresi bulunmaktadır. Batı köşesinde minare kaidesiyle bitişiktir. Doğu cephesinde açılmış dikdörtgen çerçeveli bir penceresi vardır. Güney duvarı medrese duvarı ile ortaktır. Mescidin en hareketli cephesini batı cephesi oluşturmaktadır. Aynı zamanda girişin de bulunduğu bu cephe iki bölümlü bir son cemaat mahiyetindeki ön giriş ile dışa açılmaktadır. Son cemaat yeri kuzeyde minare kaidesi, güneyde ise türbenin duvarı ile kapatılmış vaziyettedir. Devşirme altlık ve başlıklara sahip yuvarlak gövdeli üç sütunla iki sivri kemerli bölüme ayrılan son cemaat yerinin üzeri kırık kemerli iki tonoz ile örtülüdür. Ancak kaynaklar kuzeydeki gözün kırık kemerli, güneydekinin ise sivri beşik tonozlu olduğunu ifade etmektedir (Kuran, 1969; Karpuz, 1994) Muhtemelen onarım sonrası değiştirilmiş olmalıdır. Cephe duvarının ortasında altta dikdörtgen çerçeveli, üstte çökertme içine yerleştirilmiş sivri kemerli pencere açıklığı bulunur. Kuzey köşesinde ise düz lentolu giriş kapısı yer alır. Külliye olarak inşa edilen yapıda imaret, çeşme, hamam ve hankâh yapıları günümüze kadar ulaşamamıştır (Aslanapa,1973;Ertaş

2017). Günümüze medrese, mescit, türbe, iki şerefeli minare ve darülkurra yapıları ulaşmıştır (Şekil 3.9) (Koroğlu, 1999).

Şekil 3.9. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi'nde (Taş Medrese) birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla kat planı (Arslan,2017 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Mescidin batı cephesi hariç diğer cephelerinde moloz taş malzeme, batı cephesinde ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Pencere kemerleri de tuğladandır. Minare kaidesinde devşirme blok taşlar ile tuğla ve çini malzeme görülmektedir. Harimi örten kubbe ve geçişlerinin tuğladan olduğu görülmektedir. Kubbe göbeğinde ve özgün mihrabında ise çini malzeme vardır. Yapıda, ağırlıklı olarak Selçuklu medreselerinin ana yapım malzemelerinden taş, mermer ve üst örtüde de tuğla malzeme kullanılmıştır (Şekil 3.10, 3.11). Yapının özellikle sokağa bakan cephelerinde mermer malzeme, taç kapıda ise taş malzeme tercih edilmiştir. Aynı zamanda cephe ve zeminde taş, kubbe ve kemerlerde tuğla ve ahşap malzeme tercih edildiği, farklı mekânlarda da çini ve demir malzemenin karşımıza çıktığı görülmektedir (Şekil 3.10, 3.11). Medrese ve mescidin 1940'lı yıllardan itibaren çeşitli kereler tamir edildiği bilinmektedir. 1965-1966 yıllarında mescit, türbe ile bu bölümdeki revakların içine alan bir planlama ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne kabul edilen onarım programı yapılmıştır. Bu onarım ile bir dereceye kadar yapıyı tarihi biçime yaklaştırsa da diğer onarımlarla beraber yapıda değişimler meydana gelmiştir (Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi Raporları, KVBM arşivi 2009). Yapı 1965-1966 yıllarında onarıma alınmış ve 1965 yılında Arkeoloji Müzesi olarak kullanıma açılmış, bu tarihten sonra 1972-74 yılları arasında tekrar onarım geçirmiştir. Son olarak 1997-2001 yılları arasında onarım gören külliye, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 09.09.2009 tarih ve 3296 sayılı kurul kararı ile

restore edilmiştir(Arslan,2017; Demiralp, 1990; Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi Raporları, KVBM arşivi 2009).

Şekil 3.10. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi (Taş Medrese) batı cephesi(solda) ve doğu cephesi (sağda) (URL-9)

Şekil 3.11. Sahib-i Ata Fahrettin Ali Medresesi(Taş Medrese) taş kapının avludan görünüşü(solda) ve eyvanın avludan görünüşü(sağda) (URL-9)

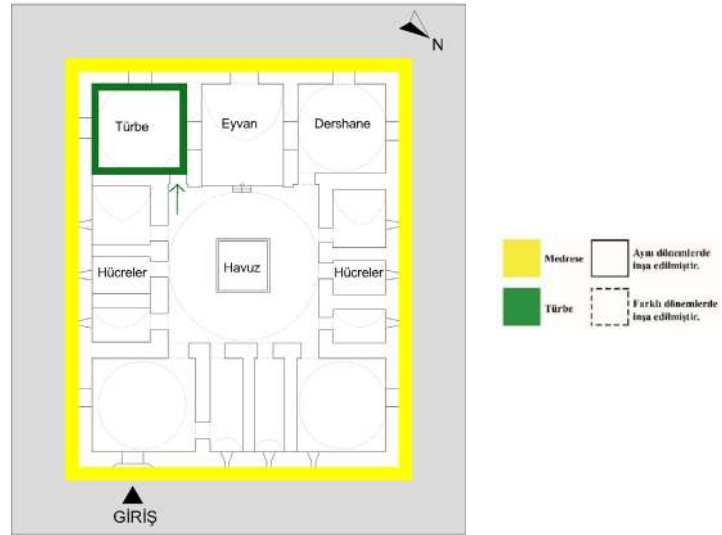
Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş üç farklı fonksiyonun (medrese, mescit ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Mescit medresenin kuzey duvarına bitişiktir ve ayrı bir girişi vardır. Türbe de medresenin kuzey duvarına bitişiktir ve türbeye ise medrese içinden girilmektedir. Medrese, mescit ve türbe aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür. Günümüzde ise medrese Akşehir Taş Eserler Müzesi olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.4. Konya Karatay Medresesi

Yapı Konya'nın Selçuklu İlçesinde, Alâeddin Tepesi olarak bilinen höyüğün kuzey eteğine 50 metre mesafede Ferhuniye Mahallesinde yer almaktadır.

Yapı avlusu kubbeli medrese şemasına göre planlanmış olup (Şekil 3.12) merkez avlusunu örten kubbede bulunan çini malzemesinin zenginliği ve inceliği

yönünden diğer medreselerden ayrılmaktadır. Mimarı bilinmeyen yapı, taç kapıda yer alan kitabesine göre (Şekil-3.13) 1251 yılında Sultan II. İzzeddin Keykavus döneminde Celaleddin Karatay tarafından yaptırılmıştır. Medresenin Mevlana Celaleddin Rumi devri derviş ve fakihlerinin buluşma yeri olduğu ve Selçuklu döneminde Konya'nın kültür hayatında önemli bir yeri olduğu belirtilmektedir (Kuran,1969; Akok, 1970; Mülayim, 2001).

Şekil 3.12. Karatay Medresesi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Kuran, 1969 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Şekil 3.13. Karatay Medresesi'nin doğu cephe görünüşü (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Taç kapıdan geçilerek ulaşılan kare mekân, kubbeli bir üst örtüye sahiptir ve üst kotta ana yapıya bitişik Türk üçgenlerinin izlerinin varlığı bunların kubbeye geçiş elemanları olduğunu göstermektedir (Şekil 3.14). Giriş holü özelliği taşıyan bu mekândan küçük bir kapı ile büyük bir kubbeli orta mekâna geçilmektedir (Şekil 3.15) (Kuran,1969;Akok,1970; Mülayim,2001).

Şekil 3.14. Karatay Medresesi'nin doğu cephesinde bulunan taç kapı görünüşü ve Türk üçgeni görünüşü (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.15. Karatay Medresesi havuz (solda) ve taç kapısından görüşler (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının en önemli kısmını tüm yapı elemanları ve süslemeleri ile günümüze kadar gelen 12 x 12.10 m boyutlarındaki orta mekân oluşturmaktadır. Duvarlar, kubbe kasnağı ve kubbenin iç yüzeyi firuze (gök mavisi), lacivert çiniler ve aralarında gökyüzünü andıran beyaz alçı şeritlerle bezenmiştir. Duvarlar, kubbe kasnağı ve kubbenin iç yüzeyi firuze (gök mavisi), lacivert çinilerle ve bunlar arasındaki beyaz alçı şeritlerle bezenerek gökyüzünü anımsatmaktadır. Karatay Medresesi'nin kubbesi, grafik düzeni ve renk seçimi açısından oldukça anlamlı olup, mozaik çini tekniğinin ulaşabileceği sınırları göstermektedir. Orta mekânda kare havuz ve menderesli su yolundan oluşan su tesisi bulunmaktadır. Orta mekânın her iki yanındaki tonozlu mekânların özgün durumu bozularak bu mekânlara ulaşan kapıların bir kısmından dekoratif nişler oluşturulmuştur. Batıdaki büyük eyvan (mescit), tonoz, büyük pencere ve çini bezemeleriyle orta mekâna açılan önemli bir hacim oluşturmaktadır. Ana eyvanın iki yanında yer alan mekânlar arasında güneyde sandukanın bulunduğu

Celeleddin Karatay'ın türbesi bulunmaktadır (Şekil 3.16) (Kuran,1969;Akok,1970; Mülayim, 2001).

Kompleks, birleşik fonksiyonlu yapı grubu olarak, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (medrese ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Türbe medresenin güneydoğu/güneybatı duvarına bitişiktir ve türbeye medrese içinden girilmektedir. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür. 13. yüzyılın sonunda terkedilmiş olan yapı, 1954 yılında onarılarak Konya Müzesi Çini Eserler bölümü olarak kullanılmaya başlanmıştır ve günümüzde de bu işlevini sürdürmektedir.

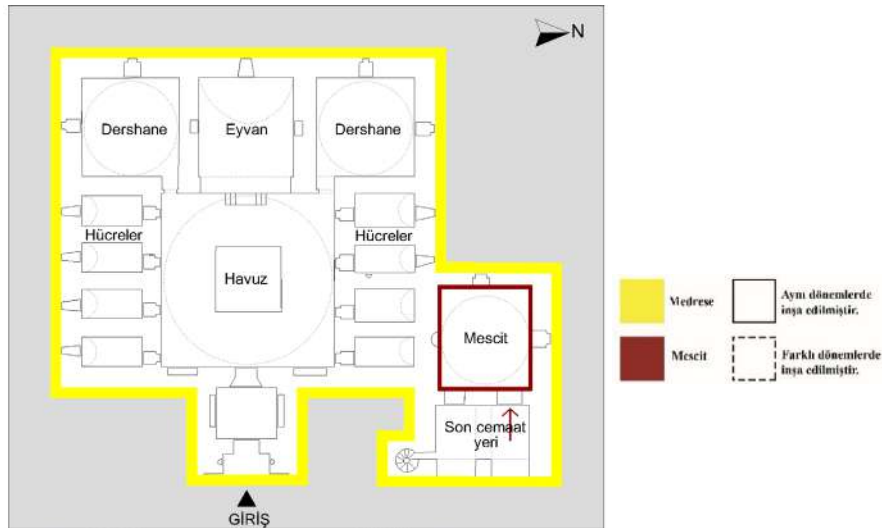
Şekil 3.16. Karatay Medresesi kubbe açıklığı(solda) ve taç kapısından görüşler(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

3.1.5. Konya İnce Minerali Medrese

Yapı, Konya'nın merkez Selçuklu ilçesinde ve Hamidiye Mahallesinde Alâeddin Tepesi'nin batısında yer almakta olup 1264 yılında Vezir Sahibi Ata Fahrettin Ali tarafından Mimar Keluk bin Abdullah'a yaptırılmıştır. Medrese din adamlarını yetiştirmek için eğitim verilen Sahip Ata Darülhadis'i olarak anılmıştır. Medrese yapısının bitişiğindeki mescidin 1280 yılında inşa edilmesinden sonra minaresi ile öne çıkmaya başlamıştır ve günümüzde de bu nedenle İnce Minareli Medrese olarak bilinmektedir (Kuran,1969; Yılmaz ve Ulusoy, 2018).

Medresenin girişi; taç kapı şeklinde ve arkasındaki holü ile birlikte ayrı bir kütle meydana getirmektedir (Şekil 3.17). Giriş holünün iki tarafında sivri kemerli nişler yer almaktadır. Tam giriş kapısı aksı üzerinde iç avluya açılan ikinci kapı bulunmaktadır. Cümle kapısından, sağına düşen yönde de esere adını veren minaresi ile mescit kısmı görülmektedir. Bu kısımda, mescidin büyük kubbeli kısma yapışik

mihrabı bulunmaktadır (Akok,1970). Doğu-batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan medrese, tek katlı, kapalı avlulu, iki eyvanlı bir yapıdır (Şekil-3.17). Yapının doğu cephesinde bulunan taç kapıdan yapıya giriş yapılmaktadır (Şekil 3.18). Taç kapıdan geçilerek çapraz tonoz örtülü giriş eyvanı, ışıklığı bulunan kubbesi ve havuzu olan avlu mekânına ulaşılır. Yelpaze biçimle üçgenlerle geçişli kubbeyle örtülü olan avlunun kuzey ve güney yönünde hücre odaları (öğrenci odaları) yer almaktadır. Avludan birkaç basamakla sivri kemerli ana eyvana ulaşım sağlanmaktadır. Giriş eyvanının hemen karşısında, beşik tonozla örtülü ana eyvanın kuzey ve güneyinde kubbe örtülü iki mekân yer almaktadır. Divanhanenin taban döşemesi ile ortasındaki geniş karlık havuzunun yonu taşlarıyla yapılmış olduğu görülmektedir. (Kuran,1969; Akok,1970; Erdemir, 2009).

Şekil 3.17. İnce Minerali Medrese'sinde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen zemin kat plan çizimi (Akok, 1970 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Şekil 3.18. İnce Minerali Medrese doğu cephesi(solda) ve taç kapı(sağda) görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının giriş cephesi olan doğu cephesinde bulunan taç kapı haricinde diğer cepheler oldukça sadedir. Doğu cephesinde bulunan taç kapı ve minareye vurgu yapılmıştır. Yapıda taş, tuğla, sırlı tuğla kullanılmış ve moloz taştan beden duvarlar düzgün kesme taşla kaplanmıştır. Örtü sisteminde ve minarede tuğla ve sırlı tuğla kullanılmıştır. Orta kısmın büyük kubbesi ve köşe pandantifleri, baştanbaşa aynı tip tuğla ve çinilerle kaplıdır. Baş eyvanın, alın kemeri, tonozu ve etraf duvarlarının üst kısımları, aynı işçilik gösteren, aynı biçim ve kalitede tuğla işçilikle örülmüştür (Şekil 3.19, Şekil 3.20)(Akok,1970; Erdemir, 2009).

Şekil 3.19. İnce Minerali Medrese eyvan (solda) (ortada) ve kubbe görünüşleri (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.20. İnce Minerali Medrese iç mekân görünüşü (solda ve sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

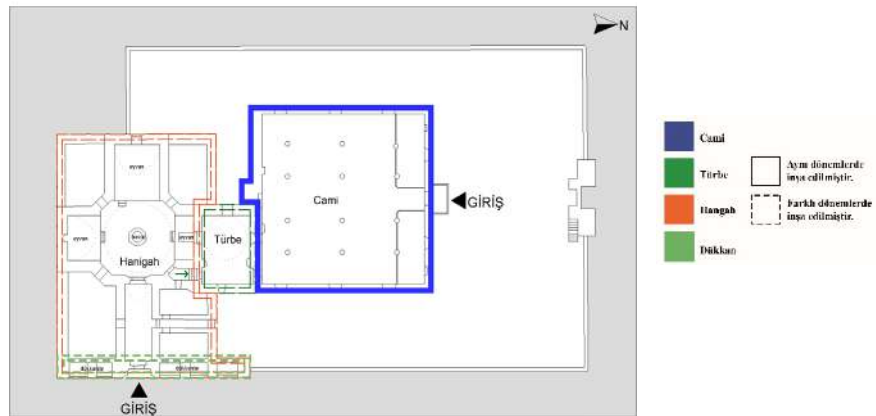
Mescit, medresenin kuzey duvarına bitişiktir. Mescidin doğuda ayrı bir girişi olup, medrese ile farklı dönemde, farklı plan içinde çözülmüştür. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı

fonksiyonun (medrese ve mescit) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde ise medrese İnce Minare Taş Eserler Müzesi olarak kullanılmaktadır.

3.1.6. Konya Sahib-i Ata Külliyesi

Yapı Konya'nın merkez Meram ilçesinde ve Sahib-iata Mahallesinde yer almaktadır. Eski Konya surunun Larende kapısının karşısına rastladığı için Larende Cami olarak da adlandırılmaktadır (Parlak,2008).

Caminin taç kapısının sağındaki sebil cephesindeki madalyonların içindeki kitabede adı yazılı olan Kölük bin Abdullah'ın mimar olduğu belirtilmektedir. Diğer yapıların mimarı tam olarak bilinmemekle birlikte Kalfıyan el-Konevi ve Kölük b. Abdullah'ın isimleri geçmektedir. Külliye'nin en erken tarihli yapısı 1570 yılında yapılan camidir. Orijinal mihrap hariç, mevcut bina 1871'de inşa edilmiştir (Şekil 3.22, Şekil 3.23) (Parlak,2008; Erdem, 2019). Taç kapının sağında, on altı yivli gövdeli ve yenilenmiş bir şerefeli bir minare yükselir. Taç kapının günümüze ulaşmadığı düşünülen diğer minaresi ile birlikte çifte minareli olduğu söylenmektedir(Şekil 3.22, Şekil 3.23). Kündekari tekniği ile yapılan caminin kuzey kapısının kanatlarının ilk yapıdan kaldığı bilinmektedir. Bugünkü cami, kible duvarına dik, mihrap ekseninde daha geniş olan beş neften ve on iki ahşap direk taşıyan tavandan oluşan kare planlı bir yapıdır (Şekil 3.23, Şekil 3.24) (Akok,1970; Şahbaz,2018).

Şekil 3.21. Sahib-i Ata Külliyesi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Akok,1970 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Şekil 3.22. Sahib-i Ata Külliyesi cami girişi Taç Kapı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Kible duvarının ortasında kısmen toprağa gömülü mozaik çini mihrap bulunmaktadır (Şekil 3.23). 1964 yılında yapılan sondaj ve kazı çalışmaları sonucunda caminin doğu, batı ve kuzey yönlerinde duvar temelleri bulunmuş ve yapının kuzeydeki taç kapısına kadar uzanan kible duvarına dik yedi nefli ahşap direkli mihrap önü kubbeli olduğu anlaşılmıştır (Şekil 3.24) (Akok,1970; Şahbaz,2018).

Şekil 3.23. Sahib-i Ata Külliyesi cami minaresi (solda) ve mihrabı (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.24. Sahib-i Ata Külliyesi caminin iç mekânı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Hankâhın giriş kapısının sağında ve solunda dükkânlar bulunmaktadır. Hankâhın orta holü sekiz köşe planlı olup, geniş köşelerin üçünde eyvanlar, bir tarafta da giriş kapısı yer almaktadır. Dar köşelerin dördünde de, birer kapı bulunmaktadır. Bu kapılardan üçü arkalarındaki odalara açılırken bir tanesi de türbe eyvanı önüne ulaşmaktadır. Eyvanlardan giriş kapısı karşısında bulunan ana eyvanın plan özelliğiyle bir ibadet alanı olduğu anlaşılmaktadır. Güneyde bulunan eyvandaki mihrap buraya daha sonraları yerleştirilmiş ve bu yer sonradan ibadet alanı haline dönüştürülmüştür. Türbe, cami ile hankâh arasına yerleştirilmiş ve bu yapılarla koridor ve pencere aracılığı ile bağlantılı olarak yapılmıştır. Türbeye hankâhın kubbeli avlusunun kuzey-doğu köşesindeki kapıdan geçilmektedir. Büyük bir kemer ile bağlı, hankâh ile bağlantı kuran bir de geçit yeri/koridor vardır. Sanduka odasının cami içine ve hankâh eyvanına açılan hacet pencereleri (dua penceresi) bulunmaktadır (Şekil 3.26, Şekil 3.27) (Akok,1970). Türbe bölümüne giriş çatılı bir geçitle sağlanır ve bu bölüm geniş sivri kemerle açılan ve Türk üçgenlerinden geçişi sağlanan kubbeli kare planlıdır. Az sayıda penceresi bulunan türbede sandukaların olduğu mekânın altında, kabirlerin defnedildiği kripta (mahzen mezar) mekânı bulunmaktadır. Türbe içinde bulunan altı adet sanduka Sahip Ata Fahreddin Ali ve ailesine aittir (Parlak, 2008). (Şekil 3.26).

Şekil 3.25. Sahib-i Ata Külliyesi hankâh doğu cephesi ve dükkânlar (solda) ve hankâh giriş kapısı(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.26. Hankâhla türbe arasındaki geçit (solda), türbenin camiyle arasındaki dua penceresi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Sivri tonoz ile örtülü olan bu mekâna hankâhın kuzey eyvanından bir merdiven ile inilmektedir (Şekil 3.27) (Erdem, 2019).

Şekil 3.27. Hankâhın batısındaki eyvan(solda), kuzeyindeki eyvan ve hankâh ile türbe arasındaki dua penceresi (ortada) ve güneyindeki (sağda) eyvan (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

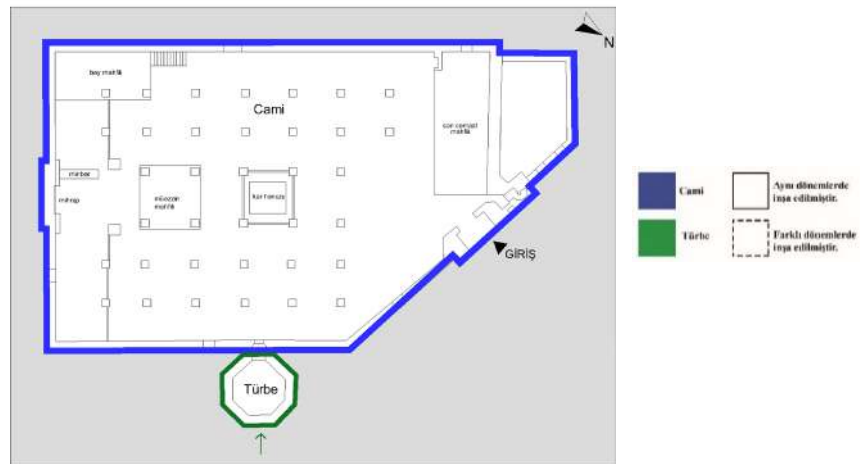
Dükkânlar, hankâh girişinin sağında ve solunda farklı girişlere sahiptir. Hankâh ve cami girişi farklıdır. Türbe caminin güney duvarına pencere ile bitişiktir ve türbeye hankâh kuzey eyvanından bir geçitle ulaşılır. Kompleks, farklı tarihte

oluşturulmuş, farklı planda ayrı mekânlar olarak düzenlenmiş dört farklı fonksiyonun (cami, türbe, dükkân ve hankâh) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde ise külliye'nin hankâh bölümü Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Sâhib-i Atâ Vakıf Müzesi olarak düzenlenmiştir.

3.1.7. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii

Konya'nın Beyşehir ilçesinin İçerişehir Mahallesinde yer alan yapı, 13. yüzyılda Eşrefoğulları Beyliği'nin kurucusu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Taç kapı üzerindeki kitabede, bir han ve bir çifte hamam ile birlikte yapıldığı belirtilmektedir. Eşrefoğulları'nın egemenliği altındaki topraklarda bıraktığı birçok yapı arasında günümüze ulaşan en önemli eserdir (Erdemir, 2018).

Eşrefoğlu Ulu Cami, mihrap aksı uzun dikdörtgen planlı yapı tipindedir. Dış çevreyi meydana getiren, kuzey ve doğu duvarlarının bir kısmı birleşerek cami beş köşeli cepheli hale getirilmiştir (Şekil 3.28). Cami esasında etrafı açık serbest tipte bir yapıdır. Yalnız doğu duvarının kısmen ortasına türbe yapısı konumlandırılmıştır. Türbede bulunan sanduka Eşrefoğlu Süleyman Bey'e aittir. Türbeden cami içine açılan bir hacet penceresi bulunmaktadır. Caminin doğu duvarında bir girişi olduğu gibi batı duvarında da, ayrıca bir giriş yeri bulunmaktadır (Yavaş,1995).

Şekil 3.28. Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (KVBİM arşivinden faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).

Cami dış çevresini teşkil eden kalın kâgir duvarlarda, giriş ve mihrap duvarları dışında zemin seviyesinde pencere bulunmamaktadır. Camide iç mekânın aydınlanması, üst tabaka pencereleriyle ve orta sahindaki fenerin açıklığından

olabilmektedir (Şekil 3.29). Cami iç mekânına büyük ana portalden girince, kapalı bir son cemaat kısmı ile karşılaşmaktadır. Buradan harime geçmek için ayrıca, giriş yüzü mozaik çinilerle kaplı ve sivri kemerli serbest geçit kullanılmaktadır. Geçit üstündeki duvar yüzünde yine çinilerle yapılmış olan kitabesi bulunmaktadır. Cami harim kısmı cümle kapısı, mihrap aksına paralel yedi sahna bölünmüştür. Mihrap aksında olan orta sahnı, ötekilerine göre biraz daha geniş tutulmuştur. Orta sahnın tam ortasındaki dört direk arasına düşen yerde karlık denilen havuz (kuyu) bulunmaktadır (Şekil 3.29). Özgününde üstü açık olan bu alanın, yağan yağmur ve kar sularını yere ulaştırmak için alınmış bir tedbir olarak yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Yağan yağmur ve kar sularının ayrıca işlek kanallar ile dışa bağlantısı temin edilmiştir. Caminin ahşap minber, kapı kanatları orijinal olup mihrabı, Selçuklu çini mihraplarının en büyüğüdür (Şekil 3.30) (Akok,1976; Karpuz,2004; Koçu, 2014).

Şekil 3.29. Beyşehir Eşrefoğlu Camii taç kapılı kuzey cephesi(solda) ve aydınlık feneri ve kar kuyusu (Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022)

Şekil 3.30. Eşrefoğlu Camii mihrapı(solda) ve minberi(sağda) görünüşü (Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022)

Cami binasının doğu duvarına bitişik Türbe binası sekiz köşe planlıdır. Yan yüzlerden bir dilimi ile cami duvarına kaynaştırılmış ve cami içine pencere ile bağlanmıştır. Bu duvarın tam karşısına düşmekte olan kısımda türbenin giriş kapısı bulunmakta olup, kuzey ve güney yönlerinde, iki penceresi görülmektedir (Şekil 3.31)(Akok,1976; Erdemir,2018). Cami binasını çevreleyen kalın kâgir duvarlardan ön yüzünü meydana getiren portallı ve minareli duvar, baştan aşağıya yonu taşı kaplamalıdır. Cami harimini çevreleyen öteki duvarlar köşelerde yonu taşı örgülü olup, dış ve iç yüzlerde sıralı moloz şeklinde ve belirli yükseklik seviyelerinde ahşap hatıl ve kuşaklı kalın taş duvarlar halindedir. Kalın duvarların iç kısımları moloz dolgu şeklinde örülmüştür. Yüzlere yerleştirilmiş kapı ve pencerelerin kenar söve çerçeveleri ve üst kemerleri muntazam yonu taşı ile yapılmıştır (Şekil 3.31)(Akok,1976).

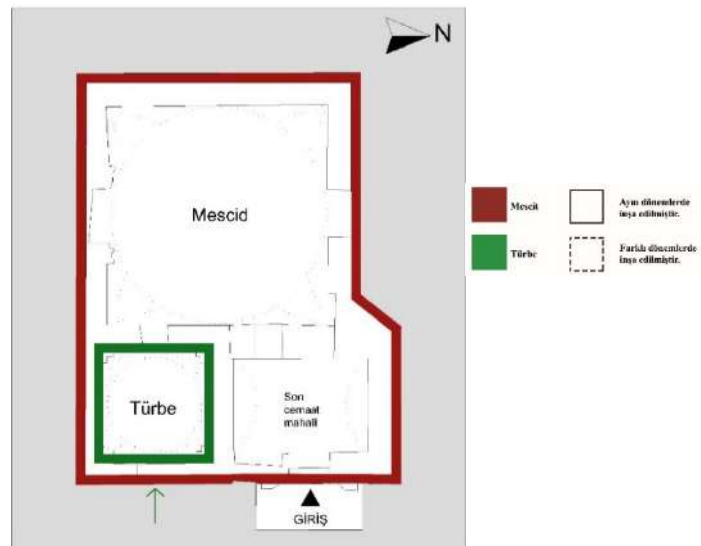
Şekil 3.31. Eşrefoğlu Camii doğu(solda) ve güney cephesi (sağda)(Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022)

Cami ve türbe girişi farklıdır. Türbe caminin doğu cephesinde bulunan duvarla bitişik olup bir pencere ile bağlantılıdır. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (cami ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde Eşrefoğlu Cami ibadethane olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.8. Konya Tahir ile Zühre Mescidi

Tahir ile Zühre Mescidi, Meram İlçesi, Beyhekim Mahallesinde Gazi Lisesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Yapının kitabesi bulunmadığından Konyalı'ya (1964) göre yapımında kullanılan malzeme, mimarisi ve üslubu, XIII. yüzyılın sonu ve XIV. Yüzyıl başlarına tarihlenebilecek bir Selçuklu eseridir (Konyalı, 1964).

Yapı ana mekân, son cemaat mahalli ve türbe olarak üç bölümden oluşmaktadır. Konyalı'nın (1964) son cemaat mahalli olarak adlandırdığı giriş mekânı ana mekânın doğusunda, türbe güneydoğu köşesinde, son cemaat mahalli ise kuzeydoğu köşesindedir (Şekil 3.32). Son cemaat mahallinin kuzey cephede çıkıntı yapmasından dolayı kuzey cephe duvarında eğiklik meydana gelmiştir. Ana mekân ve türbe kare planlı ve kubbe ile örtülü iken, son cemaat mahalli dikdörtgen planlı ve alçak tonozla örtülüdür. Eser taş ve tuğladan inşa edilmiş olup, ana duvarlara oturan üst örtü tuğladan yapılmıştır. Güney ve batı cephe duvarları, altta düzensiz moloz taş malzeme, kuzey ve doğu cephe duvarlarında ise düzgün ve iri taşlarla örülmüştür (Şekil 3.33, Şekil 3.34) (Akmaydalı,1982). Türbenin doğu cephesine açılan pencerenin üçgen alınlıkları, patlıcan moru çini ve turkuaz mozaiklerden oluşturulmuş geometrik bir kompozisyon meydana gelmiştir (Yavaş,2008)(Şekil 3.35).

Şekil 3.32. Tahir ile Zühre Mescidi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Akmaydalı,1982 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).

Şekil 3.33. Tahir ile Zühre mescidinin güneybatı doğu(solda) ve güneydoğu(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.34. Tahir ile Zühre mescidinin doğu (solda) ve kuzey (sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Ana mekânda kareden kubbeye geçişte ‘Türk üçgeni’ kullanılmış olup kubbe zikzaklı şekilde tuğla ile örülmüştür. Tuğlaların zikzaklı örülmesinden dolayı madalyon etrafından eteklere doğru açılan yıldız şekli görülmektedir. Kubbenin merkezindeki madalyon mor ve firuze renkli içinde yazı olan çini mozaiktir(Şekil 3.35). Son cemaat mahallinin üzeri tuğladan zikzak tonozla örtülü olup, tonozun ortasındaki tuğlalar patlıcan moru firuze sırlı merkezden açılan eşkenar dörtgen şeklindedir (Şekil 3.36) (Akmaydalı,1982) .

Şekil 3.35. Tahir ile Zühre Mescidi'nin kareden kubbeye geçişte Türk Üçgeni(solda) ve ana mekân kubbesi(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Şekil 3.36. Tahir ile Zühre Mescidi'nin son cemaat mahalli tonozu(solda) ve doğu cephesindeki portal (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Mescidin güney duvarının ortasında, dikdörtgen biçiminde yüzeyden taşmalı mukarnaslı alçı ve çini malzemeden olan mihrap bulunmaktadır. Türbenin güney duvarında zeminden yüksekte alçı mihrap yer almakta ve mihrap nişinin alt kısmında dikdörtgen formlu bir hacet penceresi yer almaktadır. Türbe bölümünde geçmişte sanduka olup günümüzde sandukası bulunmamaktadır (Yavaş,2008). Konyalı'nın (2009) çalışmasında ise sandukaya dair bir bilgi mevcut değildir. Türbe mekânında kripta bölümü bulunmamaktadır (Yavaş,2008)(Şekil 3.34, Şekil 3.43).

Şekil 3.37. Tahir ile Zühre mescidinin ana mekânda bulunan mihrap(solda), türbede bulunan mihrap(ortada) ve ana mekânından türbe bölümünün görünüşleri(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

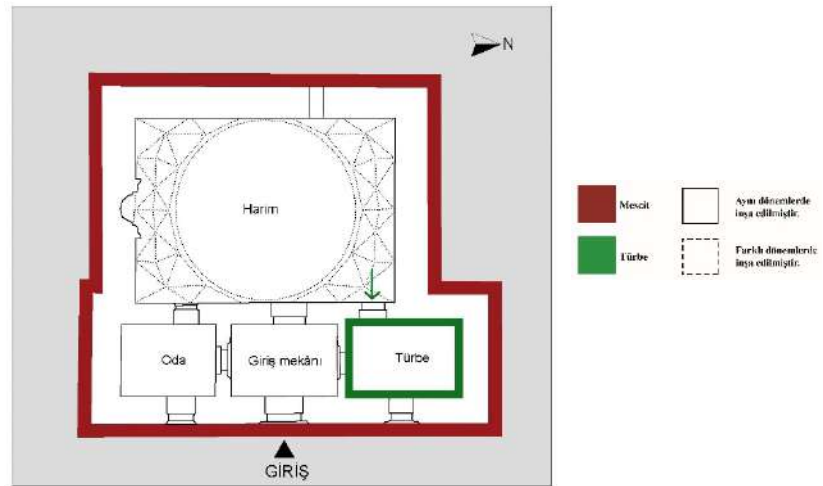
V.G.M. tarafından 1991 yılında kapsamlı bir onarım faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Türbe, son cemaat mahalinden bir kapıyla mescitle ise bir pencere ile bağlantılıdır. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (mescit ve türbe) kombinasyonuna örnektir.

Günümüzde Tahir ve Zühre Mescidi ibadethane olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.9. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi

Yapı Konya'nın merkez Selçuklu ilçesi Beyhekim Mahallesi Şair Yurdakul Sokak'ta yer almaktadır. Mescidin kitabesi bulunmadığından inşâ tarihi bilinmemektedir. Ancak cami yapısı ile birleşen türbede yatan kişinin Nahçıvanlı Hekim Ekmeleddin Bey olması ve yaşadığı tarihlerin bilinmesi nedeniyle caminin 13. yüzyılın ikinci yarısında Ekmeleddin Bey tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir (Konyalı,1964; Önge,1968; Arslan,2017).

Beyhekim Mescidi tek kubbe ile örtülü harimi ve bunun doğusundaki üç bölümlü son cemaat yeri niteliğindeki ön girişten meydana gelmektedir. Ön giriş mekânında renkli çini ve sırlı tuğla malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Ön giriş mekânının sağında türbe, solunda ise bir oda bulunmaktadır. Sağdaki türbe, batısındaki bir kapı, soldaki ise bir pencere ile harime açılmaktadır (Şekil 3.38, Şekil 3.39).

Şekil 3.38. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi planı (Arslan, 2017 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).

Şekil 3.39. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi ön giriş mekânı çinileri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Kuzey cephe tamamen dışa kapalı bir görünümde. Doğusunda yana doğru taşıntı yapan son cemaat yeri duvarı görülmektedir. Doğu cephe mescidin giriş bölümünü oluşturmaktadır. Giriş kapısının iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Bunlardan kuzeyde olan, bâninin türbesine, güneyde olanı kullanımı tam olarak bilinmeyen bir odaya açılmaktadır. Dikdörtgen çerçeveli olup üzerinde Bursa kemerli alınlığı mevcuttur. Kuzey cephesi gibi güney cephesi de sade bir görünüme sahipken, batı cephesi dikdörtgen bir pencere açıklığına sahiptir. Giriş cephesi olan doğu cephede belli bir yüksekliğe kadar düzgün kesme taş, üstte tuğla malzeme kullanılmıştır. Diğer cepheler moloz taştan inşa edilmiştir. Kurşun ile kaplı olan kubbe kasnaksız olarak yükselmektedir (Şekil 3.40, Şekil 3.41).

Şekil 3.40. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi doğu(solda) ve kuzey(sağda) cephesi(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.41. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi güney(solda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022) ve batı(sağda) cephesi (Arslan,2017)

Harim kuzey-güney doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen bir plandadır. Girişin olduğu doğu cephesindeki ön mekândan lentolu bir kapı ile harim mekânına ulaşılmaktadır. Harim mekânı çift kademeli Türk üçgenleriyle oluşan tuğla malzemelerin kullanıldığı bir kubbe ile örtülüdür. Kubbe göbeğinde dairesel bir çini süsleme görülür. Mescidin özgün çini mozaik tekniğindeki mihrabı mescitte bulunmamakla birlikte günümüzde Berlin Pergamon Müzesi İslam Eserler Bölümü'nde sergilenmektedir (Şekil 3.42, Şekil 3.43)(Konyalı,1964; Arslan,2017).

Şekil 3.42. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi harim giriş kapısı (solda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022) ve özgün çini mihrabı(sağda) (Arslan,2017).

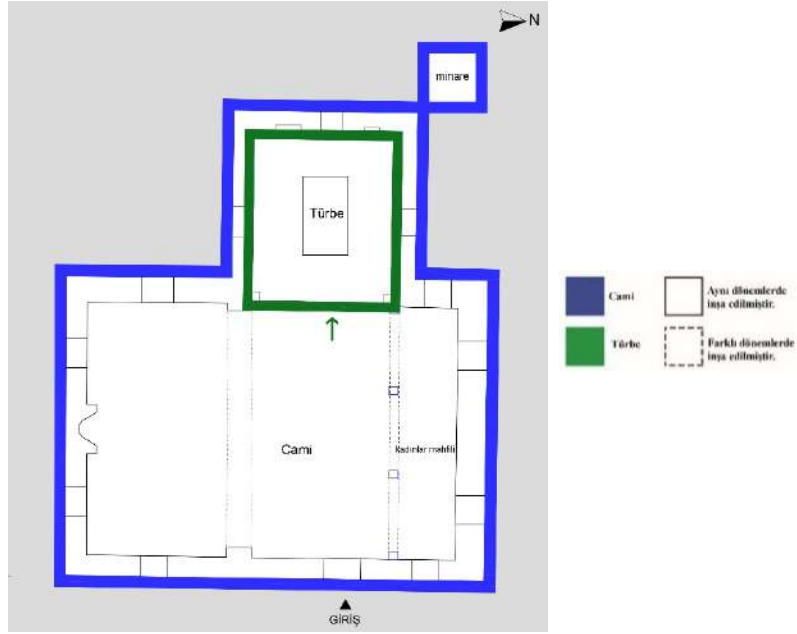

Şekil 3.43. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi kubbesi(solda) ve kubbe geçişleri(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Türbe, harime bir kapıyla, giriş mekânıyla ise bir pencere ile bağlantılıdır. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (mescit ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde Beyhekim Mescidi ve Türbesi ibadethane olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.10. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi

Yapı Konya'nın merkez Karatay ilçesinde Şems-i Tebrizi mahallesinin Şems-i Tebrizi sokağında yer almaktadır. Yapının giriş cephesinin olduğu doğuda bulunan alanda zamanla oluşan mezarlıklar (hazîre) Cumhuriyet döneminde kaldırılarak 1926 yılında park haline getirilmiştir. 1982 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilen yapı Karamanoğulları dönemine, yani 15. yüzyıla tarihlenmektedir ve yapının mimarı bilinmemektedir. Camiye giriş doğudaki alçak seviyede tutulmuş yeni, son cemaat mahallinden sağlanmaktadır. Caminin kuzeyinde ahşap mahfil bulunmaktadır. Mahfilde 16-18. yüzyıldan kalma hatayî motifli kalem işleri görülmektedir. Yapının batı duvarında yer alan türbe eyvan şeklinde olup, cami yapısına, kalem işi süslü ahşap Bursa kemeri ile açılmaktadır. Yapının geometrik motiflerle bezeli ahşap düz tavan örtüsünü doğu-batı doğrultusunda atılmış bir kemer taşımaktadır (Şekil 3.44, Şekil 3.45).

Şekil 3.44. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi planı (Karpuz, 2009, c.1 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).

Şekil 3.45. Konya Şems-i Tebrizi Camii türbe eyvanı (solda) ve mihrap görüntüsü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Türbenin diğer cephelerinde üstte ve altta olmak üzere birer penceresi vardır. Türbenin ortası içte kubbe ve dışta sekizgen kasnaklı ve piramidal bir külahtan oluşmaktadır (Şekil 3.46, Şekil 3.47)(Arabacı ve Küçükdağ, 2016).

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin müritlerinden olan Şemsi Tebrizi çıkan siyasi çatışmalar sonucu öldürülerek buraya gömülmüştür. Karamanoğulları döneminde mescit-semahane yapılarak burası önemli bir Mevlevi zaviyesi haline getirilmiştir. Kaldırılan hazîreden bırakılan türbede, banisi metfun İshak Bey olabileceği ve Karamanoğulları devrine 15. yüzyıla tarihlendirebileceği Karpuz (2009) tarafından söylenmektedir. Yapılan restorasyon çalışmasında minare eklenmiştir (Şekil 3.46, Şekil 3.47)(Karpuz,2009: c.2).

Şekil 3.46. Konya Şems-i Tebrizi Camii doğu cephesi (solda) ve kuzey cephesi (sağda)(Dişli'ye ait fotoğraf arşivi, 2021-2022).

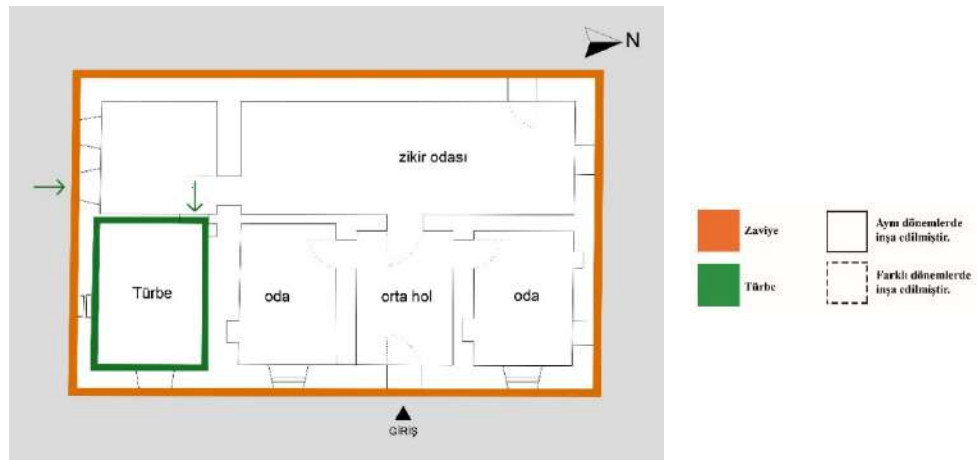
Şekil 3.47. Konya Şems-i Tebrizi Camii batı cephesi (solda) ve kuzey cephesi (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Türbe, caminin eyvan mekânında yer almaktadır. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (cami ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi ibadethane olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.11. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi

Yapı Konya'nın merkez Selçuklu ilçesinde Beyhekim mahallesinin Kâzerûnî sokağında yer almaktadır. Giriş kapısında bulunan kitabesine göre 1418 yılında Karamanoğlu Mehmet Bey zamanında Kâzerûnlu Ebu İshak İbrahim İbn-i Şehriyar adına yaptırılmıştır. İshakiye-Kâzerûniye Tarikatı mensuplarının kullandığı bir tekkedir (Konya Şehir Rehberi, 2014). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapıya günümüzde doğu cephesindeki kapıdan girilmektedir. Giriş kısmından bir orta hol ve bu hole açılan iki odadan oluşan geleneksel Konya ev planında düzenlenmiş olan zaviye şeyhinin evi olarak planlanmış mekâna geçilmektedir. Bu hole açılan doğu kapısından bahçeye, kuzey ve güneydeki kapılardan ise odalara girilmektedir.

Güneydeki oda dikdörtgen planlı olup doğuya açılan bir penceresi bulunmaktadır. Kuzeydeki oda da dikdörtgen planlı olup, güney duvarında bir dolap nişi, doğu ve kuzeyde, içe genişleyen birer penceresi bulunmaktadır. Bu bölümün bütün odaları güney-kuzey doğrultusunda sık ahşap kirişlemeli düz damdır. Günümüzde girişteki orta holün batısındaki kapıdan eskiden zikir salonu olarak kullanılan mekâna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda yapının kuzey cephesinde üzerinde kitabenin yer aldığı kapıdan zikir salonuna ulaşılsa da günümüzde bu kapı kullanılmamaktadır. Zikir salonunun güneyindeki kapı ile de türbeye girilmektedir (Şekil 3.48, Şekil 3.49) (Kunt,2019).

Şekil 3.48. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi planı (KVBM arşivinden faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir)

Şekil 3.49. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi orta holü(solda), zikir salonu(ortada) ve türbe mekânı (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Türbeye aynı zamanda yapının güneyindeki dış kapıdan da ulaşım sağlanmaktadır. Türbede Karamanoğulları Dönemi şeyhlerinden Şeyh Hacı Hasan metfundur. Türbenin üzeri özgününde güney-kuzey doğrultusunda sık ahşap kirişlerin bulunduğu düz damdır. Türbenin iç yüksekliği zikir salonundan daha basık tutulmuştur (Şekil 3.49)(Kunt,2019).

Zaviye, çamur harçlı, moloz taş malzemeden yığma teknikle inşa edilmiştir. Duvarlar samanlı çamur sıva üzerine beyaz badana ile boyanmış; son onarımda, kireç

harçlı sıva yapılmış ve yine beyaza boyanmıştır. Tavan örtüsü yuvarlak kesitli ahşap kirişler üzerine düz damlı olarak yapılmışken bugün dıştan kiremit kaplamalı eğimli çatı ile örtülmüştür (Karpuz,2012) (Şekil 3.50). Günümüzde Komek merkezi olarak kullanılan yapının içinde farklı bölme duvarlar oluşturulmuş, bazı kapılar pencereye bazı pencereler ise kapıya dönüştürülmüştür. Aynı zamanda yapıda ciddi rekonstrüksiyon ile tamamlamalar meydana getirilmiştir.

Şekil 3.50. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi batı(solda) ve kuzey(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Türbe, zaviyeye ile duvarla bağlantılıdır. Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, aynı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (zaviye ve türbe) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi, Komek kurs merkezi olarak kullanılmaktadır.

3.2. Osmanlı Dönemi'nde Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılar

Bu bölümde Osmanlı Dönemi'ndeki yapılar inşa tarihlerine göre kronolojik sırada aktarılmıştır.

3.2.1. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı

Yapı Konya'nın Ereğli ilçesinde Alparslan Mahallesi, Dr. Faruk Sükan Caddesinde yer almaktadır. Kervansaray, Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Damat Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a (1544-1561) yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın Rüstem Paşa için yaptığı beş menzil hanından ayakta kalan tek örnektir (Sözen, 1975; Cantay, 1988). Rüstem Paşa Kervansarayı hem açık hem de kapalı alana sahip kervansaray plan tipolojisindedir (Şekil 3.51). Kervansaray, Ereğli kent merkezinde

Şekil 3.52. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı doğu(solda) ve kuzey(sağda) cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Şekil 3.53. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı batı cephesi(solda) ve günümüzde avluya giriş kapısı görünüşü (Konya Kapısı) (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Şekil 3.54. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı avludan batı yönüne açılan Konya Kapısı iç görünüşü(solda) ve doğu yönüne açılan Bağdat Kapısı iç görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Yapı dikdörtgen planlı olup iki adet tabhane, iki adet dükkân ve ana mekân ahır olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Üst örtüsü beşik tonozdur. Kervansaray ortada yer alan haçvari planlı ahır bölümü dört ayağın birbirine ve duvarlara iki yönlü sivri kemerlerle bağlanmasıyla oluşan üzeri beşik tonozlu on birimden meydana gelmektedir. Giriş eyvanının her iki yanında birer dükkân ve yanlarında sıralanan dörder odalı tabhane ve girişin önündeki açık avlu, kervansarayın diğer bölümlerini

oluşturmaktadır. 150 cm kalınlığında duvarlar içine gizlenmiş ayaklar ve ortada bağımsız olarak yapılmış taş ayaklar kervansarayın taşıyıcı sisteminin iskeletini meydana getirmektedir. Beden duvarlarında dört yönde 36 adet ocak sıralanmıştır. Duvar diplerine yerleştirilen ocakların önüne yatılmak ve oturulmak için sekiler yapılmıştır. Ocak nişleri beşgen plan şemasına sahiptir. Kervansaray çeşitli yüksekliklerde açılmış 46 pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 3.55)(Rüstem Paşa Kervansarayı Raporları, KVBM arşivi,2013).

Şekil 3.55. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı ana mekânda bulunan taş fil ayakların görünüşü (solda) ve ana mekândaki doğu duvarında bulunan pencere ve ocak görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Yapının güney cephesinde ana kütle önünde girişin her iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş dükkânlar sıralanmıştır. İç mekânları iki ayrı bölüme ayırmak mümkündür. İlk bölüm kapı ve pencereleri avluya bakan dükkânların (tabhane) olduğu kısım; İkinci bölüm ise kervansarayın ana kütle olan ahır ve konaklama kısmıdır. Taç kapıyla girilen giriş eyvanı yaklaşık kare planlı bir mekândır. Eyvanın kuzeyinde kervansarayın ahır (kapalı) bölümünde giriş kapısı yer alır. Kapının her iki yanında büyük blok taşlardan yapılmış sekiler görülmektedir. Eyvanın sağında ve solunda karşılıklı olarak yapılmış dikdörtgen formlu dükkânlarla bağlantılı birer pencere bulunmaktadır. Giriş eyvanının zemini avlu zeminiyle aynı kotta olup, taş kaplamadır. Duvarlar tonoz başlangıç seviyesine kadar kesme taş ve kaba yonu taşla örülmüş, tonoz sıvanmıştır (KVBM arşivi, 2013).

Kervansarayın ana gövdesi (ahır bölümü) konaklama bölümüdür. Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir kütleye sahiptir. Duvarlar, taşıyıcı ayaklar ve kemerler tamamen taştan inşa edilmiştir. Kervansarayın ana mekânı planlama açısından on üniteye bölünmüşse de her iki ünitenin üzeri kuzey-güney doğrultusunda

tek beşik tonozla örtülerek dışarıdan bakıldığında 5 sahınlı bir etki göze çarpmaktadır (Şekil 3.52)(Rüstem Paşa Kervansarayı Raporları, KVBM arşivi,2013).

Yapının ana mekânı (ahır), tabhaneler ve dükkânların avludan bağlantıları ayrı ayrı kapılarla sağlanmaktadır. Yapıda bulunan giriş eyvanından bir kapı ile ana mekân (ahır) ve pencere ile sağ ve soldaki dükkânlara bağlantı sağlanmıştır. Yapıdaki ana mekân (ahır) ve dükkânlar ise ana mekân (ahır) ile iç mekândan pencere ile birbirine bağlantılıdır (Şekil 3.57, Şekil 3.58). 2009 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı restorasyon çalışması ile yapının günümüzde ana mekânı kütüphane olarak kullanılmakta, dükkân kısımları idari birim, tabhane bölümleri ise ıslak hacim, teknik hacim ve mescit olarak işlev görmektedir.

Şekil 3.56. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı avludan sırasıyla giriş eyvanına, dükkâna, tabhaneye giriş kapıları(solda) ve giriş eyvanı nişi (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Şekil 3.57. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı giriş eyvanından ana mekâna giriş kapısı dış görünüşü(solda) ve ana mekândan giriş eyvanına giriş kapısı iç görünüşü (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

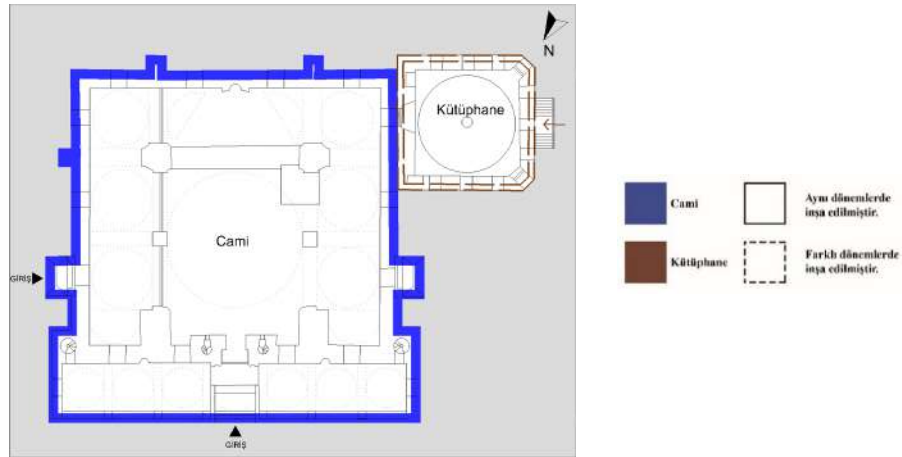
Kompleks, aynı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş üç farklı fonksiyonun (ana mekân(ahır), tabhane ve dükkânlar)

kombinasyonuna örnektir. Günümüzde ise Rüstem Paşa Kervansarayı millet kıraathanesi olarak düzenlenip kullanılmaya devam etmektedir.

3.2.2. Konya Selimiye Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi

Yapı Konya'nın merkez Karatay ilçesinde Aziziye Mahallesi, Müze Alanı Caddesinde yer almakta olup yapının inşa tarihi, banisi ve mimarının kim olduğu konusu tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir (Özyalvaç, 2020).

Konya'daki Klasik Osmanlı cami mimarisinin en önemli örneği olan Selimiye Camii, 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Yüzyılın ortalarından farklı tarihlerdeki Mevlânâ Dergâhı ile bugün ayakta olmayan imaret, iki medrese ve muvakkithaneden¹⁰ oluşan yapılar topluluğudur. Yapı merkezi kubbeli bir plan şemasına sahip olup, kareye yakın dikdörtgen bir harim, kuzeyde son cemaat revakları ve revaklar üzerinde yer alan iki minaresi vardır (Şekil 3.58).

Şekil 3.58. Konya Selimiye Camii'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (URL-10 kaynağından yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Harim mihraba yakın haçvari planlı iki kalın ayakla, aynı ekseninde iki sütunçe ve kuzey duvarına bitişik kalın ayaklarla desteklenen ortada merkezi bir kubbe ile örtülüdür. Yapının kuzey, doğu ve batı cephesinde olmak üzere üç kapısı bulunmaktadır. Kuzeyde daha büyük olan taç kapıda zengin bir mermer işçiliği dikkat çekmektedir(Şekil 3.59, Şekil 3.60)(Özyalvaç,2020;Uzluk,2006).

¹⁰ Muvakkithane: Namaz zamanını belirledikleri ve halka duyurdukları yer (Bilecik, 2006).

Şekil 3.59. Konya Selimiye Camii kuzey(solda) ve doğu cephe görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.60. Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi girişi olan batı cephesi (solda) ve cami-kütüphanenin güney cephesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

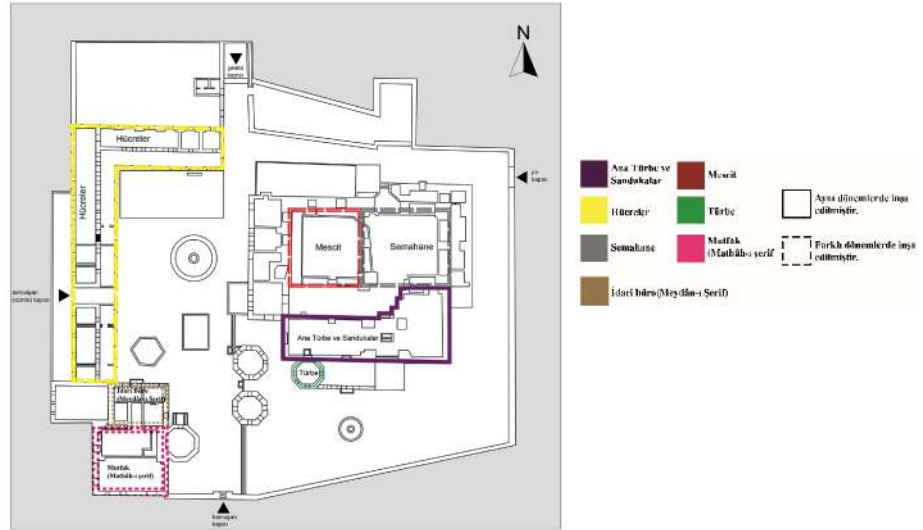
Sultan Selim Camii'nin batı cephesine bitişik olan Yusuf Ağa Kütüphanesi, Konya'da Osmanlı döneminde kütüphane olarak inşa edilmiş tek ayakta kalan yapıdır. 1795'te III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan'ın kethüdâsı Yusuf Ağa tarafından ilâve edilmiştir. Kütüphanenin kapısı önceden camiye açılırken daha sonradan batısındaki pencerelerden bir tanesi kapıya dönüştürülmüş ve camiden bağımsız bir yapı olmuştur. Kesme taştan örülen yapının kurşunla örtülü büyük kubbesi sekiz köşeli kasnağa oturtulmuş ve kubbenin dört köşesinde birer silindir kulecik bulunmaktadır. Kütüphane yapısının aydınlanması için üç cephesinde iki sıra halinde olmak üzere toplam yirmi iki adet (biri kapıya dönüştürülmüş) pencere mevcuttur (Şekil 3.59, Şekil 3.60)(Küçükdağ,2009).

Kompleks, farklı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş iki farklı fonksiyonun (cami ve kütüphane) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde cami ve kütüphane işlevlerini koruyarak halen ibadethane ve kütüphane olarak kullanılmaktadır.

3.2.3. Konya Mevlana Külliyesi

Konya'nın merkez Karatay ilçesinde, Aziziye Mahallesinde Sultan Selim Camii'nin doğusunda yer almaktadır. Yapının avlusuna dört kapıdan erişim sağlanmaktadır (Şekil 3.61). Bu kapılardan cümle kapısı batıda Dervişan Kapısı, doğuda Pîr Kapısı, kuzeyde Çelebiyan Kapısı ve güneyde Hamuşan Kapısıdır. Avludaki yapıların çekirdeğini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin türbesi ve yakınlarının bulunduğu sandukalar oluşturmaktadır. Avluda Şeb-i Arûs Havuzu, ortada şadırvan, kuzeyde selsebil bulunmaktadır. Yapı avlusunun batı ve kuzey bölgesinde L şeklinde derviş hücreleri ve bu hücrelerin önündeki revaklar, güneybatı köşesinde Matbâh-ı Şerif ve Meydân-ı Şerif mekânları yer almaktadır (Şekil 3.62)(Tanrıkorur,1988; Karpuz,2004).

Mevlânâ Türbesi'nin ayaklarına yıldız tonozlu kubbe, kubbe üzerine on altı bölmeli yüksek gövde ve konik külah yerleştirilmiştir. Bu türbenin mimarının Akşehir'deki Seyyid Mahmûd-ı Hayrânî Türbesi'ni de inşa eden Ahmed b. Abdullah b. Aslî olduğu kabul edilmektedir (Karpuz, 2004).

Şekil 3.61. Konya Mevlana Külliyesi'nde birleşik fonksiyonlu yapı türlerinin farklı lejant anlatımıyla gösterilen plan çizimi (Önder,1980 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

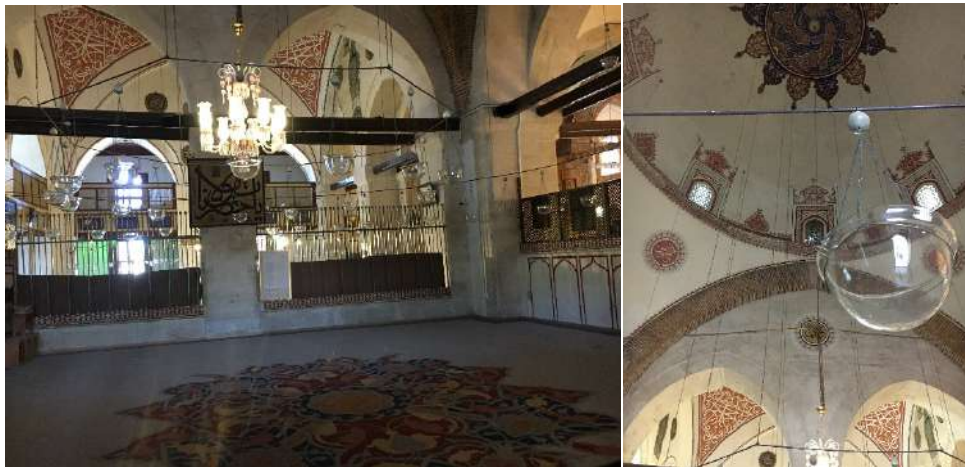

Şekil 3.62. Konya Mevlana Külliyesi (solda ve ortada)avlü ve Matbâh-ı Şerif ve Meydân-ı Şerif görünüşü(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Mevcut semahanenin köşelerinde dört fil ayağı bulunmakta ve bunlar sivri kemerlerle birbirine bağlanmaktadır. Fil ayaklar üstüne pandantifler yardımıyla sekizgen kasnaklı kubbe oturmaktadır. Semahanenin batısında bulunan kare planlı mescit demir parmaklıkla semahaneden ayrılmaktadır. Mescit yerden bir kademe ile yerden yükseltilmiştir. Semahanenin kuzey ve doğu kesiminde bulunan mahfiller 18. yüzyılda eklenmiştir (Şekil 3.63, Şekil 3.64)(Karpuz,2004).

Şekil 3.63. Mevlana türbesi(solda) ve semahane(sağda) görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Şekil 3.64. Konya Mevlana Külliyesi mescidi görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Avludaki türbeler, dergâhın avlusunda ve güneyinde Osmanlı mimarisinin nadide örneklerini oluşturan önemli yapılardır. Avludaki bu türbeler Hürrem Paşa, Sinan Paşa, Hasan Paşa, Fatma Hatun ve Mehmet Bey Türbesi'dir. Müze avlusunun güneybatı köşesinde yer alan Matbâh-ı şerif¹¹, yani mutfak hem aşın hem de tarikata katılmak isteyen adayın manevi olarak kontrol edilip, pişirildiği gözde mekândır. Matbâh-ı şerife bitişik inşa edilen Meydân-ı Şerif¹², 6 x10 m. boyutta bir mekândır. Bugün müze müdürlüğü odası, geçmişte ise dergâhın kütüphanesi olarak kullanılmıştır. Meydân-ı Şerif bölümünün yanındaki ve karşısındaki odalar ise günümüzde idari birim olarak kullanılmaktadır. (Şekil 3.65, Şekil 3.66). 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından dolayı Mevlana Külliyesi müzeye dönüştürülmüştür ve Kubbe-i Hadrâ¹³ise şehrin sembolü haline gelmiştir. 1950'li yıllardaki imar çalışmaları nedeniyle bazı bölümlerin kaldırılması külliyenin bütünlüğünü bozmuştur (Bakırcı, 2007).

Şekil 3.65. Konya Mevlana Külliyesi türbelerin ve meydan-ı şerifin görünüşleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

¹¹Matbâh-ı şerif: Matbah mutfak, yemek pişirilen yer anlamına gelse de Mevlevikte önemli bir anlam mevlevi tekkelerinde tarikata giren canların eğitim ve öğretim gördüğü yani mecazi olarak piştikleri mekândır (Azsöz, 2016).

¹²Meydân-ı Şerif: idari büro (URL-11 adresinden alındı).

¹³Kubbe-i Hadrâ: Mevlânâ Türbesi (URL-12 adresinden alındı).

Şekil 3.66. Konya Mevlana Külliyesi matbâh-ı şerif(solda), meydân-ı şerif(ortada) ve idari birim görünüşleri(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Kompleks, farklı tarihte oluşturulmuş, farklı planda ayrı alanlar olarak düzenlenmiş yedi farklı fonksiyonun (ana türbe-sandukalar, mescit, türbe, semahane, hücre, mutfak(Matbâh-ı şerif) ve idari büro(Meydân-ı Şerif) kombinasyonuna örnektir. Günümüzde ise yapı Mevlana Müzesi olarak kullanılmaktadır.

4. TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Tarihsel süreç içerisinde kullanılabilirliğini yitirmiş, eskimiş, kullanıcının isteklerini karşılayamayan tarihi yapıların özgün kimliğine zarar vermeden başka bir fonksiyon verilerek dönüştürülmesi yeniden işlevlendirme olarak tanımlanmaktadır (Nurlu, 2020). Burden (2004), “binaların fiziki ömürleri işlevsel ömürlerine göre çok daha uzun süre sonra değişime uğramaktadır ve işlev zamanla sosyal yaşamın ihtiyaçlarına göre eskiyerek standart altında kalan terk edilmeye yüz tutmuş yapıların yok olmaktan kurtarılarak tekrar yaşanır bir mekân haline getirilmesini” yeniden işlevlendirme olarak tanımlamaktadır. Kısaca yapının tadilatlarla güncel ihtiyaçlara uygun getirilmesi olarak tanımlanabilir (Burden, 2004).

Tarihi yapıların fiziksel olarak varlığını sürdürmesine rağmen gelişen ve değişen toplumların ihtiyaçları, değer yargıları, yaşam şartlarının hızla değişmesi işlevsel olarak günümüz koşullarına adapte olamaması sebebiyle kullanım dışı kalarak işlevsizleşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda bu tarihi yapıları kültürümüzün ve toplumun yansıması olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Tarihi yapıya özgün işlevinden farklı bir işlev verilerek, yapı farklı amaç ve kullanıcılara hizmet edebilmektedir. Kullanılmayan yapılar fiziksel olarak onarılsalar bile kısa zamanda yıpranmaya başlamasından ötürü yapıyı yaşatabilmek adına tarihi yapılar yeniden işlevlendirilmektedir.

4.1. Yeniden İşlevlendirmenin Başlıca Nedenleri

Altınoluk (1998) yaptığı çalışmada ‘binaların orijinal işlevini kaybetmesi ve işlevsel olarak eskimesini’ binaların yeniden kullanımını gerektiren başlıca nedenler olarak aktarmaktadır. Günümüzde kervansaray, medrese, saray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybetmiş olmalarına rağmen bazı yapıların işlevleri de güncel olarak kullanılabilirlerdir. Yapıların fiziksel özellikleri işlevlerine göre daha uzun ömürlü olduğu için işlevini sürdüren yapılarda dahi gelişimle ilgili nedenlerinden dolayı orijinal işlevinin kullanımında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu nedenle tarihi yapının işlevini tamamen değiştirmek veya işlevini geliştirmek gerekebilir. İşlevler zamanla değişebilmekte ancak yapılar fiziksel olarak daha uzun süre hayatta kalabilmektedir. Bu durumda eski veya yeni yapılan yapıların ileride başka bir işlevle kullanılması gerekli olabilmektedir. Tarihi yapılar, toplumsal, tarihsel, ekonomik

nedenlerle kullanılmalıdır. Tarihi yapılara kazanç sağlayacak bir sermaye olarak bakmanın yanı sıra gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel değere bakmak daha doğru bir bakış açısıdır. Tarihi yapılara çağdaş işlevler kazandırarak hayat bulması, bu konunun kültürel ve medeniyet değerlerine saygının yanında, bu konunun ekonomik boyutundan da söz edilebilir. Çevre değişimleri binanın yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Altınoluk (1998) çalışmasında, yeniden işlevlendirme gerekçelerini; tarihsel-kültürel nedenler, ekonomik nedenler ve çevre faktörleri olarak 3 başlık altında toplamış olup bu değerlerle yapıların yeniden kullanıp kullanamayacağımızı araştırmamız, onları değerlendirebilmemiz için önce, bunların detaylı analizinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu değerlerin analizlerini aşağıda verilen başlıklarda toplamıştır (Altınoluk, 1998):

- Yapıların görünüş özellikleri yönünden: Sokakta aldıkları konumu, doluluk/boşluk oranı ve etkisi, kütleli oranı, oluşturdukları çizgi, malzeme, renk ve dokusu.
- Yapıların işlevsel yönünden: Ticaret, konut, büro, kullanılmıyor.
- Yapıların yapı malzemesi türü yönünden: Betonarme, yığma, kâgir, ahşap, çelik, prefabrike yapılar kapsamında.

Bu analizlerin sonucunda değerlendirilecek binaları dört grupta toplamıştır. Birinci grupta iç mekânı ve mobilyasının özgün haliyle kullanılacak yapılar, ikinci grupta yapının özgün hali korunarak yeni işlev verilecek yapılar, üçüncü grupta taşıyıcı sistemi korunacak şekilde duvar değişimiyle işlev verilecek yapılar ve dördüncü grupta ise özgün tarihi veya yakınına yeni bir ekleme yapılarak bir bütün oluşturarak şekilde kullanılacak yapılardır (Altınoluk, 1998).

Zaman içerisinde tarihsel, sosyo-kültürel, işlevsel, çevresel ve ekonomik değerler üzerinde meydana gelen değişimler yapılarda kullanım ihtiyaçlarının farklılaşmasına neden olmuştur (Burden, 2004).

James Douglas (2006) yaptığı çalışmada yeniden işlevlendirme kapsamında yapılarda gerçekleştirilecek müdahalenin büyüklüğüne bağlı olarak oluşabilecek değişimin oranını Tablo 4.1’de açıklayarak, başlıca müdahale/koruma işlemlerinin, yapılan iş ve büyüklüğüne bağlı olarak neler olabileceğini belirtmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Yapısal Değişim İşlemleri ve Ölçekleri (Douglas, 2006 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir)

Ölçek	Değişim Oranı	İşlem	Çeşit	Örnek
Az	Düşük	-Özgün şekliyle koruma -Sağlamlaştırma -Temizleme	-Yüzeylerde ufak tamir ve müdahaleler -Ufak ekler -Muhdes eklerin temizlenmesi -Tesisatın yenilenmesi	-Mutfak/wc gibi mekânlarda teçhizatının değiştirilmesi -Zemin döşemeleri, kapı/pencere değiştirilmesi - Çatı katı ekleri dönüşümü, kış bahçesi vb. ekler, yeni kapılar açma gibi yapısal olarak küçük çapta müdahaleler
Orta	Önemli Derecede	-Bütünleme, -Yenileme, -Yeniden Canlandırma	-Yeniden işlevlendirme -Yüzeylerde ve dekorasyonda önemli değişimler -Yapıda kapasite artırımı -Strüktürel değişimler -Yeni malzeme ekleme	-Ofis mekânını konuta dönüştürmek -Duvarları ve çatıyı yeni malzemeyle kaplamak -Asansör, servis çekirdekleri ve yeni havalandırma sistemleri eklenmesi -Duvar veya zeminlerin eklenmesi veya çıkarılması, yatay veya dikey ekler
Yüksek	Şiddetli	-Yeniden Yapım	-Mevcut yapıda yeni yapı inşaatı -Mekânsal ve strüktürel değişiklikler yaparak yapının kapasitesinin artırılması	-Cepheyi tutarak yapının arkasının tamamen değiştirmek -Mevcut yapının iç ve dış mekânında büyük değişiklikler ve büyük çaplı ekler

Tarihi bir yapıya yeni bir işlev yüklerken bazı unsurlar göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlar; tarihsel ve sosyo-kültürel nedenler, işlevsel nedenler, çevresel nedenler ve ekonomik nedenlerdir. Tezin bu bölümünde, alan çalışmasına geçmeden önce bu faktörler irdelenmiştir.

4.1.1. Tarihsel ve Sosyo-Kültürel Nedenler

Geçmişte genelde yapının işlevsel değeri, sürekli bakımının yapılması ve yaşamının sürdürülmesi için bir vesile, zorunluluk olmuştur. Bugün ise yapıların kullanım ve işlevsel değerlerinin yanında, çağların ve uygarlıkların, tarihini, sosyal ve kültürel yapısını bizlere duyumsatan veriler taşıyan kültür varlıklarının korunarak gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır (Ahunbay, 2009).

Ahunbay'ın aktarımıyla Piero Gazzola'ya göre; “ Tarihi bir yapı artık yapıldığı dönemdeki amaca hizmet etmiyorsa işlevsel olarak korunması gerekliliği ortadan kalkar ve kültürel olarak korunması gerekliliği ortaya çıkar. Bu konuda gelecek kuşakların kültür mirası koruma konusuna verdiği öneme ve kültürel olgunluğuna dayanacaktır.” (Ahunbay, 2009)

Geçmişin mirasını “yıkılmayarak gelecek nesillere aktarmaktan” çok, bugün kullanarak çok yönlü faydalarından toplumun yararlanması sağlanmalıdır. Bunun gerçekleşmesiyle “miras” yarına kendiliğinden ulaşacaktır (Can, 1993).

4.1.2. İşlevsel Değişiklikler

Günümüzde medrese, saray, kervansaray gibi bazı tarihi yapıların işlevlerinin tamamen ortadan kaybolmasına karşın, bazı yapılarda da özgün fonksiyon, çağın koşulları çerçevesince ihtiyaçların değişmesi sebebiyle işlevsel/yapısal olarak da değişmektedir. Bu değişimlerle yapılar işlevsel olarak yetersiz kalmakta ve değişimi kaldıramadığı için yapılar kullanılamaz duruma gelmektedir. Bu sebeple işlevin yetersiz kaldığı durumlarda işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilmektedir (Altınoluk, 1998).

4.1.3. Çevresel Nedenler

Toplumsal gereksinimlerin değişmesi ile birlikte yapı veya yapı gruplarının bulunduğu bölgenin fiziki, işlevsel fonksiyonları da değişir. Çevresel sebeplerden meydana gelen değişimler tarihi yapıları kullanım dışı bırakarak atıl duruma gelmesine neden olabilmektedir. Değişen çevre koşullarına uygun olarak tarihi yapıya çevresi ile uyumlu yeni işlev verilmelidir. Böylece yapı veya yapı grupları çevresiyle uyumlu olarak ve çevreye katkıda bulunarak işlevsel hale geleceklerdir.

“Yapının bulunduğu çevrede meydana gelen fiziki, işlevsel değişiklikler yaşayan toplumda meydana gelen değişiklikler işlev değiştirilmesi gerekli olabilmektedir. Ticaret alanları içerisinde kaybolan konut alanları ve kullanıcıları göçlerle yok olduğu için cami işlevi verilen ya da terkedilerek atıl hale gelmiş kiliseler bu duruma örnek verilebilir.” (Altınoluk, 1998).

“Çağdaş restorasyon anlayışında tarihi yapıların bulunduğu çevresiyle bir bütündür. Çevresine yapılan her türlü olumsuz müdahaleler tarihi yapıya da olumsuz etki de bulunmaktadır. Çevresi yıprandığı, bozulduğu, yok olduğu ölçüde yapı da değerini yitirir” (Çelik Bener, 2010).

4.1.4. Ekonomik Nedenler

Hızla artan nüfusa bağlı olarak meydana gelen ekonomik güçlükler kentsel gelişmeyi etkilediğinden dolayı tarihi kentlerin fiziksel yapısını değiştirmektedir. Bu durumda tarihi kent merkezleri meydana gelen ticaret, hizmet ve diğer sektörlerin baskılarına direnememekte, tarihi öğeleri ve mimari anıtları zorlamaktadır. Ekonomik güçlükler, artan nüfusun gereksinimleri gibi unsurlar tarihi çevrelerin ve yapıların yıpranmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda tarihi yapılar özgün işlevlerini yitirerek yeni işlevler verilme durumunda kalmaktadır (Yaldız, 2003).

Var olan yapıların yeniden işlevlendirilip değerlendirilmesi yeni bir yapı yapılması göre ekonomik açıdan daha faydalıdır. Bu durumda yapının korunmaya değer bir yapı olup olmadığının önemi ortaya çıkmaktadır. Anıtsal bir kültür varlığının yeniden işlevlendirilmesi söz konusu olduğunda, yeni bir yapı yapılmasının maliyeti daha düşük ya da kolay olsa dahi asıl önemli olan kültür varlığının geleceğe taşınmasıdır (Tetik, 2018).

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

5.1. Araştırma Yönteminin Belirlenmesi

Çalışmaya öncelikle Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Konya İlinin envanter listelerinde bulunan birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarının neler olduğu tespit edilerek başlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü envanteri detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmada eserlere ait şimdiye kadar yapılmış bilimsel ve sanatsal çalışmalar ile birlikte eserlerin mülkiyetlerinin ait olduğu Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKBK) Müdürlüğü'nde bulunan bilgi ve belgeler derlenmiş ve değerlendirilmiştir. Konuya dair ilgili kurum arşivlerinden (Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Belediye Arşivleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri vb.) eserlere ait; daha önce hazırlanmış teknik çalışmalar (rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, kazı çalışmaları), yayın çalışmaları, kurul kararları analiz edilerek içerikli bir arşiv taraması yapılmış, ilaveten ele alınan yapılar birleşik fonksiyon işlevleri açısından yerinde incelemeler yapılarak tez araştırması, alan çalışması ile de desteklenmiştir.

Literatür ve arşiv taramasına ek olarak araştırma kapsamında ulusal/uluslararası tüzük, standart ve kılavuzlardaki işlev değişikliğine dair maddeler detaylı olarak incelenmiş ve örneklem birleşik fonksiyonlu yapıların birleşim türleri ve işlev değişikliklerinin analizine dair bir model önerisi geliştirilmiştir. Geliştirilen model, Konya, Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı alan çalışması özelinde test edilmiştir. Çalışmanın analiz yöntem aşamaları aşağıda detaylı olarak belirtilmiştir. Analiz yöntemi üç aşamayı kapsamaktadır:

Öncelikle, Konya'da bulunan önemli başlıca birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar tespit edilmiş ve mimari tanımlaması detaylı olarak aktarılmıştır. Yapılar Selçuklu-Beylikler ve Osmanlı dönemi olarak iki başlık altında incelenmiştir. Böylece yapıların gerekli bilgilerle detaylı olarak tanınması ve okunması sağlanmıştır. Mimari tanımlama çalışması, analiz aşamalarına geçiş için gerekli bilgileri ortaya koyma amacı taşımakta olup, tezin üçüncü bölümünde detaylı olarak verilmiştir.

Analiz yönetiminin ilk aşaması, birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi nedenlerini kapsamaktadır. Literatür kaynakları yardımıyla yeniden işlevlendirme tarihsel ve sosyo-kültürel, işlevsel değişiklikler, çevresel, ekonomik nedenler olarak dört başlık altında incelenmiş, beşinci başlıkta Konya özelindeki birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar bu nedenler altında değerlendirilmiştir. Bu aşama, tezin dördüncü bölümünde detaylı olarak aktarılmıştır.

Analiz yönetiminin ikinci aşamasında Konya Bölgesi'ndeki birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların birleşim türüne göre değerlendirme kriterleri tespit edilmiş ve birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme parametreleri belirlenmiştir. Bu aşama, tezin beşinci bölümünde detaylı olarak aktarılmıştır.

Üçüncü ve son aşama olan Grafik Analiz çalışmasında ise; belirlenen bir örneklem birleşik fonksiyonlu ve en az bir yapı birimi yeniden işlevlendirilen tarihi yapıda, yukarıda özetlenen analiz yöntemi test edilmiş, geliştirilen tablo ve grafik analizi ile detaylı olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler, sayısal bazda ve renk skalası kullanılarak grafiğe işlenmiştir. Bu aşama, tezin altıncı bölümünde detaylı olarak aktarılmıştır.

5.1.1. Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapı Türlerinin Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi

Araştırma kapsamında incelenen birleşik fonksiyonlu yapılar;

- Barındırdıkları farklı yapı türleri ve kombinasyonları açısından,
- Yapı gruplarında kombinasyon türleri açısından: aynı plandaki iki/üç ve daha fazla farklı fonksiyonun kombinasyonu (S), farklı planlarda yan yana birleşim (J), zaman içinde inşa edilme durumu (CT),
- Tarihi yapı gruplarının uyarlanabilir yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri açısından,
- Tarihi yapı gruplarında uyarlanabilir yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları açısından ve
- Yeniden işlevlendirmeye ilgili ulusal/uluslararası standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bu bölümde herhangi bir puanlama sistemine gidilmemiş, yapıların birleşik fonksiyon türlerine göre durum analizi yapmakla yetinilmiştir. Asıl puanlama sistematığı, bu tespit edilen birleşik fonksiyonlu yapılar arasından seçilen bir örneklem yapıda, işlev değişikliğinin düzeyinin (ideal, kabul edilebilir seviyede, vasat, kabul edilemez vb.) belirlenmesi hususunda geliştirilmiştir. Böylece, belirlenen puanlama yönteminin benzer yapılar için de uyarlanabilir/uygulanabilir olması hedeflenmiştir.

5.1.2. Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirme

Kapsamında Değerlendirme Yöntemi ve Kriterleri

Bu bölümde, birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar; uygun işlev seçiminin gereklilikleri, yeniden işlevlendirme esnasında yapılan restorasyon müdahalelerinin uygunluğu, konuyla ilgili ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre belirlenen kriterler ve araştırmacıların yeniden işlevlendirme kapsamında belirlediği hususlar olmak üzere beş ana bölümde ele alınmıştır. Her bir bölüm kendi içinde puanlara ayrılarak toplamda 100 (yüz) puan olacak şekilde bir değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. ‘Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi, Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi’ yapıda ekleme, kaldırma gibi biçimsel değişikliği beraberinde getireceğinden ve en önemli biçimsel değişikliğe neden olan kriterlerden olduğundan puanı en üst seviyede belirlenmiş olup maksimum düzeyde 25’er puan olacak şekilde değerlendirilmiştir. Bu kriterler yapının iç ve dış görünüşünde yeniden işlevlendirmeyle birlikte önemli biçimsel değişikliğe de neden olup yapının karakter belirleyici özelliklerini değiştirme, zedeleme, geliştirme potansiyeline sahiptir ve kendisinde mevcut olan ya da izlerden dolayı gözlemlenebilen olguları oluşturmaktadır. Aynı zamanda elde edilen verilerin güvenilirlik derecesine göre puanlandırma sistematığı geliştirilmiştir. Örneğin, yazar görüşü en az güvenilirliğe sahip olduğu için güvenilirlik dereceleri göz önünde bulundurularak puanlama sistematığının geliştirilmesinde dikkate alınmıştır. Puanlama sistemi buna göre 7 puan olarak belirlenmiştir. Oluşturulan puanlama modülü, örneklem yapı olarak belirlenen Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’nda yeniden işlevlendirilen ve özgün işlevinde kullanılan bölümler ayrı ayrı değerlendirilmek üzere test edilmiştir.

5.1.2.1. Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi

Anıtsal yapıların yeniden kullanımındaki amaç yeni kullanıcının bu ihtiyaç ve gerekliliklerinin tam olarak karşılanabilmesinden çok yapının korunmasının devamlılığını sağlamaktır. Verilen yeni işlev kültür varlığın devamlılığı için bir araç olmalıdır(Yaldız, 2003). Burada verilen işlevin değil, yapının yaşatılabiliyor olması en önemli husustur (Cantacuzino, 1989).

Bir tarihi yapıya uygun yeniden işlevlendirmenin seçimi ve seçim aşamasını etkileyen etkenler mevcuttur. Yeniden kullanıma adaptasyon, yapının yeni kullanıcıları tarafından gerekli kullanım değişikliklerinin yapılması olarak tanımlanabilmektedir (Douglas, 2006). Bu sebeple verilecek yeni işlev tarihi yapıda bulunan mekânlar, kullanıcı eylem ve davranışlarına özgü olmalıdır.

İşlev konusunda ideal olan, mümkünse özgün işlevin sürdürülmesidir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, ilk işleve yakın veya ilk işlev şemasına uygun bir yeni işlev seçilmelidir. Tarihi yapının niteliklerine en az müdahale gerektiren işlev, yapı için en uygun olanıdır. Tarihi yapının karakterine uymayan, yapının içinde ve dışında yapılan köklü müdahaleler, ek yapı yapılmasını gerektiren işlevler, anıtın sahip olduğu değerlerini olumsuz yönde etkileyebilecektir (Kuleli, 1998).

Tarihi yapıya yeni işlev verilirken aşağıdaki kriterler tasarımcı tarafından yeterince araştırılmalıdır. Uygun işlevin seçiminde etki eden bu kriterler 5 başlıkta toplanmıştır:

- Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği
- Tarihi yapının mekânsal oluşumu
- Tarihi yapının hacim boyutu
- Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu
- Tarihi yapının bulunduğu konum (Altınoluk, 1998).

Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği;

Tarihi yapıların korunma durumu, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun aldığı karar ile belirlenmektedir. 660 sayılı İlke Kararı doğrultusunda taşınmaz kültür varlıkları iki grup altında değerlendirilmektedir.

I. Grup Yapılar

“Mimari değere sahip uluslararası, ulusal ya da yöresel düzeydeki tarihi yapılar tarihi, sembolik, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.” (URL-34).

II. Grup Yapılar

“Kentsel çevreyi meydana getiren yöreye karakter veren, geleneksel yapım tekniğiyle yapılmış yapılar bu grupta yer almaktadır.” (URL-34).

Yeni işlev seçiminde bu yapı gruplarının derecesi önem arz etmektedir. Örneğin I. Grup yapılar, plan düzeni, strüktürü, bezemesi ve malzemesiyle üstünlük gösterdiklerinden hem içi hem de dışı korunması gereken ve minimum düzeyde müdahaleye izin veren yapılardır. Yeni işlevin bir gereği olarak yapıya yeni ek yapılması gerektiğinde de en az müdahale ile gerçekleştirilmeli ve yeni ek özgün yapıyı baskılamamalıdır.

Tarihi yapının mekânsal oluşumu;

Anıta hangi yeni işlevin verileceği belirlenirken, en önem verilmesi gereken etken mekânsal oluşumdur. Tek veya birden fazla mekândan oluşan bir plan ya da karmaşık bir plana sahip tarihi bir yapı için belirlenen işlevler elbette farklı olacaktır. Örneğin; özgün işlevini yitirmiş, tek mekânlı bir kilisenin, nefleri ve sütun aralarına duvar örülerek dükkân haline getirilmesi düşünülemez. Bu tip bir düşünce, anıtın mekânsal özelliğinin bozulması demektir. Tek mekânlı tarihi bir yapıyı yeni işlevi de yeniden tek mekânda gerçekleştirilebilecek bir işlev olmalıdır. Detaylı bir çalışma ile bu tür tarihi yapılar için düşünülebilecek mekânsal niteliği mahvetmeyecek yeni kullanımlar: Sergi salonu, kültür merkezi, tiyatro, konser salonu gibi yeni işlevlerdir. Bunun tersine örneğin; çok mekânlı bir hanın, tek mekân gerektiren sinema işleviyle yeniden kullanımı da yapının özgün kimliğini büyük ölçüde kaybetmesine sebep olacaktır (Kuleli, 1998).

Tarihi yapının hacim boyutu;

Yeniden işlev sırasında var olandan farklı hacimlerin yaratılması gerekebilir. Örneğin, odaların ikiye, üçe bölünmesi, ya da tersine aradaki duvarların kaldırılıp tek oda elde edilmeye çalışılması, kat ilaveleri yapılması gibi, yatayda ve düşeyde genel kurguya müdahale eden uygulamalar, binanın özgün niteliğine, karakterine zarar verecektir (Kuleli, 1998).

Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu;

Tarihi yapının sirkülasyonu ile verilen yeni işlevin sirkülasyonu arasındaki uyumu sağlayarak kopuklukların oluşması önlemelidir. Örneğin; Özgün işlevi medrese veya han olan, bir avluya sahip yapı konaklama tesisi olarak

işlevlendirildiğinde yapıyı kullanan kullanıcı ortak kullanıma ait diğer mekânlara ulaşmak için avludan geçmek durumunda kalacaktır. Bu kullanım hava şartlarının durumuna göre bazı zamanlarda problemlere sebep olabilecektir. Zaman zaman revaklı avluların yeniden kullanımlarında, revak aralarının, avlu üstlerinin şeffaf malzeme ile kapatıldığı da görülmektedir. Bu tip yöntemlerle kullanıcıların, anıtı yeni işlevi ile kullanırken rahat etmelerini sağlama fikri esastır. Ancak anıtın özüne, ruhuna aykırı çözümlerden kaçınmak gerekmektedir (Kuleli, 1998).

Tarihi yapının bulunduğu konum;

Anıta verilecek yeni işlev, yukarıda da açıklandığı gibi, kent dokusu içindeki ekonomik ortamla bağdaşan bir kullanıma hizmet etmelidir. Anıtın kent içindeki konumu, tabii ki yukarıdaki üç şartı da karşılamak koşulu ile yeni işlevi belirlemede önemli bir unsurdur. Örneğin; İzmir, Kemeraltı'nda yer alan Kızlar Ağası Hanı, kentin ticaret merkezinde yer almasının da etkisiyle, bir alışveriş merkezi, çarşı olarak değerlendirilmiştir. Eğer aynı han, Kemeraltı'nda değil de, kentin daha farklı, ticaretin pek yoğun olmadığı kesiminde konumlanmış olsaydı, belki de bir konaklama merkezi olarak kullanılmasına karar verilmesi daha doğru olacaktır (Kuleli, 1998).

Yukarıda bahsedilen 5 ana kriter toplam 25 puan olacak şekilde puanlandırılmış, yapı ilgili kriteri tamamen karşılıyorsa ve ilgili kriter kapsamında tamamen korunmuş ise 5 tam puan, kısmen karşılıyorsa ve yapı ilgili kriter kapsamında kısmen korunmuş ise 3 puan ve yapı ilgili kriteri hiç karşılamıyorsa ve ilgili kriter kapsamında hiç korunmamış ise 0 puan olarak belirlenmiş, puanlama sistematığının detayları Tablo 5.1'de aktarılmıştır (Tablo 5.1).

Tablo 5.1. Uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo

Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi: 25 puan			
1.Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği	Tamamen korunmuş	5 puan	☐
	Kısmen korunmuş	3 puan	☐
	Hiç korunamamış	0 puan	☐
2.Tarihi yapının mekânsal oluşumu	Tamamen korunmuş	5 puan	☐
	Kısmen korunmuş	3 puan	☐
	Hiç korunamamış	0 puan	☐
3.Tarihi yapının hacim boyutu	Tamamen korunmuş	5 puan	☐
	Kısmen korunmuş	3 puan	☐
	Hiç korunamamış	0 puan	☐
4.Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu	Tamamen korunmuş	5 puan	☐
	Kısmen korunmuş	3 puan	☐
	Hiç korunamamış	0 puan	☐
5.Tarihi yapının bulunduğu konum	Tamamen korunmuş	5 puan	☐
	Kısmen korunmuş	3 puan	☐
	Hiç korunamamış	0 puan	☐
Toplam max. 25 puan			

5.1.2.2. Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi

Tarihi yapının uzun vadede korunup sürdürülebilir olmasında en önemli etken bakımdır. Sürekli bakım, mimari eserin yıpranmasını en aza indirerek yapıda oluşan hasar veya bozulmalara hızlı müdahale ile bozulmanın boyutunun büyümesini engelleyerek tarihi yapı veya yapı grubunun özgünlüğünün korunmasında kilit rol oynamaktadır (Eyüpgiller ve Zakar, 2020).

Tarihi yapıların onarılması için genel olarak; sağlamlaştırma, güçlendirme, bütünleme, yenileme, yeniden yapma, temizleme, taşıma vb. restorasyon teknikleri kullanılmaktadır. Koruma açısından en uygunu, en az müdahale ile yetinmektir. Fakat anıttaki tahribat derecesi arttıkça, müdahalenin kapsamı genişlemektedir (Ahunbay, 2009).

660 sayılı ilke kararında belirtilen müdahale biçimlerinden esaslı onarım (restorasyon) (URL-34);

“Yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve/veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulu tarafından belirlenen müdahalelerdir (Sağlamlaştırma (Konsolidasyon), Temizleme (Liberasyon),

Bütünleme (Reintegrasyon), Yenileme (Renovasyon), Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon), Taşıma (Moving)). ” olarak açıklanmaktadır.

660 sayılı ilke kararında esaslı onarım kapsamına giren başlıca müdahale teknikleri kısaca (URL-34);

Sağlamlaştırma: Eyüpgiller ve Zakar (2020) tarafından, bozulmuş bir bileşen, eleman veya sistemi ilk tasarlandığı hale getirmek amacıyla gerçekleştirilen, özgün yapım detayının kullanıldığı onarım türü olarak tanımlanmaktadır. Bozulma sonucu oluşan özgün sistem sağlamlaştırma sonucunda ilk taşıyıcılık kapasitesine ve tasarlandığı bütünlüğe ulaştırılır.

Güçlendirme: Sağlamlaştırmadan farklı olarak yapı ya da yapı ögesinin ilk tasarımından daha güçlü hale getirilmesini sağlayan özgün yapım detayının değiştirildiği onarım türüdür (Eyüpgiller ve Zakar, 2020).

Bütünleme: Kısmen hasar görmüş, yıkılmış bina veya yapı gruplarının çağdaş ya da geleneksel malzemeler kullanılarak özgün tasarımındaki bütünlüğüne kavuşturulması süreci olarak açıklanmaktadır (Ahunbay, 2009).

Varsayımlarla bütünleme yapılamayacağı gibi bütünleme esnasında yapıya eklenen yeni kısmın eski özgün kısmından ayırt edilebilir olması zorunluluğu Venedik Tüzüğünde vurgulanmaktadır (Madde 12).

Yenileme: Yıpranmış, niteliksiz bir yapı parçasının veya dokusunun yeni malzeme ve/veya sistemlerle restore edilerek yeni hale getirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Eyüpgiller ve Zakar, 2020). Burden (2004)'e göre ise yenileme mevcut bir binayı önceki özgün durumuna geri getirmektir. Yenileme durumunda özgün malzemenin korunması söz konusu değildir. Yenileme sırasında kullanılan malzemelerin eski malzemeye benzerlik ve uyum göstererek birlikte çalışması gereklidir (Eyüpgiller ve Zakar,2020).

Yeniden Yapma: Mevcut belgelere göre tümüyle yok olmuş veya çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin yeniden inşası sadece özel durumlarda kabul edilebilir bir uygulamadır (Ahunbay 2009). Yeniden yapım ancak zorunlu durumlarda yapı elemanı ölçeğinde sınırlı kalarak gerçekleştirilmeli ve koruma amacını aşmamalıdır (Eyüpgiller ve Zakar, 2020). Tarihi yapının özgün malzeme ve işçiliğini koruyamadığından yeniden yapım ile özgün anıtın yerini alması imkânsız olup tarihi değer taşımamaktadır (Ahunbay, 2009).

Temizleme: Tarihi ve estetik değer içermeyen eklerin tarihi yapılardan arındırılmasıdır. Farklı zamanlarda, değişen sanat akımlarının temsilcileri tarafından

tarihi yapıya yapılan eklemeler ve süslemelerin kaldırılması bir temizlik işlemi değildir (Altunbay,2009).

Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesinde temizleme ile ilgili olarak "Anıta atfedilen farklı dönemlerin geçerli katkılarına saygı gösterilmelidir; çünkü restorasyonun amacı üslup birliği değildir. Bir anıt art arda birkaç dönemin izlerini taşıyorsa, en alttaki durumu ancak bazı özel durumlarda, tahrip edilen malzemenin önemsiz olması, ortaya çıkarılan malzemenin büyük tarihi, arkeolojik veya estetik değeri olması ve koruma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların önemini değerlendirilmesi ve neyin yok edileceğine ilişkin karar, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz." denilmektedir.

Yapının muhdes eklerden arındırması temizleme olarak kabul edilirken aynı zamanda yüzey kirlerinin arındırılması, cephe temizliği, kalemişi/bezeme temizliği de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Taşıma: Tarihi yapıyı, bulunduğu özgün ortamından ayırarak yapının başka yaşam alanına götürülmesidir. Bu yöntemin doğru bir şekilde kullanılmasında titiz bir çalışma gerekmektedir. İyi bir planlama, etkin ve hassas belgeleme ve nitelikli bir işçilik gerektirmektedir. Kültür varlığı için başka bir restorasyon tekniği kullanamıyorsa bu durumda taşıma koruma yöntemi olarak kullanılabilir. Taşımanın bir bütün olarak uygulanmadığı şartlarda yapının bileşenlerine hatta elemanlarına ayrılması gerekebilmektedir (Eyüpgiller ve Zakar, 2020).

Venedik Tüzüğü'nün 7. maddesinde "Bir anıt, tanık olduğu tarihin ve içinde bulunduğu çevrenin ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın korunmasının gerektirdiği veya çok önemli bir ulusal veya uluslararası çıkar olduğu durumlar dışında, bir anıtın tamamının veya bir kısmının başka yere taşınmasına izin verilmemelidir." denilmiştir.

Genellikle tarihi yapıları yeniden kazanmak için restorasyon tekniklerinin birkaçı bir arada kullanılarak uygulama yapılmaktadır. Yukarıda bahsedilen restorasyon müdahaleleri, örneklem birleşik fonksiyonlu tarihi yapılardan millet kıraathanesi işlevi verilen Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı üzerinde detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen 7 kriterden tarihi yapılara müdahale esnasında yoğun olarak kullanılan sağlamlaştırma, güçlendirme, bütünleme, yenileme, yeniden yapma ve temizleme kriterleri seçilerek toplam 25 puan olacak şekilde her biri ideal, vasat ve kabul edilemez şeklinde üç farklı kategoride puanlandırılmıştır. İdeal müdahale

uygulamalarına 5 puan, vasat müdahale uygulamalarına 3 puan ve kabul edilemez müdahale uygulamalarına 0 puan verilmiş, puanlandırma sistematığı Tablo 5.2’de aktarılmıştır (Tablo 5.2)

Tablo 5.2. Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo

Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi: 25 puan			
1.Sağlamlaştırma	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
2.Güçlendirme	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
3.Bütünleme	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
4.Yenileme, Yeniden Yapma	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
5.Temizleme	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
Toplam max. 25 puan			

5.1.2.3. Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Yapılan Müdahalelerin

Uygunluğunun Belirlenmesi

Yeniden işlevlendirme eski/tarihi ya da işlevsel olarak eskimiş binaların yok olmasının engellemesi için bir araçtır. Venedik Tüzüğü’nün 5. Maddesinde “Anıtların korunması, herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmasıyla kolaylaştırılabilir. Bunun için böyle bir kullanım arzu edilir, ancak bu nedenle yapının planı veya süslemeleri değiştirilmemelidir. Yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler yalnızca bu sınırlar içinde tasarlanabilir ve izin verilebilir.” denilerek yeniden işlevlendirmeye ilgili temel yaklaşım belirtilmiştir (URL-16).

Yeniden işlevlendirmede yapının farklı bölümlerine yapılabilecek müdahaleler, yapıldığı yere göre 5 başlık altında incelenmiştir. Bunlar:

- Plana Yapılan Müdahaleler: Yapının planına yapılacak olan müdahalelerde önemli olan ilk günkü işlevin ihtiyaçları paralelinde oluşan plan özelliklerinin kaybedilmemesidir.
- Strüktüre Yapılan Müdahaleler: Yeniden işlevlendirme esnasında yapının strüktürel sistemine ve özgün malzemesine mümkün oldukça az müdahale edilmelidir ya da hiç müdahale edilmemelidir. Yeni işlevde strüktürel eksiklikler düzeltilmeye çalışılırken, yapı öğelerini ve yüzeyleri, yapı karakterini tanımlayan iç mekânlar olumsuz etkileyecek müdahalelerden uzak durulmalıdır.
- Teknik Altyapıya Yapılan Müdahaleler: Yapının teknik altyapısına gereksinimler sonucu yapılacak olan müdahaleler, yapıya görsel ve fiziksel olarak zarar verecek nitelikte olmamalıdır.
- Cepheye Yapılan Müdahaleler: Tarihi yapıya yapılan tüm müdahalelerdeki kriter, özgün cephesini koruyup doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasıdır. Çevreye Yapılan Müdahaleler: Anıt yakın çevresinin yeni işleve uygun olarak düzenlenmesi, anıtın çevresiyle birlikte kullanılabilirliğini sağlamalıdır(Yıldırım 1999).

Yukarıda bahsedilen 5 ana kriter toplam 25 puan olacak şekilde müdahale türünün uygunluğuna göre ideal, vasat ve kabul edilemez şeklinde üç farklı kategoride puanlandırılmıştır. İdeal yeniden işlevlendirme uygulamaları 5 puan, vasat uygulamalar 3 puan ve kabul edilemez uygulamalar 0 puan olarak belirlenmiş, Tablo 5.3'te puanlama sistematığı aktarılmıştır (Tablo 5.3).

Tablo 5.3. Yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo

Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi: 25 puan			
1. Plana Yapılan Müdahale	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
2. Strüktüre Yapılan Müdahale	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
3. Teknik Altyapıya Yapılan Müdahale	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
4. Cepheye Yapılan Müdahale	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
5. Çevreye Yapılan Müdahale	İdeal	5 puan	☐
	Vasat	3 puan	☐
	Kabul Edilemez	0 puan	☐
Toplam max. 25 puan			

5.1.2.4. Ulusal/Uluslararası Tüzük ve Standartlar Doğrultusunda Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri

Bu bölümde, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi konusundaki tüm ulusal ve uluslararası standartlar ve ilgili maddeleri detaylı olarak incelenmiş, bunların neler olduğu Tablo 5.4'te verilmiştir. 1904 tarihli Madrid Konferansı Tavsiye Kararları'ndan itibaren, günümüze değin, yeniden işlevlendirmenin uluslararası düzeyde tartışılan ve çözüm aranılan bir konu olduğu açıktır. Ulusal düzeyde ise yeniden işlevlendirme konusunda mevzuat oldukça sınırlı olup bunlar: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 Sayılı İlke Kararı ve 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur.

Tablo 5.4. Tarihi Binalarda Yeniden İşlevlendirmeye dair Uluslararası Tüzükler, Standartlar, Kılavuzlar ve Düzenlemeler ve Ulusal Mevzuat (Arslan, H. D., Orhan, Ş. B., & Dişli, G., 2020 kaynağından yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir).

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER	
Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi (RIBA, 1904)(URL-13)	
Madde 3	Mimaride fayda, güzelliğin temel direklerinden biri olduğu için, yaşayan eserler yeniden kullanılmak üzere onarılmalıdır.
Carta Del Restauro,1931 (URL-14)	
Madde 4	Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara orijinal işlevinden uzak olmayan yeni kullanımlar verilmesi ve önemli hasara neden olmaması için gerekli durumlarda yapıya yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir.
Madde 7	Bir anıtın sağlamaştırılması, kısmen veya tamamen bütünlemek amacıyla veya yeniden kullanım nedeniyle ilaveler yapılması gerekiyorsa yeni öğelerin minimumda tutulması, yalın olması ve yapısal düzeni yansıtmaması temel koşul olmalıdır. Benzer bir üslupla yapılan bir ekleme, ancak binanın mevcut çizgilerini devam ettirmek ve geometrik ifadelerin bezemeden arındırılması söz konusu olduğunda kabul edilebilir.
Tarihi Eserlerin Restorasyonu İçin Atina Bildirgesi,1931 (URL-15)	
Madde 1	Tarihi anıtlar, yaşamlarının sürekliliğini sağlamak için tarihi ve sanatsal özelliklerini yok etmeden yararlı bir amaç için kullanılmalıdır.
ICOMOS Venedik Tüzüğü, 1964 (URL-16)	
Madde 5	Anıtların korunması, herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmasıyla kolaylaştırılabilir. Bunun için böyle bir kullanım arzu edilir, ancak bu nedenle yapının planı veya süslemeleri değiştirilmemelidir. Yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler yalnızca bu sınırlar içinde tasarlanabilir ve izin verilebilir.
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair UNESCO Sözleşmesi,1972 (URL-17)	
2. Madde 5	Kültürel ve doğal mirasa toplum yararına bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının bir parçası olarak korunmalıdır.
Avrupa Konseyi, Avrupa Mimari Miras Tüzüğü,1975 (URL-18)	
Madde 7	Kapsamlı bir entegre tarihi koruma elde etmek için, doğru restorasyon tekniklerini uygulamak ve doğru işlevleri seçmek büyük önem taşımaktadır
Amsterdam Tüzüğü,1975 (URL-19)	
	Tarihi binalara, karakterlerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilebilir.
UNESCO Nairobi Tarihi Alanların Korunması Ve Çağdaş Rolü İle İlgili Bildirge, 1976 (URL-20)	
Madde 4	Tarihi alanlar ve çevreleri uygun olmayan kullanım, eklemeler ve değişikliklere karşı korunmalıdır.
Madde 33	Yeniden canlanma sürecinde, mevcut işlevlerin korunması önerilmektedir, ancak tarihi alanlar için yeni işlevler verilecekse, bu yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalı ve bölgenin orijinal doğasını korumalıdır.
ICOMOS Appleton Yapılı Çevrenin Korunması Ve Geliştirilmesi Tüzüğü, 1983 (URL-21)	
C: İlkeler, Kullanım	Tarihi bir mülkün orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilir, ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilir.
Avrupa Konseyi, Granada Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1985 (URL-22)	
Madde 11	Uygun koşullarda, eski binaların modern yaşamın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yenilenecek kullanılması teşvik edilir.
Tarihi şehirlerin ve kentsel alanların korunması için ICOMOS Tüzüğü (Washington Tüzüğü,1987) (URL-23)	
Madde 8	Tarihi alanlara yeni işlevler veya faaliyetler verilirken, mevcut işlevlerle uyumlulukları sağlanmalı ve adaptasyon, çağdaş yaşamın gerektirdiği özenle kurulmuş ve/veya geliştirilmiş kamu hizmeti tesislerini yerine getirmelidir.

Madde 10	Tarihi alanlarda yeni yapıların yapılması veya eski yapıların yeni işlevlere uyarlanması gerektiğinde mevcut mekânsal oluşumlara saygı gösterilmeli, ölçek ve parsel boyutlarına özen gösterilmeli, yeni tasarımlara müdahale edilmemelidir.
ICOMOS,1999 (URL-24)	
Uygulamada kılavuzlar, Madde 5	Yerel yapı mirasının bütünlüğü, karakteri ve biçimine, kültürel yaşamın konfor koşullarına uygun olması gereken adaptasyon ve yeniden kullanım sürecinde saygı gösterilmelidir.
ICOMOS Tüzüğü - Mimari mirasın analizi, korunması ve yapısal restorasyonu için ilkeler (2003) (URL-25)	
Madde 1.4	Yeni bir kurgu veya tarihi bir binanın kullanım değişikliği sürecinde tüm güvenlik önlemlerini ve koruma önlemlerini almak gerekir.
Madde 3.13	Müdahale mimari, strüktür, tesisat ve işlevsellik konularının değişik yönlerine gerekli ağırlığı verecek şekilde biçimlenen bir bütünlük planının sonucu olmalıdır.
Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi, Faro, 2005 (URL-26)	
Madde 1	Kültürel mirasın korunması ve kullanımının sürdürülebilirliği, insani gelişimin ve yaşam kalitesinin bir parçası olarak görülmelidir.
ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması Ve Sunumu Bildirgesi, 2008 (URL-27)	
İlke 4.1	Kültürel mirasın geleneksel sosyal işlevlerine, miras yorumlama programı geliştirilirken saygı gösterilmelidir.
ICOMOS, Tarihi Şehirlerin, Kasabaların Ve Şehirlerin Korunması Ve Yönetimi İçin Valletta İlkeleri, 2011 (URL-28)	
Madde 4b	Tarihi alanlara yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanımın tutarlılık göz önünde bulundurulmalı ve yeni işlevler sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir.
Yirminci Yüzyıl Mimari Miraslarının Korunmasına İlişkin Yaklaşımlar, Madrid Belgesi, 2011 (URL-29)	
Madde 5.1	Değişim için temkinli bir yaklaşım benimsenmelidir. Sadece gerektiği kadarını ve mümkün olduğu kadar azını yapılmalıdır. Kullanım değişikliği söz konusu olduğunda, kültürel önemi koruyan uygun bir yeniden kullanım bulmaya özen gösterilmelidir.
ICOMOS Türkiye Mimari Mirasının Korunması Tüzüğü, 2013 (URL-30)	
Madde 4-3.2	Tarihi binaların özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam duygusu, yaşam standartlarını kabul edilebilir bir seviyeye çıkarmak için uyarlanabilir, bu yapılara ve değerlere yeniden kullanım sürecinde saygı gösterilmelidir.
Kültürel Önem Sahip Yerler İçin Avustralya ICOMOS Tüzüğü, Burra Tüzüğü, 2013 (URL-31)	
Madde 7	Yeni işlev uyumlu olmalı, önemli kısımlarda minimum değişiklik gerektirmeli ve karakter tanımlama özelliklerine, kült önemine ve bir yerin anlamlarına saygı göstermelidir.
ICOMOS Yirminci Yüzyıl Kültürel Mirasının Korunmasına Yaklaşımlar Madrid-Yeni Delhi Bildirgesi, 2017 (URL-32)	
Madde 6.1	Bir kültürel mirasın işlevini değiştirmesi gerektiğinde, önemini koruyan mümkün olan en iyi yeniden kullanım seçeneğini bulmak için dikkatli bir şekilde yapılmalı ve önceki işlevi kültürel olarak önemli olan yerin sürekliliğini korumak için yeni bir kullanım gerektiğinde, açıkça yorumlanması önerilmektedir.
Madde 8	
ABD, Milli Parklar Servisi, Tarihi Yapıların Rehabilitasyonu İçin İlkeler (U.S. The Secretary Of The Interior's Standards For The Treatment Of Historic Properties With Guidelines For Preserving, Rehabilitating, Restoring & Reconstructing Historic Buildings), 2017 (URL-33)	
Madde 2	Bir kaynağın tarihi dokusu korunacak ve korunacaktır. Bir özelliği karakterize eden ayırt edici malzemelerin kaldırılmasından veya özelliklerin, alanların ve uzamsal ilişkilerin değiştirilmesinden kaçınılacaktır.
Madde 3	Tarihi kaynaklar, zamanının, yerinin ve kullanımının fiziksel bir kaydı olarak kabul edilecektir. Eski veya diğer binalar gibi görünmesini sağlayarak yanlış bir tarih duygusu yaratmak tavsiye edilmez.
Madde 5	Bir mülkü karakterize eden ayırt edici malzemeler, özellikler, yüzeyler ve yapım teknikleri veya işçilik örnekleri korunacaktır.
ULUSAL MEVZUAT	

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 Sayılı İlke Kararı, 1999 (URL-34)	
	Yeniden işlevlendirilecek yapılarda yapıya eklenen eklerin tarihi yapının özgün özellikleri ile uyumlu ve orantılı olması gerektiği, eki tasarlayacak mimarın avan projeyi, Koruma Kurulu'nun da görüşü ile devam ettirmesi gerektiği belirtilmektedir.
2863 Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983 (URL-35)	
Madde 4	Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanların, sahip oldukları veya kullandıkları arazide kültür ve tabiat varlıkları olduğunu bilenlerin veya yeni haberdar olanların en yakın müze müdürlüğüne, köydeki muhtarlığa veya diğer yerlerdeki idari makamlara en geç üç gün içinde bildirmek zorundadırlar.

Örnekleme birleşik fonksiyonlu yapıların değerlendirilmesi için kullanılacak kriterler yukarıda belirlenen standartlar doğrultusunda 6 madde halinde özetlenmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Yukarıda bahsedilen maddeler doğrultusunda oluşturulan 6 madde örnekleme yapılarda mevcut ise her birine 3 puan verilerek toplam 18 puan olacak şekilde belirlenerek Tablo 5.5' te aktarılmıştır (Tablo 5.5).

Tablo 5.5. Kültür varlıklarında yeniden işlevlendirmeye dair Uluslararası standartların analizi sonucu, araştırma kapsamında belirlenen değerlendirme kriterlerini gösteren tablo

Kültür varlıklarında yeniden işlevlendirmeye dair Ulusal/Uluslararası standartların analizi sonucu, araştırma kapsamında belirlenen değerlendirme kriterleri: 18 puan		
Madde 1 Kültürel ve doğal mirasa toplumun faydası için tarihi yapıya bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının parçası olarak korunmalıdır.	3 puan	☐
Madde 2 Tarihi yapıya, karakter belirleyici özelliklerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilmelidir.	3 puan	☐
Madde 3 Tarihi yapıya verilen yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalıdır.	3 puan	☐
Madde 4 Tarihi yapıya verilen yeni işlevler bölgenin orijinal doğasını korumalıdır, bulunduğu tarihi dokunun bağlamına saygılı olmalıdır ve sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir.	3 puan	☐
Madde 5 Tarihi yapıya, yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanımla tutarlılık göz önünde bulundurulmalı, mümkünse orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilmelidir. Ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilmelidir.	3 puan	☐
Madde 6 Yeniden kullanım sürecinde tarihi yapının özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam biçim bütünlüğüne saygı gösterilmelidir.	3 puan	☐
Toplam Puan (Max. 18 puan gelecek)		

5.1.2.5. Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri

Ulusal/Uluslararası standartlardan elde edilen yeniden işlevlendirmeye dair belirlenen değerlendirme kriterlerinin yanı sıra, literatürde konuyla ilgili mevcut olan temel yazınsal araştırmalar da incelenmiştir. Yeniden işlevlendirme kavramına katkı sağlayan araştırmacılar tarafından konuyla ilişkili oluşturulan ilkeler ve görüşler aşağıda özetlenmiştir:

Sherban Cantacuzino (1975): Cantacuzino'ya göre yeniden işlevlendirme, tasarım ve inşaat endüstrilerini doğuran ekonomilerin ve toplumların ihtiyaçlarının gelişmesiyle binaların işlevlerinin değiştirilmesi ilkesine dayanmaktadır.

James Douglas (2006): Douglas tarihi yapıların yaşam sürelerinin uzatılmasında tarihi yapının restore edilmesi, yenilenmesi ya da herhangi bir müdahalede bulunulmasının hayati önem taşıdığını belirtmektedir.

Ülkü Altınoluk(1998): Altınoluk'a göre tarihe yapılara gereken önemi vererek onları yaşatarak korumak ve onlara çağdaş yeni işlevler verip yeni boyutlar kazandırarak katkı sağlanması önemli ve gereklidir.

Emre Madran (1999): Günümüzde hem evrensel hem de ulusal değerlendirme kriterlerine göre korunması gereken kültür varlıkları olarak değerlendirilen yapıların yeni ve çağdaş işlevlerle kullanılması için yeni düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Madran (1999), tarihi yapıların yeniden kullanımında doğru bir işlev seçimi yapabilmek için çalışmasında şu kriterlerden bahsetmiştir:

- Yapıya yeni bir işlev verildiğinde, yapıyı bir müze olarak görerek tüm mimari, süsleme ve mekânsal özellikleri korunmalıdır. Yeniden işlevlendirme bu açıdan ele alındığında düşünülen yeni işlevin yapının mimari elemanlarını, süslemelerini ve mekânsal özelliklerini, mimari elemanlarını ve süslemelerini ne derece etkileyeceği dikkate alınmalıdır. Ayrıca özgün işlevleriyle ilgili birçok teknik ve mimari detayı barındıran konut ve sanayi yapılarında uygulanacak yeni işlevin bu detaylarla uyumu, çözülmesi gereken bir tasarım sorunu olarak ele alınmalıdır.
- Kültür varlığı yapılarının potansiyellerine bağlı olarak yeni işlevlerin nitelikleri ile uyumlu olmak şartıyla üstlenebildiği unutulmamalıdır.

- Yapının sergilenmesi gereken bir öge olduğu ve yeni işlevin getirdiği bilgi ve yeni malzemelerle kapasitesinin üzerinde yüklenmemelidir.
- Yapıya verilen yeni işlevin beraberinde getirdiği gerekli teknik donanımın, yapının özgün durumuna zarar vermeyecek seviyede ve nitelikte tasarlanmalıdır.
- Yapıya yapılan müdahaleler, özgün yapıda bulunan mimari süsleme ve bezeme unsurlarının gözlenmesini zorlaştıran ve bazen imkânsızlaştırılan nitelikte olmamalıdır.
- Yapıya yapılması öngörülen müdahalelerin değiştirilebilir ve kaldırılabilir şekilde yapıya zarar vermemesi gerekmektedir.

Yazınsal literatüre bağlı olarak yukarıda belirlenen maddeler doğrultusunda oluşturulan her bir madde örneklem yapılarda mevcut ise birer puan verilerek toplam 7 puan olacak şekilde belirlenmiş, Tablo 5.6 'da maddelerin açıklamaları aktarılmıştır (Tablo 5.6).

Tablo 5.6. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili yazınsal literatüre dayalı kuramsal yaklaşımlar ve belirlenen kriterlerinin puanlamasını gösteren tablo

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili yazınsal literatüre dayalı kuramsal yaklaşımlar ve belirlenen kriterleri: 7 puan		
1.Yeniden işlevlendirmede verilen fonksiyon yapının içinde bulunduğu toplumun ihtiyacına göre belirlenmelidir(Sherban Cantacuzino)	1 puan	☐
2.Tarihi yapılara yapılan müdahaleler bina ömrünü uzatmalıdır(James Douglas)	1 puan	☐
3.Tarihi yapılara gerekli hallerde çağdaş işlevler verilerek yeni boyut kazandırmalıdır(Ülkü Altınoluk)	1 puan	☐
4.Tarihi yapılar ancak özgün işlevsel özelliklerini yansıtacak şekilde uygun şekilde seçilmiş yeni bir işlevle donatılmalıdır (Başak Acar İpekoğlu)	1 puan	☐
5.Yeni bir işlev verildiğinde, yapıyı bir müze olarak göreyek tüm mimari, süsleme ve mekânsal özellikleri korunmalıdır. Yapılarının potansiyellerine bağlı olarak yeni işlevlerin nitelikleri ile uyumlu olmak şartıyla üstlenebildiği unutulmamalıdır. Müdahaleler, özgün yapıda bulunan mimari süsleme ve bezeme unsurlarının gözlenmesini zorlaştıran ve bazen imkânsızlaştırılan nitelikte olmamalıdır. (Emre Madran)	1 puan	☐
6.Yeni işlevin getirdiği bilgi ve yeni malzemelerle kapasitesinin üzerinde yüklenmemelidir. Yeni işlevin beraberinde getirdiği gerekli teknik donanımın, yapının özgün durumuna zarar vermeyecek seviyede ve nitelikte tasarlanmalıdır. (Emre Madran)	1 puan	☐
7.Yapıya yapılması öngörülen fiziksel müdahaleler değiştirilebilir ve kaldırılabilir şekilde yapıya zarar vermemelidir.(Emre Madran)	1 puan	☐
Toplam Puan(Max. 7 puan)		

Yukarıda özetlenen beş kriterli değerlendirme modülü ve puanlama ölçeğinin gösteren Tablo 5.7'dir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen ve araştırma yöntemini

oluşturan bu tablonun aşağıda ayrıntıları verilen tek bir değerlendirme tablosuna dönüştürülmüştür. Böylece geliştirilen bu puanlama sistemi sayesinde tarihi yapıların yeniden işlevlendirme bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Oluşturulan tabloda birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme bağlamında; uygun işlev seçiminin gerekliliği (25 puan), restorasyon müdahalelerinin belirlenmesi (25 puan), yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi (25 puan), ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre uygunluğunun belirlenmesi (18 puan), yazınsal literatürde yer alan yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme kriterleri (7 puan) olarak analizlere yer verilmiştir. Tablo 5.7’de yapıların etiket bilgisi, çizim/fotoğraf ve renk skalası şeklinde grafiksel analizi de yer almakta olup, örnek binanın belirlenen beş kritere göre puanı ve içinde bulunduğu grup (kabul edilemez/vasat/orta)/ideal(iyi)/çok iyi) net olarak belirlenebilmiştir. Belirlenen bu grafik skalasının açıklaması şu şekildedir: 50 puan ve altı kabul edilemez, 50-60 puan vasat, 60-70 puan orta, 70-80 puan ideal (iyi), 80 ve üstü çok iyi. Bahse konu bu puanlar kırmızı/yeşil arasında değişen renklerle de grafiksel olarak ifade edilmiştir. 50 puan ve altı kabul edilemez durumda olan yapılar kırmızı iken, 80 puan ve üstü çok iyi durumda olan yapılar yeşil ile gösterilmiştir.

Tablo 5.7.Yeniden işlevlendirmenin uygunluğuna dair geliştirilen analiz ve değerlendirme/puanlama tablosu

YAPI ADI						
Mimarı:	Yapım Yılı:	İli:	İlçesi:			
Yapıya ait çizim ve fotoğraflar		Özgün İşlevi:	Yeni İşlevi:			
		<p>Grafik: Analiz sonucuna ait puan grafiği ve renk skalası</p>				
1.Kriter-Uygun İşlev Seçiminin Gerekliklerinin Belirlenmesi		2.Kriter-Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi		3.Kriter-Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi		
Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği	Tamamen korunmuş 5p	İdeal	5p	Plana Yapılan Müdahaleler	İdeal	5p
	Kısmen korunmuş 3p	Vasat	3p		Vasat	3p
	Hiç korunmamış 0p	Kabul edilemez	0p		Kabul edilemez	0p
Tarihi yapının mekânsal oluşumu	Tamamen korunmuş 5p	İdeal	5p	Strüktüre Yapılan Müdahaleler	İdeal	5p
	Kısmen korunmuş 3p	Vasat	3p		Vasat	3p
	Hiç korunmamış 0p	Kabul edilemez	0p		Kabul edilemez	0p
Tarihi yapının hacim boyutu	Tamamen korunmuş 5p	İdeal	5p	Teknik Altyapıya Yapılan Müdahaleler	İdeal	5p
	Kısmen korunmuş 3p	Vasat	3p		Vasat	3p
	Hiç korunmamış 0p	Kabul edilemez	0p		Kabul edilemez	0p
Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu	Tamamen korunmuş 5p	İdeal	5p	Cepheye Yapılan Müdahaleler	İdeal	5p
	Kısmen korunmuş 3p	Vasat	3p		Vasat	3p
	Hiç korunmamış 0p	Kabul edilemez	0p		Kabul edilemez	0p
Tarihi yapının bulunduğu konum	Tamamen korunmuş 5p	İdeal	5p	Çevreye Yapılan Müdahaleler	İdeal	5p
	Kısmen korunmuş 3p	Vasat	3p		Vasat	3p
	Hiç korunmamış 0p	Kabul edilemez	0p		Kabul edilemez	0p
Toplam Puan:	25 puan	Toplam Puan:	25 puan	Toplam Puan:	25 puan	
4.Kriter-Ulusal/Uluslararası Tüzük ve Standartlara Göre Uygunluğunun Belirlenmesi: 18 puan			5.Kriter-Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri:7 puan			
Kültürel ve doğal mirasa toplumun faydası için tarihi yapıya bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının parçası olarak korunmalıdır.	3p		Yeniden işlevlendirmede verilen fonksiyon yapının içinde bulunduğu toplumun ihtiyacına göre belirlenmelidir.(Sherban Cantacuzino)	1p		
Tarihi yapıya, karakter belirleyici özelliklerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilmelidir.	3p		Tarihi yapılara yapılan müdahaleler bina ömrünü uzatmalıdır.(James Douglas)	1p		
Tarihi yapıya verilen yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalıdır.	3p		Tarihi yapılara gerekli hallerde çağdaş işlevler verilerek yeni boyut kazandırılmalıdır.(Ülkü Altınoluk)	1p		
Tarihi yapıya verilen yeni işlevler bölgenin orijinal doğasını korumalıdır, bulunduğu tarihi dokunun bağlamına saygılı olmalıdır ve sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir.	3p		Tarihi yapılar ancak özgün işlevsel özelliklerini yansıtmak üzere uygun şekilde seçilmiş yeni bir işlevle donatılmalıdır (Başak Acar İpekoğlu)	1p		
Yeniden kullanım sürecinde tarihi yapının özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam biçim bütünlüğüne saygı gösterilmelidir.	3p		Yeni bir işlev verildiğinde, yapıyı bir müze olarak görenek tüm mimari, süsleme ve mekânsal özellikleri korunmalıdır. Yapıların potansiyellerine bağlı olarak yeni işlevlerin nitelikleri ile uyumlu olmak şartıyla üstlenebildiği unutulmamalıdır. Müdahaleler, özgün yapıda bulunan mimari süsleme ve bezeme unsurlarının gözlenmesini zorlaştıran ve bazen imkânsızlaştırılan nitelikte olmamalıdır. (Emre Madran)	1p		
Tarihi yapıya, yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanımın tutarlılık göz önünde bulundurulmalı, mümkünse orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilmelidir. Ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilmelidir.	3p		Yeni işlevin getirdiği bilgi ve yeni malzemelerle kapasitesinin üzerinde yüklenmemelidir. Yeni işlevin beraberinde getirdiği gerekli teknik donanımın, yapının özgün durumuna zarar vermeyecek seviyede ve nitelikte tasarlanmalıdır. (Emre Madran)	1p		
			Yapıya yapılması öngörülen fiziksel müdahaleler değiştirilebilir ve kaldırılabilir şekilde yapıya zarar vermemelidir.(Emre Madran)	1p		
Toplam Puan:	18 puan	Toplam Puan:	7 puan			
TOPLAM MAX. PUAN: 25 + 25 + 25 + 18 + 7 = 100 PUAN						

6. ALAN ÇALIŞMASI VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde örneklem tarihi yapılar, sahip oldukları birleşik fonksiyonları açısından farklı kombinasyon türlerine göre ve yeniden işlevlendirme açısından olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. İlk bölümde örneklem farklı fonksiyon türlerinin birleşiminden oluşan tüm yapılar, ikinci bölümde ise bunlar arasından üç farklı fonksiyonun bir arada bulunduğu millet kıraathanesi işlevinin kullanıldığı Rüstem Paşa Kervansarayı değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Birleşik fonksiyon açısından örneklem yapılar birinci bölümde; birleşim türleri, künye bilgileri, kombinasyon türleri, yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları, yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri, ulusal/uluslararası standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirme kapsamında Tablo 6.1-6.6'da değerlendirilmiştir.

Birleşik fonksiyonlu örneklem yapılardan millet kıraathanesi işlevinin verildiği Rüstem Paşa Kervansarayı ikinci bölümde; uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesi, restorasyon müdahalelerinin belirlenmesi, yeniden işlevlendirme kapsamında yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi, ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme tablosu ve araştırmacılara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme tablosu olarak beş alt başlık kapsamında Tablo 6.7'de ele alınmıştır.

6.1. Konya Bölgesi'ndeki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapılarda Birleşik Fonksiyon Türleri ve Yapıların Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu bölümde örneklem tarihi yapılar, sahip oldukları birleşik fonksiyonları açısından, yapım dönemleri, farklı yapı kombinasyon türlerine, sayısına, yerleşim düzenine, birleşim şekline, birleşim tarihine göre analiz edilmiş, ayrıca yeniden işlevlendirilen örneklerde fonksiyon türünün niteliğine göre değerlendirilmiş, her bir tablonun açıklaması detaylı olarak altında verilmiştir (Tablo 6.1-6.6).

Tablo 6.1'de toplam 14 yapı incelenmiştir ve yapıların dokuzunun 13. yüzyıl Selçuklu eseri olduğu, ikisinin 15. yüzyıl, ikisinin 16. yüzyıl ve birinin de 13. yüzyılda

inşa edilmekle birlikte, 19. yüzyılda yapılan eklerle genişletildiği görülmektedir. Yine aynı tablo incelendiğinde birleşik fonksiyonlu yapılarda farklı işlev türlerine göre sekiz farklı birleşim grubunun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar, Cami-Türbe, Cami-Kütüphane, Cami-Hankâh-Türbe-Dükkân, Medrese- Türbe, Medrese-Mescit, Mescit-Türbe, Kervansaray-Tabhane-Dükkân, Mezar-Hücre-Mescit-Türbe-Semahane-Mutfak-İdari bürodur. Yapıların orijinal ana işlevlerinin dört tanesinin cami, dört tanesinin medrese, üç tanesinin mescit, bir tanesinin türbe, bir tanesinin tekke, bir tanesinin de kervansaray olduğu tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde medrese ve cami/mescit en fazla gözlemlenen ana işlevlerdendir. Bu ana işlevlere ek olarak, birleşik fonksiyonlu yapı gruplarını oluşturan fonksiyonel mekânların; dükkân, hankâh, kütüphane, medrese, mescit, mezar, semahane, tabhane, türbe/kümbet, mutfak, idari büro olduğu anlaşılmaktadır.

Örneklem yapılar arasından 13. yüzyıl yapılarında Konya Sahip Ata Külliyesi ve Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi hariç iki farklı fonksiyon birlikteliğinin söz konusudur. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi'nde üç farklı fonksiyonun ve Sahip Ata Külliyesi'nde ise dört farklı fonksiyonun ve bir aradalığı mevcuttur. İncelenen yapılarda medrese ya da cami/mescit ana fonksiyon olup, bu birimlerin türbe, mescit, hankâh, dükkân ya da kütüphane ile birleşik fonksiyonlu bir yapı grubu oluşturduğu gözlemlenmektedir. Konya'daki birleşik fonksiyonlu yapılarda toplamda on dört farklı fonksiyon tespit edilmiş olup bunlar: cami, dükkân, hankâh, kervansaray, kütüphane, medrese, mescit, mezar, semahane, mutfak (Matbâh-ı Şerif), idari büro (Meydân-ı Şerif), tabhane, türbe/kümbet ve zaviyedir. Bu fonksiyonlar içerisinde medrese-türbe ve cami/mescit-türbe birlikteliği en fazla gözlemlenen yapı birlikteliğidir. Hankâh sadece Sahib-i Ata Külliyesi'nde, kütüphane ise sadece Sultan Selim Camii'nde mevcuttur. Bu yapı gruplarından Mevlana Külliyesinin sahip olduğu yedi ayrı fonksiyon birlikteliği ile özel bir durumu vardır. Öyle ki, medrese, mescit, türbe, mezar, semahane, mutfak ve idari büro fonksiyonuna sahip farklı yapı türleri aynı ya da bitişik birimler içinde çözülmüştür (Tablo 6.1). Dönemlere göre karşılaştırmalı bir analiz yapıldığında; 13. yüzyıl yapılarında Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi'nde ve Sahip Ata Külliyesi hariç tüm birleşik fonksiyonlu yapı gruplarında en fazla iki farklı fonksiyonun bir araya geldiği görülmektedir. Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi'nde medrese, mescit ve türbeden oluşan üçlü bir birleşim, Sahip Ata Külliyesinde ise cami, türbe, hankâh ve dükkândan oluşan dörtlü bir birleşimin

mevcudiyeti gözlenmiştir. 16. yüzyıl eseri olan Sultan Selim Camii'nde de ikili bir kombinasyon mevcuttur, ancak cami ile birleşen yapı türü kütüphane olarak farklılaşmıştır. Selçuklu döneminde ölçek olarak yapılar daha mütevazı ve mekân örgütlenmesi açısından bütünleşik ve birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişkinin Osmanlı döneminde koptuğu görülmektedir. Örneğin; Selçuklu eserlerinde cami ile türbe birleşimi yaygınken, bu durum Osmanlı döneminde külliyeyle geçişle birlikte değişime uğrayarak türbe yapıdan koparılarak ayrı bir yapı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir durum Mevlana Külliyesi için de söz konusudur. Tablo 6.1 incelendiğinde Konya'nın birleşik fonksiyonlu yapılar bağlamında oldukça zengin bir coğrafya olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6.1.Konya'daki Birleşik Fonksiyonlu Tarihi Yapı Gruplarının farklı fonksiyon türlerini gösterir tablo

Yapı Adı	Yapım Dönemi	Cami	Dükkân	Hangah/Hankâh	Kervansaray	Kütüphane	Medrese(Hücre)	Mescit	Mezar (Ana Türbe ve Sanduka)	Semahane	Tabhane	Türbe/Kümbet	Zaviye	Mutfak(Matbâh-ı serif)	İdari Büro(Meydân-ı Şerif)
1. Konya Alâeddin Camii	XIII.yy	+										+			
2. Konya Mevlana Külliyesi	XIII.yy- XIX.yy						+	+	+	+		+		+	+
3. Konya Sırçalı Medrese	XIII.yy						+					+			
4. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi	XIII.yy (1250)						+	+				+			
5. Konya Karatay Medresesi	Medrese:XIII.yy Türbe:-						+					+			
6. Konya İnce Minerali Medrese	XIII.yy						+	+							
7. Konya Sahib-i Ata Külliyesi	XIII.yy	+	+	+								+			
8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii	XIII.yy	+										+			
9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi	XIII.- XIV. yy							+				+			
10. Konya Ereğli Rüştem Paşa Kervansarayı	XVI. yy (1553)		+		+						+				
11. Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi	XVI.yy	+				+									
12. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi	XIII.yy							+				+			
13. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi	XV. yy	+										+			
14. Konya Ebu İshak-ı Kâzerûni Tekkesi ve Türbesi	XV. yy (1418)											+	+		

Tablo 6.2 incelendiğinde, yapıların üçünün 20. yy'da, ikisinin de 21. yy'da işlev değişikliği yapılarak müzeye, birinin 20.yy'da büroya, birinin 21.yy'da millet

kıraathanesine, birinin 21.yy'da kurs merkezine dönüştürüldüğü ve altısının orijinal işlevlerinin korunduğu görülmektedir. Bu yapı gruplarından Sahib-i Ata Külliyesi ve Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesinin sahip olduğu bir kısmının orijinal işlevin ve bir kısmının müze olarak yeni işlevinin bir arada taşınmasından dolayı özel bir durumu vardır. Sahib-i Ata Külliyesinde hankâh ve türbe kısmı, Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi'nde ise medrese ve türbe müze işlevinde olup; her ikisinde de mescit/cami ve cami orijinal işlevindedir. Yapılan kapasite, işlev ve performans değişikliği doğrultusunda yeniden kullanım sağlanmıştır (Tablo 6.2). Kapasitede değişiklik, zaman içinde eklenen ve birleşik fonksiyonu oluşturan yapı birimleriyle olmuştur. Onun dışında yapı bütününe sonradan eklenen bir çağdaş ek söz konusu değildir. Ana yapıya zaman içinde eklenen başlıca yapı türleri türbe, hankâh, kütüphane, mescit, semahane, hücreler şeklinde olmuştur. Hem Selçuklu hem de Osmanlı döneminde farklı zamanlarda inşa edilen ve birleşik fonksiyonlu yapıyı oluşturan birimlerin mevcudiyeti söz konusudur. Tablo 6.2 incelendiğinde performansta değişiklik gerek restorasyon ve gerekse rehabilitasyon kapsamında tüm örneklem yapılarda mevcut olduğu görülmektedir.

Tablo 6.2.Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarına dair künye bilgilerini gösterir tablo

Yapının adı	Yapım tarihi	İşlev değişikliği tarihi (mevcut ise)	Orijinal işlev	İşlev değişikliği ve yeni işlevi		Kapasitede değişiklik ve türü		Performansta değişiklik ve türü	
				Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
1. Konya Alâeddin Camii	Camii: 1219 Türbeler(Kümbet): (?)	-	Camii	Yok		Zaman içinde eklenen türbeler		Var: Restorasyon	
2. Konya Mevlana Külliyesi	Ana Türbe(Mezar): 1231 Semahane:13.yy Mutfak(Matbah-ı Şerif): 13.yy İdari Büro(Meydân-ı Şerif):13.yy Hücreler:16.yy Mescit: 16. yy Diğer Türbe ve Mezar: 16.yy	1926(Konya Âsâr-ı Âtika Müzesi) 1954 (Mevlâna Müzesi)	Ana Türbe	Var / Müze		Zaman içinde eklenen Hücreler, Mescit, Türbe, Semahane, Mutfak, İdari büro,		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
3. Konya Sırçalı Medrese	1243	1960	Medrese	Var / Kamuya tahsisli büro		Yok		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
4. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi	1250	1965 (Arkeoloji Müzesi) 2009(Taş Medrese Taş Eserler Müzesi) (Medrese ve türbe kısmı müze; cami/mescit orijinal işlevdedir)	Medrese	Var / Müze		Yok		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
5. Konya Karatay Medresesi	1251	1955	Medrese	Var / Müze		Yok		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
6. Konya İnce Minerali Medrese	1264	1956	Medrese	Var / Müze		Yok		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
7. Konya Sahib-i Ata Külliyesi	Camii: 1258 Türbe:1269-70 Hankâh: 1279	2006 (Hankâh ve türbe kısmı müze; dükkân kullanılmamaktadır; cami orijinal işlevdedir)	Camii	Var / Müze Yok/ Camii		Zaman içinde eklenen Hankâh, ve Türbe		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii	1297	-	Camii	Yok		Yok		Var:	
9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi	13.- 14. yy	-	Mescit	Yok		Yok		Var: Restorasyon	
10. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı	16.yy	(?)İtfaiye, (?)Çarşı, (?)Askeri merkez 2009(Millet Kırathanesi)	Kervansaray	Var / Millet kırathanesi		Yok		Var: Restorasyon Rehabilitasyon	
11.Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi	Camii: 1567 Kütüphane:1795	-	Camii	Yok		Zaman içinde eklenen Kütüphane		Var: Restorasyon	
12.Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi	13. yy	-	Mescit	Yok		Yok		Var: Restorasyon	
13.Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi	15. yy	-	Camii	Yok		Yok		Var: Restorasyon	
14.Konya Ebu İshak-ı Kâzerûnî Zaviyesi(Tekkesi)ve Türbesi	1418	(1990'lı yıllar)Kütüphane (?)Kurs Merkezi	Tekke (Zaviye)	Var		Yok		Var: Restorasyon	

Tablo 6.3 incelendiğinde, birleşik fonksiyonlu yapılarda farklı birleşimlerin beş şekilde olduğu görülmektedir. Bunlar: Duvar, kapı, pencere, geçit/koridor ya da direkt birleşim şeklindedir. Yapılarda en çok iç içe geçmiş girişlere sahip bir duvara bitişik pencere veya kapı ile bağlantısı sağlanan birleşim türü mevcuttur. Bu yapılar: Sırçalı Medrese, Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi, Karatay Medresesi, Tahir ile Zühre Mescidi, Beyhekim Mescidi ve Türbesi, Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi, Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi'dir.

Aynı plandaki iki farklı fonksiyonun kombinasyonu (Karatay Medresesi ve Sırçalı Medrese), farklı planlarda yan yana birleşim (Alâeddin Camii, Eşrefoğlu Camii, Sahip Ata Külliyesi, Sultan Selim Camii, Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı ve İnce Minareli Medrese) veya zamanla oluşturulmuş (Sahib-i Ata Külliyesi, Alâeddin Camii, Sultan Selim Camii, Mevlana Külliyesi) farklı kombinasyon grupları bulunmaktadır. Bağlantı türlerine göre, incelenen yapılar; ayrı girişlere sahip ve bir duvara bitişik, zaman içinde oluşan, ayrı duvarla birleştirilmiş, bir geçit ile erişilen, iç içe geçmiş girişlere sahip ve aynı duvara bitişik olarak üç ana gruba ayrılmaktadır (Tablo 6.3).

Tablo 6.3. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarında kombinasyon türleri: aynı plandaki iki / üç ve daha fazla farklı fonksiyonun kombinasyonu (S), farklı planlarda yan yana birleşim (J), zaman içinde inşa (CT)

Ayrı girişlere sahip bir duvara bitişik	İnce Minerali Medrese: (Medrese-mescit birleşimi) Mescit medresenin kuzey duvarına bitişiktir. Mescidin doğuda ayrı bir girişi olup, medrese ile aynı dönemde, farklı plan içinde çözülmüştür (J).	Sahib-i Ata Külliyesi: (Cami-hankâh-türbe-dükân birleşimi) Hankâh ve cami girişi farklıdır. Dükân hankâh girişinde yer almaktadır. Türbe caminin güney duvarına pencere ile bitişiktir ve türbeye hankâh kuzey eyvanından bir geçitle ulaşılır (CT). Farklı planlarda, farklı fonksiyonların bitişik çözümü söz konusudur (J).	Eşrefoğlu Camii: (Cami-türbe birleşimi) Türbe caminin doğu duvarına bitişik ve ayrı girişi vardır, farklı planlarda ve doğu duvarında bitişik birleşim söz konusudur (J).	Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı: (Kervansaray-tabhane-dükân birleşimi) Tabhane ve dükân kervansarayın güney duvarına bitişik ve ayrı girişi vardır, farklı planlarda aynı zamanda inşa edilmiştir(J).	Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi: (Cami-kütüphane birleşimi) Kütüphane caminin batı duvarına bitişik (J) ve hem pencere ile cami içine bağlantısı vardır hem de ayrı girişi bulunmaktadır. Farklı zamanlarda inşa edilmişlerdir (CT)
Zaman içinde oluşan, ayrı duvarla birleştirilmiş	Alâeddin Camii: (Cami- türbe birleşimi) Türbeler caminin kuzey yönünde zaman içerisinde avluya eklenmiştir ve ayrı girişleri vardır (J). Camii ve türbeler farklı zamanlarda inşa edilmiştir (CT).				
İç içe geçmiş girişlere sahip bir duvara bitişik	Mevlana Külliyesi: (Mezar(ana türbe ve sandukalar), hücre, mescit, türbe, semahane, mutfak, idari büro birleşimi) Mezar, mescit, türbe, semahane zaman içerisinde birleşerek birbirine bağlantılı olup hücrelerin birleşimi ayrı duvarla ve ayrı girişlerle sağlanmaktadır (CT). Mescit, semahane ve mezarlar ise zaman içinde aynı planda çözülmüştür (S), ayrıca aynı duvara bitişik türbeler vardır (J).				
	Sırçalı Medrese: (Medrese- türbe birleşimi) Türbe medresenin kuzeydoğu duvarına bitişiktir ve türbeye medrese içinden girilmektedir. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)	Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi (Medrese-cami/mescit- türbe birleşimi) Türbe medresenin kuzey duvarına bitişiktir ve türbeye medrese içinden girilmektedir. Mescit de kuzey duvarına bitişik olup batıda ayrı bir girişi olup türbe, mescit ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)			
	Karatay Medresesi: (Medrese- türbe birleşimi) Türbe medresenin güneydoğu/güneybatı duvarına bitişiktir ve türbeye medrese içinden girilmektedir. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)	Tahir ile Zühre Mescidi: (Mescit- türbe birleşimi) Türbe mescidin doğu duvarına bitişiktir ve türbeye avludan girilmektedir. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)			
	Beyhekîm Mescidi ve Türbesi: (Mescit- türbe birleşimi) Türbe mescidin kuzey duvarına bitişiktir ve türbeye mescidin içinden harimden girilmektedir. Türbe ve mescide aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)	Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi: (Mescit- türbe birleşimi) Türbe mescidin doğu duvarına bitişiktir ve türbe mescidin içinden eyvan olarak bulunmaktadır. Türbe ve medrese aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)			
	Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi(Zaviyesi) ve Türbesi: (Tekke- türbe birleşimi) Türbe mescidin güney duvarına bitişiktir ve türbenin ayrı girişi vardır. Türbe ve mescit aynı dönemde inşa edilmiş olup, aynı plan içinde çözülmüştür (S)				

Tablo 6.4 incelendiğinde, yapılarda gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının mevcut plan şemalarını koruyarak gerçekleştirildiği tespit edilmiş olup yaşam standartlarının ve gereksinimlerinin değişmesi ile bazı örneklem yapılarda işlev değişikliği de söz konusu olmuştur. Örneklem yapıların çoğunda cephelerde ve çatıda dış müdahalelerin mevcudiyeti gözlenmiş, iç mekânda ise özellikle yeni duvar ekleri söz konusu olmuştur. Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi, Karatay Medresesi, Mevlana Külliyesi, İnce Minareli Medrese, Sahib-i Ata Külliyesi, Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Konya Tahir ile Zühre Mescidi ıslak hacim ve/veya bilet gişesi gibi yanal eklerin mevcut olduğu birleşik fonksiyonlu yapılardır. Özellikle cami olarak kullanılan yapılarda, avluda/yakın çevrede ıslak hacim çözümü de mevcuttur. Fakat işlev değişikliği ile yapılması gereken güvenlik ve erişim kolaylığı gibi önlemlerin eksikliği ortaya çıkmaktadır. Yapıların neredeyse tümünde rampa gibi erişimde kolaylık kapsamında yeni bir ek sağlanmayarak tüm kullanıcıların hizmete tam erişimi konusunda sorun yaşanmakta olup, aynı zamanda güvenlik problemi bulunmaktadır. Günümüzde müze olarak işlevlendirilen Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese ve Mevlana Külliyesinde avluda bilet gişesi/giriş eki bulunmaktadır. Ele alınan tarihi yapıların gelecek nesillere doğru bir biçimde aktarılması adına, yapılara restorasyon ile bütünleme, sağlamlaştırma gibi müdahaleler yapılmıştır (Tablo 6.4).

Tablo 6.4. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarında uyarlanabilir yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları

Müdahale Türleri	Binanın Adı	Dış Cephe	İç müdahaleler		Binaya yanıl uzantılar/yeni ekler		Avluda Yeni tesislerin eklenmesi		
			Var (türü)	Yok	Evet	Hayır	Erişimde kolaylık	Güvenlik	Islak alan, oyun alanı, kafe sergi salonu, bilet gişesi vb.
1.Konya Alâeddin Camii		✓		Yok		✓			Yok
2.Konya Mevlana Külliyesi		✓		Yok	✓			✓	✓ Bilet gişesi, ıslak hacim
3.Konya Sırçalı Medrese		✓ Cephede bütünleme	✓	Hücre duvarları yeniden yapılması		✓			Yok
4. Konya Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi		✓ Cephede bütünleme sağlamaştırma	✓	Islak hacim-depo eklenmesi	✓				✓ Islak hacim Depo
5. Konya Karatay Medresesi		✓ Cephede bütünleme sağlamaştırma	✓	Hücreler arası duvarlar yıkılarak birleştirilmiş. Sergi için nişler yapılmış.	✓				✓ Bilet gişesi Islak hacim
6.Konya İnce Minareli Medrese		✓ Cephede bütünleme	✓	Hücreler arası duvarlar yıkılarak birleştirilmiş. Sergi için nişler yapılmış.	✓				✓ Bilet gişesi
7. Konya Sahib-i Ata Külliyesi		✓ Cephede bütünleme		Yok	✓			✓	✓ Islak hacim(şadırvan)
8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii		✓ Cephede bütünleme Dam çatı kaldırılarak kırma çatı yapılmış		Yok	✓				✓ Islak hacim
9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi		✓ Cephede sağlamaştırma		Yok	✓				✓ Islak hacim
10. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı		✓ Cephede sağlamaştırma	✓	-Ahşap bölme panellerin eklenmesi -Tabhane ve dükkân alanlarının bir kısmının wc-mescit-teknik hacim olarak revize edilmesi		✓			Yok
11. Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi		✓ Cephede sağlamaştırma		Yok		✓			Yok
12.Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi		✓ Cephede bütünleme sağlamaştırma		Yok		✓			Yok
13.Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi		✓ Cephede bütünleme sağlamaştırma		Yok		✓			Yok
14.Konya Ebu İshak-ı Kâzerûmî Tekkesi ve Türbesi		✓ Cephede bütünleme sağlamaştırma ✓ Dam çatı kaldırılarak kiremit beşik çatı yapılmış		Yok		✓			Yok

Tablo 6.5 incelendiğinde, yapıların yeniden kullanımı veya işlev kaybı için on bir farklı neden tespit edilmiştir. Yasal yükümlülükler, bozulma / restorasyon ihtiyacı, değişen kullanıcı memnuniyetine / ilgisine / talebine ayak uydurma ihtiyacı, binanın ekonomik değerini artırmayı hedeflemek, tümünün dönüştürülmesinin ortak nedenleri olarak belirlenmiştir (Tablo 6.5). Birleşik fonksiyonlu yapılardan ana yapının medrese olduğu örneklerde, medresenin günümüzde özgün işlevinde kullanımı söz konusu olmadığından, orijinal işlevde değişim söz konusu olmuş ve Karatay Medresesi, İnce

Minareli Medrese, Akşehir Sahib-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi örneklerinde müzeye dönüştürülmüştür. Sırçalı Medrese ise, Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü binası olarak kullanılmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsis edilmiştir. Sahip Ata Külliyesinde de yine orijinal işlevi günümüzde kaybolan hankâh bölümü, müze olarak işlevlendirilmiştir. Aynı şekilde ana yapının kervansaray olduğu Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı örneğinde kervansarayın günümüz kullanımı söz konusu olmadığından millet kıraathanesi, ana yapının tekke (zaviye) olduğu Ebu İshak-ı Kâzerûnî Tekkesi ve Türbesi örneğinde tekkenin günümüz kullanımı söz konusu olmadığından kurs merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Ana işlevin cami/mescit olduğu örneklerde, özgün işlev devam etmektedir. Tablo 6.5 incelendiğinde en fazla işlev değişikliğinin geçmişteki işlevini günümüze kadar taşıyamayan yapılarda, kullanım değişim ihtiyacından ve Mevcut mekânların işlevsel yetersizliği dolayı işlev değişikliği meydana geldiği görülmektedir. Orijinal işlevini devam ettiren yapıların günümüzde kullanımları devam eden ibadethaneler olduğu görülmektedir.

Tablo 6.5. Konya'daki birleşik fonksiyonlu tarihi yapı gruplarının uyarlanabilir yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri

Binanın Adı/Sebepler	△	□	○	▣	▼	◆	●	☼	△	■	▶
1.Konya Alâeddin Camii	✓			✓		✓		✓	✓		
2.Konya Mevlana Külliyesi		✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓ hücreler, mescit, türbe, semahane
3.Konya Sırçalı Medrese		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		
4. Konya Akşehir Sahibi Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓ mescit, türbe
5. Konya Karatay Medresesi		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
6.Konya İnce Minerali Medrese		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7. Konya Sahibi Ata Külliyesi	✓ kısmen: cami	✓ kısmen: hankâh ve türbe	✓		✓	✓	✓ kısmen: hankâh	✓	✓		✓ hankâh türbe
8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii	✓			✓		✓		✓	✓		
9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi	✓			✓		✓		✓	✓		
10. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		
11. Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi	✓			✓		✓		✓	✓		
12.Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi	✓			✓		✓		✓	✓		
13.Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi	✓			✓		✓		✓	✓		
14.Konya Ebu İshak-ı Kâzerûni Tekkesi ve Türbesi		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		

△: Eski/özgün/ orijinal işlev □: Orijinal işlevini kaybetmiş olmak ○: Mevcut mekânların işlevsel yetersizliği

▣: Binanın performans / kullanım iyileştirme ihtiyacı ▼: Binanın performans / kullanım değişikliği ihtiyacı

◆: Yasal yükümlülükler ●: Modern tesislerde / arzda değişiklikler ☼: Bozulma, restorasyon ihtiyacı

△: Değişen kullanıcı memnuniyetine / ilgisine / talebine ayak uydurma ihtiyacı ■: Binanın ekonomik değerini artırmayı hedeflemek

▶: Binanın artan kapasite ve kullanım hacmini max. dereceye çıkarma ihtiyacı

Tablo 6.6 incelendiğinde, seçilen tarihi yapılar ilgili ulusal/uluslararası yönergelere göre değerlendirildiğinde, standartların ilgili maddelerinden özetlenen toplam altı kriter belirlenmiştir. Seçilen yapıların çoğu, dönemlerinin tarihçesini ve

özgün işlevlerini sergileyen müzelere dönüştürüldüğünden, yeni işlevlerinin uygun ve orijinal kullanımdan çok farklı olmadığı değerlendirilmiştir. Verilen yeni işlevin toplum için yararlı, çağdaş yaşamın talepleriyle ve kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olduğu değerlendirilmekte ve yeni işlev mevcut bina ve çevresi için uygun kabul edilmektedir. Tablo 6.6'de detaylı olarak belirtilen uluslararası ve ulusal standartlara göre belirlenen kriterler göre incelenen araştırma kapsamında belirlenen yapılarının %64,42 oranında 'tam anlamıyla' uygun olduğu değerlendirilmiştir. Belirlenen değerlendirme kriterleri doğrultusunda orijinal işlevini yaşatan Alâeddin Camii İplikçi Camii, Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Tahir ile Zühre Mescidi, Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi, Beyhekim Mescidi ve Türbesi, Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi ibadethane yapıları olduğu görülmektedir. Değerlendirmede kriterlerini en az sağlayan yapının ise %33,32 oranı ile Konya Sahibi-i Ata Külliyesi olduğu saptanmıştır (Tablo 6.6).

Tablo 6.6. Örneklem birleşik fonksiyonlu yapı gruplarında konuyla ilgili uluslararası ve ulusal standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme tablosu

Değerlendirme kriterleri / Bina numaraları	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.Kültürel ve doğal mirasa toplumun faydası için tarihi yapıya bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının parçası olarak korunmalıdır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2.Tarihi yapıya, karakter belirleyici özelliklerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilmelidir.	≠	✓	✓	✓	✓	✓	⊥	≠	≠	✓	≠	≠	≠	✓
3.Tarihi yapıya, yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalıdır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4.Tarihi yapıya, yeni işlevler bölgenin orijinal doğasını korumalıdır, bulunduğu tarihi dokunun bağlamına saygılı olmalıdır ve sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir.	✓	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	✓	✓	⊥	✓	✓	✓	⊥
5.Tarihi yapıya, yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanım tutarlılık göz önünde bulundurulmalı, mümkünse orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilmelidir. Ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilmelidir.	✓	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	✓	✓	⊥	✓	✓	✓	⊥
6.Yeniden kullanım sürecinde tarihi yapının özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam duygusuna saygı gösterilmelidir.	✓	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥	✓	✓	⊥	✓	✓	✓	⊥
Belirlenen kriterlerin sağlanma oran %'si	83,3	49,98	49,98	49,98	49,98	49,98	33,32	83,3	83,3	49,98	83,3	83,3	83,3	49,98
Yapıların Ortalama Kriterleri Sağlama Oranı	%63,07													

1. Konya Alâeddin Camii
2. Mevlana Külliyesi
3. Konya Sırcalı Medrese
4. Konya Akşehir Sahibi-i Ata Fahrettin Ali (Taş) Medresesi
5. Konya Karatay Medresesi
6. Konya İnce Minerali Medrese
7. Konya Sahibi-i Ata Külliyesi

8. Konya Beyşehir Eşrefoğlu Camii
9. Konya Tahir ile Zühre Mescidi
10. Konya Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı
11. Konya Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi
12. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi
13. Konya Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi
14. Konya Ebu İshak-ı Kâzerüni Tekkesi ve Türbesi

✓: tam anlamıyla ⊥: kısmen ≠: asla

6.2. Alan Çalışması ve Yöntem Önerisi Kapsamında Örneklem Yapının Değerlendirilmesi

Ereğli, 1466'da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir ve Osmanlı idarî teşkilâtında Karaman Eyaleti'nin Konya Sancağına bağlı bir kaza merkeziydi. Ereğli'de bölge nüfusu, Hac yolu üstünde önemli konumda bulunmasından ötürü bünyesinde han, hamam ve kervansarayları barındırdığından sürekli artmıştır. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı Klasik Osmanlı döneminde yapılması yanında Klasik Çağın en ünlü mimarı olan Mimar Sinan'ın eseri olması ile de önemli bir yere sahiptir. Mimar Sinan tarafından tasarlanan yapı ahır, tâbhane, dükkân birleşim türünün bir araya geldiği büyük ölçekli özgün bir eserdir. Geçmiş zamanda kullanım gereği yapılan onarımlardan sonra yapı strüktürel açıdan sağlam olsa da bakımsız durumdayken yapı oldukça yıpranmıştır. 2009 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından alınan restorasyon kararıyla kervansaray günümüzde yeniden işlevlendirilerek aktif olarak kullanılmaktadır. Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı örneklem yapı olarak seçilerek yeniden işlevlendirme kapsamında bu araştırma ile belirlenen değerlendirme yöntemi ve kriterleri Tablo-6.7'de detaylı olarak verilmiştir.

1.Kriter-Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi:

Birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme yöntemi ve kriterleri olarak belirlenen ilk araştırma kriteri “Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliği” 5 alt başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği: Yapı en son 2009 yılında olmak üzere bilinen 1960'lı, 1980-1985 ve 1990-2000'li gibi (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) çeşitli yıllarda restore edilmiştir. Bu restorasyon çalışmalarında plan düzeninde, strüktürü, bezemesi ve malzemesinde çeşitli düzeylerde müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleler arasında hatalı restorasyon çalışmaları da mevcuttur. Minimum düzeyde müdahale edilse bile geçmiş dönemde yapılan hatalı restorasyon çalışmaları ve verilen uygun olmayan fonksiyonlar sebebiyle yapının yıpranmasından dolayı, anıt eser özelliğinde özgünlüğünün yitirildiği kısımlar olmuştur ve bu nedenle kısmen korunmuştur ve bu kısımdan “3” puan almıştır.

Tarihi yapının mekânsal oluşumu: Özgün işlevinin kervansaray olduğu mevcut yapının ana mekânı, mekânsal niteliğinin bozulmayacağı şekilde millet kıraathanesinin ana çalışma birimi olmuştur. Dükkân ve tabhane kısımlarına günümüz koşullarında verilen yeni fonksiyon doğrultusunda, millet kıraathanesi (kütüphane), ıslak hacim, mescit, idari birim, teknik hacim gibi yeni kullanım alanları tanımlanmıştır. Yeni kullanımlar eklenmesinden dolayı yapının mekânsal oluşumu ancak kısmen korunabilmiş bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Tarihi yapının hacim boyutu: Örneklem yapıya verilen yeni işlev sırasında yukarıdaki başlıkta da bahsedilen farklı hacimlerin oluşturulması için minimum düzeyde müdahaleler yapılmıştır. Ana mekânın ahşap bölücü panellerle ayrılması, ıslak hacim gibi yeni kullanım alanlarına bölücü duvar eklenmesi bu müdahalelere örnek gösterilebilir. Yapının hacim boyutuna yeni kullanımlar eklenerek minimum müdahale edilmesinden dolayı hacim boyutu kısmen korunabilmiş bu kısımdan “3” puan almıştır.

Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu: Yapı özgün açıklıkları ve özgün mekânsal ilişkileri büyük oranda korunmakta birlikte günümüzde kıraathane(kütüphane), idari birim, ıslak hacim(wc), mescit, teknik hacim vb. mekânlardan dolayı farklı işlevsel kurgular eklendiğinden işlevsel kurgu kısmen korunabilmiştir. Mekânların özgün işlevleri ahır, dükkân ve tabhane iken günümüzde ahır bölümü kıraathaneye, dükkânların bir kısmı idari mekâna bir kısma ıslak hacme, tabhanelerin bir kısmı mescit bir kısmı da teknik hacme dönüştürülerek bütün özgün işlevsel kurgu günümüzdeki yeni işleve göre yeniden düzenlenmiştir. Her ne kadar özgün kapı ve pencere açıklıkları son restorasyonda özgün haline getirilse de özgün işlevler tamamen değiştirildiğinden bu bölümden “0” puan almıştır. Bu bölümde puanlama yapılırken yapının birimlerinin özgün işlevinin günümüzdeki işlevleriyle ilişkinin korunmuşluk düzeyi dikkate alınmıştır.

Tarihi yapının bulunduğu konum: Örneklem yapı, Ereğli Ulu Camii, Ereğli Tarihi Şifa Hamamı gibi kentin tarihi yapılarının bulunduğu tarihi dokunun ve aynı zamanda ticaretin yoğun olduğu Uzun Çarşı'nın bulunduğu kent merkezinde yer almaktadır. Kent merkezinde ticaretin yoğun olduğu kesimde konumlandığı için alışveriş merkezi/ çarşı gibi fonksiyonların verilmesi işlev açısından uyumlu olsa da daha önceki dönemlerde itfaiye, çarşı, askeri merkez olarak kullanılmış ve ticaret alanı/çarşı olarak kullanıldığında yapı daha çok zarar görüp bilinçsiz/yanlış kullanım söz konusu olmuştur. Günümüzde verilen kıraathane(kütüphane) fonksiyonu her

kesimden insana hitap ettiği ve halkın her kesiminin uğrak yeri olarak herkesin rahatlıkla ulaşabildiği bir konumda bulunmasından dolayı ve ticaret alanı/çarşı gibi yıpratıcı bir fonksiyon taşımadığından bu kısımdan “3” puan almıştır.

Böylece, Rüstem Paşa Kervansarayı yeniden işlevlendirme bağlamında “Uygun İşlev Seçiminin Gerekliklerinin Belirlenmesi” birinci kriterden toplamda “12” puan almıştır.

2.Kriter-Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi:

Birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme yöntemi ve kriterleri olarak belirlenen ikinci araştırma kriteri “Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi” 5 alt başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

Sağlamlaştırma: 2009 tarihli restorasyon kararı ve 2013 tarihli son yapılan restorasyon raporuna göre (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) cephelerdeki taşlarda derz eksilmelerine enjeksiyon yöntemiyle hidrolik bağlayıcı kireç harcı, tuğlalardaki derz eksilmelerine hidrolik kireç katkı horasan harcı yapılarak yapı malzemesi sağlamlaştırılmıştır. Taş malzemelerde 1 cm den daha derin aşınma ve deformasyona uğrayan taşlar çürütme yapılarak yenilenmiştir (Şekil 6.1, Şekil 6.2). Ahşap malzeme kullanılan kısımlarda ve kemerlerde bulunan çürüyen ahşap hatıl, gergilerin yeniden yapılarak ve sağlam ahşap hatıl, gergilere emprenye ve üzerine su bazlı ahşap koruyucu yapılmasıyla yapının ilgili bölümleri sağlamlaştırılmıştır. Bu nedenle bu kısımdan “5” puan almıştır.

Şekil 6.1. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı kuzey cephesi(solda) ve batı cephesi(sağda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)

Şekil 6.2. Restorasyon sonrası Rüstem Paşa Kervansarayı kuzey cephesi(solda) ve batı cephesi(sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022).

Güçlendirme: 2009 tarihli restorasyon kararı ve 2013 tarihli son yapılan restorasyon raporuna göre (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) yapının strüktürel olarak sağlam olduğu belirtilmiş, bu nedenle yapı strüktürü özgün haliyle korunmuş olup yapıda herhangi bir güçlendirme çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle ve bu kısımdan “5” puan almıştır.

Bütünleme: 2009 tarihli restorasyon kararı ve 2013 tarihli son yapılan restorasyon raporuna göre (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) cephelerde ve iç mekânda bulunan taş, tuğla yüzeylerde meydana gelen erime, malzeme kaybından dolayı bütünleme işlemi yapılmıştır (Şekil 6.2). Bütünlemede esas olan yapı malzemesinin kendi kopan malzemesiyle o da mümkün değilse kendi malzemesiyle tamamlama yapmaktır. Fakat burada bazı kısımlarda imitasyon mataj işlemi yapılmış. Bu mataj da çimento esaslı harç kullanılarak yapıldığından uygun bir bütünleme olmamıştır (Şekil 6.3). Bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Şekil 6.3. Rüstem Paşa Kervansarayı ahır bölümüne giriş kapısı restorasyon öncesi iç mekândan görünüşü(solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve restorasyon sonrası görünüşü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yenileme: 2009 tarihli restorasyon kararı ve 2013 tarihli son yapılan restorasyon raporuna göre (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) cephelerde aşırı derecede aşınma ve deformasyona uğrayan taşlar çürütme yapılarak yenilenmiştir. Üst örtü tonozlar üzerindeki tuğla bacaların beton şapkaları kaldırılarak taş şapkayla değiştirilmiştir ve tuğla bacalarda, tonozlarda, korniş, üst örtü, ahşap kapı-pencerelerde yenilenmeler mevcuttur (Şekil 6.4). Ahşap malzeme kullanılan kısımlarda ve kemerlerde bulunan çürüyen ahşap hatıl, gergilerin yeniden yapılarak ve sağlam ahşap hatıl, gergilere emprenye ve üzerine su bazlı ahşap koruyucu yapılmasıyla yapının ilgili bölümleri yenilenmiştir (Şekil-6.13).

Şekil 6.4. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı doğu cephesinde bacalar üzerindeki beton şapkalar (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası tuğla şapkalar (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Üst örtüdeki bakır örtü kaldırılarak üst örtünün durumu kontrol edilip, gereken yerlerde hidrolik bağlayıcı kireç enjeksiyon harcı ile enjeksiyon yapılmıştır. Daha sonra tonozların üzeri horasan tesviye harcı ve çamur sıva ile sıvanarak kurşun ile kaplanmıştır (Şekil 6.5, Şekil 6.6).

Şekil 6.5. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı üst örtüsü (solda ve sağda) (Restorasyon raporu, 2013)

Şekil 6.6. Rüstem Paşa Kervansarayı restorasyon sonrası batı cephesinden(solda) ve iç avludan üst örtü görünüşü(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının beden duvarları boyunca drenaj sistemi kurulup çinko oluk ve yağmur borusu eklenmiştir (Şekil 6.7).

Şekil 6.7. Rüstem Paşa Kervansarayı restorasyon sonrası cephelerde bulunan kurşun kaplama drenaj (solda ve sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının eski fotoğraflarından zamanla kapı ile pencerenin yerinin değiştiği anlaşılmıştır. Yapıya özgün biçimini yeniden kazandırmak amacıyla kapı ve pencere projede gösterilen biçimde yapılmıştır (Şekil 6.8).

Şekil 6.8. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı güney cephesindeki pencere ve kapı görünüşleri (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası pencere ve kapı görünüşleri (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının özgün olmayan zemin kaplamaları sökülerek orijinal zemin kotu aranmış, bulunan veriler göz önünde bulundurularak belirlenen kota (özgün kota) göre tüm zeminler Kayseri taşı ile kaplanmıştır (Şekil 6.9).

Şekil 6.9. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı giriş eyvan duvarında bulunan seki (solda) (Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası giriş eyvan duvarında bulunan seki ve yer döşemesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının özelliklerini kaybetmiş, yıpranmış dokusunun veya bir yapı parçasının yeni sistemler ve/veya malzemeler yoluyla onarıldığından dolayı, bu kısımdan “5” puan almıştır.

Temizleme: 2009 tarihli restorasyon kararı ve 2013 tarihli son yapılan restorasyon raporuna göre;

Taşlarda renk değişikliği ve kararma görülen yerlerde temizlik yapılması önerilmiştir. Taşların cinsi ve bozulmanın miktarına bağlı olarak mekânîk veya kimyasal temizlik yöntemlerinden hangisinin seçileceğine yapının bir bölümünde

deneme yapılarak karar verilmiştir. Görüntü kirliliğine sebep olan elektrik direği, tabelalar, panolar, tenteler kaldırılmıştır. Dış cephede duvarlarda meydana gelen bitkiler temizlenerek kökleri kimyasal yöntemle kurutulmuştur. Yapıya en büyük zararı veren, mevcut taşlarla uyum içinde çalışamayan ve yüksek oranda tuzlanmaya neden olan yapı içinde ve dışında yer alan tüm çimento harçları temizlenmiştir. Taş ve tuğlalarda bozulma görülenlere gerekli müdahale yapıldıktan sonra horasan harcı ile sıvanmıştır (Şekil 6.10). Giriş eyvanında bulunan beton sekinin temizlenmesi ve dükkân, tabhane gibi mekânların zeminlerinin bir kısmının beton, bir kısmının ahşap olan muhdes eleman olan döşemelerin kaldırılması işlemleri yapılmıştır.

Şekil 6.10. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı batı cephesinde bulunan eklemeler, malzemede meydana gelen renk değişimi ve kararma (solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası batı cephesi (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Ahır bölümüne eklenen metal bölme duvarlardan oluşan camekânlı iç dükkânlar yapının estetik ve özgünlük değerlerine zarar verdiği için tamamen kaldırılmıştır (Şekil 6.11).

Şekil 6.11. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı ahır bölümüne eklenen dükkânlar(solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası ahır bölümü (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Dış dükkânlarda metal ve seyyar merdivenlerle çıkılan, sonradan ahşap dikmelerle inşa edilen ara katlar niteliksiz ek durumda olduklarından kaldırılmıştır. Dış dükkânların arasında yer alan ahşap kapı ve pencereler özgün haline dönüştürmek

amacıyla açılmıştır. Dış dükkânların önünde bulunan özgün yapıya uymayan ekler kaldırılmıştır (Şekil 6.12).

Şekil 6.12. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı dükkânlarında metal ve seyyar merdivenlerle çıkılan ara katlar(solda) ve dış dükkânlar önündeki ekler(KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)

Kemerlerdeki ahşap hatıl ve gergi çubuklarının etrafını saran kaplamalar sökülerek temizlenmiştir (Şekil 6.13).

Şekil 6.13. Restorasyon öncesi Rüstem Paşa Kervansarayı kemerlerdeki ahşap gergiler(solda) (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013) ve Restorasyon sonrası kemerlerdeki ahşap gergiler(sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Yapının, yukarıda bahsedilen muhdes eklerden arındırması, cephe temizliği gibi işlemlerin yapılmasından dolayı, bu kısımdan “5” puan almıştır. Rüstem Paşa Kervansarayı yeniden işlevlendirme bağlamında “Uygun İşlev Seçiminin Gerekliliklerinin Belirlenmesi” ikinci kriterden toplamda “23” puan almıştır.

3.Kriter-Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi:

Birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme yöntemi ve kriterleri olarak belirlenen üçüncü araştırma kriteri “Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi” 6 madde altında toplanmıştır. Bunlar:

Plana Yapılan Müdahaleler: Yapının planına yapılacak olan müdahalelerde önemli olan ilk günkü işlevin ihtiyaçları paralelinde oluşan plan özelliklerinin kaybedilmemesidir. Kervansaray işlevinin günümüz koşullarına göre kullanılamaması bu tarihi yapıya başka bir işlev verme gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Fakat verilen yeni işlev doğrultusunda özgün işlevdeki tabhane, dükkân gibi mevcut olmayan ıslak hacim, mescit, teknik hacim gibi mekânlara dönüştürülmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Özgün işlevindeki dükkânların bir kısmı ıslak hacme dönüştürülerek yeni bölme duvar eklemeleri yapıldığı ve özgün işlevindeki tabhanelerin günümüzde mescit ve teknik birimlere dönüştürüldüğü için planda minimum düzeyde de olsa müdahale söz konusudur. Bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Strüktüre Yapılan Müdahaleler: Yeniden işlevlendirme esnasında yapının strüktürel sistemine ve özgün malzemesine mümkün oldukça az müdahale edilmelidir ya da hiç müdahale edilmemelidir. Yeni işlevde strüktürel eksiklikler düzeltilmeye çalışılırken, yapı öğelerini ve yüzeyleri, yapı niteliğini oluşturan iç mekânları, olumsuz etkileyecek müdahalelerden kaçınılmalıdır. Yapıda yeni tekniklerle herhangi bir güçlendirme yapılmadığı gözlemlenmiştir. Ancak kısmi düzeyde kendi malzeme ve özgün tekniğinde sağlamlaştırmalar mevcuttur. Bundan dolayı strüktüre yapılan ciddi bir müdahale söz konusu değildir. Bu nedenle bu kısımdan “5” puan almıştır.

Teknik Altyapıya Yapılan Müdahaleler: Yapının teknik altyapısına gereksinimler sonucu yapılacak olan müdahaleler, yapıya görsel ve fiziksel olarak zarar verecek nitelikte olmamalıdır. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na 2009 yılında yapılan restorasyon çalışmalarının 1. ve 2. Kriterlerde detaylı olarak ele alınması sonucunda yapıya görsel ve fiziksel zarar vermekten kaçınılmıştır. Ayrıca görsel bütünlüğünü bozan muhdes ekler de kaldırılmıştır. Günümüz konfor koşullarına getirilmesi için kıraathane bölümünde ısıtma için yerden ısıtma sistemi, mutfak, wc mekânı, aydınlatma için led ışıklandırma gibi elektrik, su tesisatı gibi minimum teknik eklemeler yapılmıştır ve yapılan bu müdahaleler de yapının görsel bütünlüğünü bozmayacak düzeydedir (Şekil 6.14). Bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Şekil 6.14. Restorasyon sonrası mutfak alanı(solda) ve led aydınlatma (sağda)(Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2022)

Cepheye Yapılan Müdahaleler: Tarihi yapıya yapılan tüm müdahalelerdeki temel kriter, özgün cephesini koruyup doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasıdır. Yapının restorasyonunda özgün kapı pencere boşlukları korunmuş hatta kapatılanlar açılmış, açılanlar kapatılmış, bacalar ve baca şapkaları özgününe göre tamamlanmış ve yenilenmiş, taş malzemelerdeki çimentolar temizlenerek horasan harcıyla yenilenmiş, özgününde bulunan tuğla malzemeleri kullanılarak tamamlanmıştır. Bununla birlikte cam vitrin cepheleri, çinkodan oluk ve yağmur iniş boruları, kurşun saçak gibi çağdaş malzeme ile yenilemeler de mevcuttur. Bu nedenle yapının cephesine çağdaş müdahale söz konusu olduğundan kısmen özgünlüğünü korumuştur. Bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Çevreye Yapılan Müdahaleler: Anıt yakın çevresinin yeni işleve uygun olarak düzenlenmesi, anıtın çevresiyle birlikte kullanılabilirliğini sağlamalıdır. Yapıda mevcut olan çift kapı uygulaması araştırmacılarca bu yapının simetriğinin özgününde olabileceğini çağrıştırmaktadır (KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013). Bu nedenle kazı çalışması yapılması Restorasyon raporuna(2013) göre önerilmektedir. Ancak günümüzde böyle bir yapı mevcut değildir. Rapordaki bu öneri bu durumda özgün olan duvarların olabileceğine işaret ettiği için bazı özgün kısımların yok olmuş olabildiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda doğu ve batıda bulunan giriş kapısı yanında ve yapı önündeki avlu duvarları yenilenerek demir parmaklıklar eklenmiştir (Şekil 6.7, Şekil 6.15). Bu nedenle bu kısımdan “3” puan almıştır.

Şekil 6.15. Rüstem Paşa Kervansarayı'nın askerlik şubesi olarak kullanıldığı dönemde batı kapının yanındaki avlu duvarı ve Restorasyon sonrası mutfak alanı(solda) ve ticari alan olarak kullanıldığı dönemde batı kapının yanındaki avlu duvarı (sağda)(KVBM arşivi, Restorasyon raporu, 2013)

Rüstem Paşa Kervansarayı yeniden işlevlendirme bağlamında “Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi” üçüncü kriterinden toplamda “17” puan almıştır.

4.Kriter-Ulusal/Uluslararası Tüzük ve Standartlara Göre Uygunluğunun Belirlenmesi:

Birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme yöntemi ve kriterleri olarak belirlenen dördüncü araştırma kriteri “Uluslararası Tüzük ve Standartlara Göre Uygunluğunun Belirlenmesi” 6 madde altında toplanmıştır. Bunlar:

- “Kültürel ve doğal mirasa toplumun faydası için tarihi yapıya bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının parçası olarak korunmalıdır. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı'na yeniden işlevlendirme kapsamında korunarak millet kıraathanesi işlevi verildiği için bu kısımdan “3” puan almıştır.
- “Tarihi yapıya, karakter belirleyici özelliklerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilmelidir. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı'nın özgün işlevi kervansaray iken günümüz koşullarına göre yapıya millet kıraathanesi işlevi verildiği için bu kısımdan “3” puan almıştır.
- “Tarihi yapıya verilen yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalıdır. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı'nın bugün kullanılıp faydalarından toplumun yararlanması sağlanarak gelecek nesillere miras olarak kendiliğinden aktarıldığı için bu kısımdan “3” puan almıştır.

- “Tarihi yapıya verilen yeni işlevler bölgenin orijinal doğasını korumalıdır, bulunduğu tarihi dokunun bağlamına saygılı olmalıdır ve sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na verilen eski işlevlerinden dolayı yıpranan yapı 2009 restorasyon kararıyla yeni işlevi kapsamında tarihe olan saygısını yeniden kazandığı için bu kısımdan “3” puan almıştır.
- “Yeniden kullanım sürecinde tarihi yapının özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam biçim bütünlüğüne saygı gösterilmelidir. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’nın özgün yapı formu korunurken orijinal işlevinde bulunan ahır, tabhane ve dükkân gibi mekânlarının yeni işlevinin ihtiyaçları doğrultusunda ıslak hacim, mescid, tesisat odası gibi mekânlara dönüştürülmesinden dolayı anlam bütünlüğü tam anlamıyla korunamadığı için bu kısımdan “0” puan almıştır.
- “Tarihi yapıya, yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanımla tutarlılık göz önünde bulundurulmalı, mümkünse orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilmelidir. Ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilmelidir. ” Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı orijinal işlevinin günümüz koşullarına göre kullanımı mümkün olmadığı için ve yeni işlevinde millet kıraathanesi olarak kullanıldığı için bu kısımdan “3” puan almıştır.

Rüstem Paşa Kervansarayı yeniden işlevlendirme bağlamında “Ulusal/Uluslararası Tüzük ve Standartlara Göre Uygunluğunun Belirlenmesi” dördüncü kriterinden toplamda “15” puan almıştır.

5.Kriter-Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri:

Birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirme yöntemi ve kriterleri olarak belirlenen ilk araştırma kriteri “Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri” 7 madde altında toplanmıştır. Bunlar:

- “Yeniden işlevlendirmede verilen fonksiyon yapının içinde bulunduğu toplumun ihtiyacına göre belirlenmelidir. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na

bulunduğu konum itibariyle toplumun ihtiyacına göre ticari bir işlev verilmesi gerekirken geçmiş ticari işlevlerin hatalı kullanımı sonucu ve yapının yıpranması göz önünde bulundurularak millet kıraathanesi işlevi verilerek toplumun ihtiyacı karşılanmış olduğundan bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.

- Tarihi yapılara yapılan müdahaleler bina ömrünü uzatmalıdır. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na yapılan restorasyon çalışmalarının 1. ve 2. Kriterlerde detaylı olarak ele alınması sonucunda örneklem yapının ömrünün uzatılarak yeni nesillere aktarılmasının olanak sağlamıştır. Bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.
- Tarihi yapılara gerekli hallerde çağdaş işlevler verilerek yeni boyut kazandırılmalıdır. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na verilen millet kıraathanesi işleviyle günümüzde kullanılmasıyla yeni bir boyut kazandırılmıştır. Bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.
- Tarihi yapılar ancak özgün işlevsel özelliklerini yansıtacak şekilde uygun şekilde seçilmiş yeni bir işlevle donatılmalıdır. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’nın özgün işlevinin günümüz koşullarında devam etmesi mümkün olmasa da özgün işlevini yansıtacak bir şekilde yeni bir işlev verilmemiştir. Bunun sonucunda bu kısımdan “0” puan almıştır.
- Yeni bir işlev verildiğinde, yapıyı bir müze olarak görerek tüm mimari, süsleme ve mekânsal özellikleri korunmalıdır. Yapılarının potansiyellerine bağlı olarak yeni işlevlerin nitelikleri ile uyumlu olmak şartıyla üstlenebildiği unutulmamalıdır. Müdahaleler, özgün yapıda bulunan mimari süsleme ve bezeme unsurlarının gözlenmesini zorlaştıran ve bazen imkânsızlaştırılan nitelikte olmamalıdır (Emre Madran). Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na yapılan restorasyon çalışmalarının 1. ve 2. Kriterlerde detaylı olarak ele alınması sonucunda örneklem yapının mimari, mekânsal ve süsleme özellikleri korunmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.
- Yeni işlevin getirdiği bilgi ve yeni malzemelerle kapasitesinin üzerinde yüklenmemelidir. Yeni işlevin beraberinde getirdiği gerekli teknik donanımın, yapının özgün durumuna zarar vermeyecek seviyede ve nitelikte tasarlanmalıdır (Emre Madran). Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na yapılan restorasyon çalışmalarının 1. ve 2. Kriterlerde detaylı olarak ele alınması sonucunda örneklem yapıya yeni malzeme yüklenmesinin aksine uygun

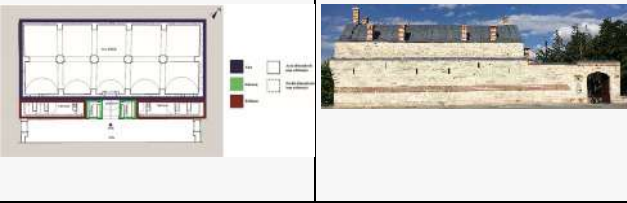
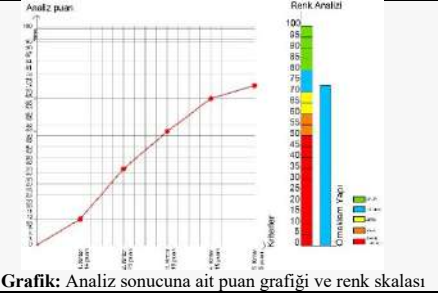
olmayan eklerin kaldırılması gibi özgün yapıya zarar vermeyecek şekilde yeni işlev tasarlanmıştır. Bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.

- Yapıya yapılması öngörülen fiziksel müdahaleler değiştirilebilir ve kaldırılabilir şekilde yapıya zarar vermemelidir. Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı’na yapılan restorasyon çalışmalarının 1. ve 2. Kriterlerde detaylı olarak ele alınması sonucunda örneklem yapıya verilen yeni işlev doğrultusunda ahır bölümü kaldırılıp değiştirilebilen ahşap panellerle bölünmüştür. Bunun sonucunda bu kısımdan “1” puan almıştır.

Rüstem Paşa Kervansarayı yeniden işlevlendirme bağlamında “Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri” beşinci kriterinden toplamda “6” puan almıştır.

Rüstem Paşa Kervansaray yapısının yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilmesinde 1. kriter olan uygun işlev seçiminin gerekliliği bölümünden “12” puan, 2. kriter olan restorasyon müdahalelerinin belirlenmesi bölümünden “23” puan, 3. kriter olan yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi bölümünden “17” puan, 4. kriter olan ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre uygunluğunun belirlenmesi bölümünden “15” puan, 5. kriter olan yazınsal literatürde yer alan yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme kriterleri bölümünden “6” puan olarak toplamda “100” puan üzerinden “73” puan almıştır. Böylece analiz sonucu puanı 70-80 puan aralığında olduğu ve renk skalası grafiğinde mavi ile gösterildiği için ideal (iyi) dereceli bir yeniden işlevlendirme olarak değerlendirilmiştir (Tablo 6.7).

Tablo 6.7. Rüstem Paşa Kervansarayı'nın yeniden işlevlendirmenin uygunluğuna dair geliştirilen analiz ve değerlendirme/puanlama tablosu

RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI			
Mimarı: Mimar Sinan	Yapım Yılı: 16.yy	İli: Konya	İlçesi: Ereğli
Yapıya ait çizim ve fotoğraflar		Özgün İşlevi: Kervansaray	Yeni İşlevi: Millet Kiraathanesi
		 <p>Grafik: Analiz sonucuna ait puan grafiği ve renk skalası</p>	
1.Kriter-Uygun İşlev Seçiminin Gerekliklerinin Belirlenmesi: 25p		2.Kriter-Restorasyon Müdahalelerinin Belirlenmesi: 25p	
Tarihi yapının korunması gereken anıt özelliği	Tamamen korunmuş 5p ☐ Kısmen korunmuş 3p ☒ Hiç korunmamış 0p ☐	Sağlamlaştırma	İdeal 5p ☒ Vasat 3p ☐ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapının mekânsal oluşumu	Tamamen korunmuş 5p ☐ Kısmen korunmuş 3p ☒ Hiç korunmamış 0p ☐	Güçlendirme	İdeal 5p ☒ Vasat 3p ☐ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapının hacim boyutu	Tamamen korunmuş 5p ☐ Kısmen korunmuş 3p ☒ Hiç korunmamış 0p ☐	Bütünleme	İdeal 5p ☐ Vasat 3p ☒ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapının işlevsel ilişkiler kurgusu	Tamamen korunmuş 5p ☐ Kısmen korunmuş 3p ☐ Hiç korunmamış 0p ☒	Yenileme	İdeal 5p ☒ Vasat 3p ☐ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapının bulunduğu konum	Tamamen korunmuş 5p ☐ Kısmen korunmuş 3p ☒ Hiç korunmamış 0p ☐	Temizleme	İdeal 5p ☒ Vasat 3p ☐ Kabul edilemez 0p ☐
Toplam Puan:	12 puan	Toplam Puan:	23 puan
4.Kriter-Ulusal/uluslararası Tüzük ve Standartlara Göre Uygunluğunun Belirlenmesi: 18 puan		3.Kriter-Yapılan Müdahalelerin Uygunluğunun Belirlenmesi:25p	
Kültürel ve doğal mirasa toplumun faydası için tarihi yapıya bir işlev verilmeli ve bu miras planlama programının parçası olarak korunmalıdır.	3p ☒	Plana Yapılan Müdahaleler	İdeal 5p ☐ Vasat 3p ☒ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapıya, karakter belirleyici özelliklerini göz ardı etmeden çağdaş yaşamın taleplerine uygun yeni işlevler verilmelidir.	3p ☒	Strüktüre Yapılan Müdahaleler	İdeal 5p ☒ Vasat 3p ☐ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapıya verilen yeni işlevler kullanıcıların sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları ile uyumlu olmalıdır.	3p ☒	Teknik Altyapıya Yapılan Müdahaleler	İdeal 5p ☐ Vasat 3p ☒ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapıya verilen yeni işlevler bölgenin orijinal doğasını korumalıdır, bulunduğu tarihi dokunun bağlamına saygılı olmalıdır ve sürdürülebilir kalkınmayı tatmin etmelidir.	3p ☒	Cepheye Yapılan Müdahaleler	İdeal 5p ☐ Vasat 3p ☒ Kabul edilemez 0p ☐
Yeniden kullanım sürecinde tarihi yapının özgünlüğü, bütünlüğü ve anlam biçim bütünlüğüne saygı gösterilmelidir.	3p ☐	Çevreye Yapılan Müdahaleler	İdeal 5p ☐ Vasat 3p ☒ Kabul edilemez 0p ☐
Tarihi yapıya, yeni işlevler ve faaliyetler getirilirken, kullanıcı sayısı, kullanım süresi ve orijinal kullanımın tutarlılık göz önünde bulundurulmalı, mümkünse orijinal amacına uygun olarak kullanılması tavsiye edilmelidir. Ancak artık mümkün değilse, orijinal karakter belirleyici özelliklerine saygı göstererek, minimum değişikliklerle uygun bir yeni kullanım verilmesi teşvik edilmelidir.	3p ☒	Toplam Puan:	17 puan
Toplam Puan:	15 puan	Toplam Puan:	6 puan
TOPLAM PUAN: 12 + 21 + 17 + 15 + 6= 73 PUAN		5.Kriter-Yazınsal Literatürde Yer Alan Yeniden İşlevlendirmeye Dair Değerlendirme Kriterleri:7 puan	
		Yeniden işlevlendirmede verilen fonksiyon yapının içinde bulunduğu toplumun ihtiyacına göre belirlenmelidir(Sherban Cantacuzino)	1p ☒
		Tarihi yapılara yapılan müdahaleler bina ömrünü uzatmalıdır(James Douglas)	1p ☒
		Tarihi yapılara gerekli hallerde çağdaş işlevler verilerek yeni boyut kazandırılmalıdır(Ülkü Altınoluk)	1p ☒
		Tarihi yapılar ancak özgün işlevsel özelliklerini yansıtmak üzere uygun şekilde seçilmiş yeni bir işlevle donatılmalıdır (Başak Acar İpekoğlu)	1p ☐
		Yeni bir işlev verildiğinde, yapıyı bir müze olarak görenek tüm mimari, süsleme ve mekânsal özellikleri korunmalıdır. Yapılarının potansiyellerine bağlı olarak yeni işlevlerin nitelikleri ile uyumlu olmak şartıyla üstlenebildiği unutulmamalıdır. Müdahaleler, özgün yapıda bulunan mimari süsleme ve bezeme unsurlarının gözlenmesini zorlaştıran ve bazen imkânsızlaştıran nitelikte olmamalıdır. (Emre Madran)	1p ☒
		Yeni işlevin getirdiği bilgi ve yeni malzemelerle kapasitesinin üzerinde yüklenmemelidir. Yeni işlevin beraberinde getirdiği gerekli teknik donanımın, yapının özgün durumuna zarar vermeyecek seviyede ve nitelikte tasarlanmalıdır. (Emre Madran)	1p ☒
		Yapılması öngörülen fiziksel müdahaleler kaldırılabilir ve değiştirilebilir nitelikte olmalıdır. (Emre Madran)	1p ☒

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumlarda zaman içerisinde meydana gelen sosyal-kültürel ve ekonomik değişimler, üretim sistemlerinde ve tüketim alışkanlıklarında değişimlere, konfor ihtiyaçlarının ve yaşam standartlarının farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle çeşitli yapısal değişikliklere uğrayan tarihi yapılar tarihi çevreleri oluşturmaktadır. Bu değişiklikler yapının biçimsel farklılaşmasına, terk yoluyla yıkıma veya yıkım yoluyla yol olmaya neden olmaktadır. Terk edilmiş tarihi yapıların zaman içerisinde bakımsız hale gelerek değer kaybetmesi, kullanıcı profillerinin değişmesi ve tarihi çevrelerin daha fazla zarar görmesi sonucunda harabeye dönüşmektedir. Tarihsel süreçte korunması gereken kültür varlıkları zamanla değişen istek ve ihtiyaçlar, teknolojik gelişmeler ve çevresel etkenlere bağlı olarak özgün işlevlerini yitirebilmektedirler. Yeniden işlevlendirilmesi veya işlevsiz kalması söz konusu olan ve kültür varlığı özelliği taşıyan yapıların kendi özgün yapısal karakteristiklerine uygun işlevlerle toplumsal yaşamda aktif olarak sürdürülmesi önem arz etmektedir. Günümüze kadar gelip işlevsiz kalarak yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelen kültürel değerler geleceğimize ışık olma noktasında bize kaynak olamamakla beraber gelecek nesillere aktarılamamaktadır. Kimliklerini yitirmiş tarihi yapıların ortaya çıkmasını önlemek için tarihi yapıların kültürümüzü ve toplumsal değerlerimizi yansıtan birer miras olduğu ve günümüze getirilmesi gerektiği konusunda toplumu bilinçlendirmek gerekmektedir. Bu amaçla dönemin yaşam biçimini ve sosyo-ekonomik yapısını yansıtan tarihi yapılar; özgün mimari oluşumlar, günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi, kültürel kaynakların gelecek nesiller için korunması ve bu bilince ulaşması ile mümkündür.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek korunmasında yeni işlevin belirlenmesi için birçok kriter dikkate alınarak uzmanlar tarafından gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda elde edilen verilerle yeni işlev kararı verilmelidir. Tarihi yapıların yapıldığı dönemin kimliğini yansıtan mimari özellikleri, yeni işlev kararında en önemli etkidir. Verilen yeni işlev, yapı çevresinde mevcut kullanımlar ve çevresel ilişkilerle uyumlu, kente ekonomik ve sosyal fayda sağlayacak şekilde olmalıdır.

Bu tez kapsamında Konya özelinde oldukça zengin türlere sahip başlıca önemli birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirme kapsamında sürdürülebilir biçimde korunması için gerekli önlemlerin alınabilmesi ve bu yapıların

kullanılmasında dikkat edilmesi gereken konulara örnek olması amacıyla literatür araştırması, alan araştırması ve analiz çalışmaları yapılmıştır

Birleşik fonksiyonlu 14 yapı toplam 6 farklı açıdan incelenmiştir. Bunlar; yapıların farklı fonksiyon türleri, künye bilgileri, kombinasyon türleri, uyarlanabilir yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları, uyarlanabilir yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri, ulusal/uluslararası standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Bu yapılardaki başlıca birleşim türleri: Cami-Türbe, Cami-Kütüphane, Cami-Hankâh-Türbe-Dükkân, Medrese-Türbe, Medrese-Mescit, Mescit-Türbe, Kervansaray-Tabhane-Dükkân ve Mezar-Hücre-Mescit-Türbe-Semahane-Mutfak-İdari Büro olarak belirlenmiştir.

Bu yapıların künye bilgilerine göre: Üçünün 20. yy'da, ikisinin de 21. yy'da işlev değişikliği yapılarak müzeye, birinin 20.yy'da büroya, birinin 21.yy'da millet kıraathanesine, birinin 21.yy'da kurs merkezine dönüştürüldüğü ve altısının orijinal işlevlerinin korunduğu görülmektedir.

Bu yapıların kombinasyon türlerine bakıldığında: Farklı birleşim kombinasyonunun 5 şekilde olduğu görülmektedir. Bunlar: Duvar, kapı, pencere, geçit/koridor ya da direkt birleşim şeklindedir. Yapılarda en çok iç içe geçmiş girişlere sahip bir duvara bitişik pencere veya kapı ile bağlantısı sağlanan birleşim türü mevcuttur.

Bu yapıların uyarlanabilir yeniden kullanım süreci sırasında müdahale türleri ve koruma yaklaşımları incelendiğinde: Yapılara uygulanan restorasyon çalışmalarının mevcut plan şemalarını koruyarak gerçekleştirildiği tespit edilmiş olup yaşam standartlarının ve gereksinimlerinin değişmesi ile bazı örneklem yapılarda işlev değişikliğinin de söz konusu olduğu belirlenmiştir. Örneklem yapıların çoğunda cephelerde ve çatıda dış müdahalelerin mevcudiyeti gözlenmiş, iç mekânda ise özellikle yeni duvar ekleri söz konusu olmuştur.

Bu yapıların uyarlanabilir yeniden kullanım ve/veya işlev değişikliği ve özgün işlevini yitirme nedenleri araştırıldığında: Yapıların yeniden kullanımı veya işlev kaybı için on bir farklı neden tespit edilmiştir. Bunlardan: Yasal yükümlülükler, bozulma / restorasyon ihtiyacı, değişen kullanıcı memnuniyetine / ilgisine / talebine ayak uydurma ihtiyacı, binanın ekonomik değerini artırmayı hedeflemek, tümünün dönüştürülmesinin ortak nedenleri olarak belirlenmiştir. İşlev değişikliği nedeniyle

geçmişteki özgün işlevini günümüze kadar taşıyamayan yapılarda, kullanım değişim ihtiyacından ve mevcut mekânların işlevsel yetersizliğinden dolayı işlev değişikliği meydana geldiği görülmektedir. Orijinal işlevini devam ettiren yapıların ise çoğunlukla günümüzde kullanımları devam eden ibadethaneler olduğu görülmektedir.

Bu yapıların ulusal/uluslararası standartlara göre belirlenen kriterler doğrultusunda yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirmesi yapıldığında: Yapıların çoğu dönemlerinin tarihçesini ve özgün işlevlerini sergileyen müzelere dönüştürüldüğünden, yeni işlevlerinin uygun ve orijinal kullanımdan çok farklı olmadığı değerlendirilmiştir. Ulusal/uluslararası standartlara göre belirlenen kriterlere göre incelenen araştırma kapsamında belirlenen yapılarının %64,42 oranında kriterlere ‘tam anlamıyla’ uygun olduğu değerlendirilmiştir. Değerlendirmede kriterlerini en az sağlayan yapının ise %33,32 oranı ile Konya Sahib-i Ata Külliyesi olduğu saptanmıştır.

Bu araştırma kapsamında puanlama sistematğine dayalı tarihi yapıların yeniden işlevlendirmesine dair model önerisi geliştirilmiştir. Bu model önerisi toplam 5 alt kriteri içermektedir. Araştırma kapsamında incelenen birleşik fonksiyonlu tarihi yapılardan örneklem olarak seçilen Ereğli’deki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş Rüstem Paşa Kervansarayı’nda geliştirilen bu model önerisi test edilmiştir. Bahse konu bu yapı; uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesi, restorasyon müdahalelerinin belirlenmesi, yapılan müdahalelerin uygunluğunun belirlenmesi, ulusal/uluslararası tüzük ve standartlara göre uygunluğunun belirlenmesi, yazınsal literatürde yer alan yeniden işlevlendirmeye dair değerlendirme kriterleri olarak 5 alt başlığa göre değerlendirilmiştir. Bulunan başlıca sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

-1.kriter olan uygun işlev seçiminin gerekliliklerinin belirlenmesinden 25 puan üzerinden ‘12’ puan almıştır.

-2. kriter restorasyon müdahalelerinin belirlenmesinden 25 üzerinden ‘23’ puan almıştır.

-3. kriter restorasyon müdahalelerinin belirlenmesinden 25 üzerinden ‘17’ puan almıştır.

-4. kriter restorasyon müdahalelerinin belirlenmesinden 18 üzerinden ‘15’ puan almıştır.

-5. kriter restorasyon müdahalelerinin belirlenmesinden 7 üzerinden '6' puan almıştır. Böylece yapı toplamda 73 puan olarak, yeniden işlevlendirme bağlamında ideal olarak değerlendirilmiştir.

Ayrıca araştırmanın probleminin temel hipotezlerine dair temel çıkarımlar aşağıda özetlenmiştir:

- Birleşik fonksiyonlu yapılarda farklı fonksiyona sahip birimlerin bir araya gelmesinde uygulanan farklı plan organizasyonları nelerdir?

Bu konuyla ilgili araştırma problemlerinden yukarıdaki hipoteze yanıt olarak; analiz edilen birleşik fonksiyonlu örneklem yapılar; cami-türbe, cami-kütüphane, cami-hankâh-türbe-dükkân, medrese- türbe, medrese- mescit, mescit-türbe, zaviye-türbe, kervansaray-tabhane-dükkân, mezar-hücre-mescit-türbe-semahane-mutfak-idari büro olarak farklı plan organizasyonlarının kombinasyonuna örnek olmaktadır.

- Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde inşa edilen birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarda farklı dönemlere göre birleşim türleri/kombinasyonlarında değişim mevcut mudur?

Bu konuyla ilgili araştırma problemlerinden yukarıdaki hipoteze yanıt olarak; Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerinde inşa edilen birleşik fonksiyonlu tarihi yapılarda farklı dönemlere göre birleşim türleri/kombinasyonlarında değişim mevcuttur. Birleşik fonksiyonlu yapı geleneğinin Selçuklu döneminde başlayarak; cami, mescit, medrese, türbe, zaviye gibi fonksiyonların bir araya gelerek bu yapıların kombinasyonundan ötürü bu oluşuma örnek göstermiştir. Osmanlı Döneminde cami komplekslerinin(külliyelerinin) de Selçuklu Dönemindeki oluşum ilkesini benimseyerek külliye mimarisini geliştirmiştir. Selçuklu Dönemi Anadolu mimarisindeki bu yapılar sonraki dönemlerde oluşan külliye yapılarının ilk örnekleri olarak değerlendirilmiştir. Selçuklu döneminde ölçek olarak yapılar daha mütevazı ve mekân örgütlenmesi açısından bütünleşik ve birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişkinin Osmanlı döneminde koptuğu görülmektedir. Örneğin; Selçuklu eserlerinde cami ile türbe birleşimi yaygınken, bu durum Osmanlı döneminde külliyeye geçişle birlikte değişime uğrayarak türbe yapıdan koparılarak ayrı bir yapı türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Birleşik fonksiyonlu yapıların günümüzde verilen yeni işlevleri özgün yapı ve fonksiyonu ile uyumlu mudur? Bu kültür varlıklarının ideal yeni işlevleri için çözüm önerileri/ değerlendirme parametreleri neler olmalıdır?

Bu konuyla ilgili araştırma problemlerinden yukarıdaki hipoteze yanıt olarak ideal yeni işlevler için çözüm önerileri/ değerlendirme parametreleri örneklem olarak seçilen Rüstem Paşa Kervansarayı özelinde aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

-Kervansaray yapısının, yol kenarlarındaki yolculara yönelik bir özgün işlevi barındırdığını göz önüne alarak tarihi yapıya saygılı yeni işlevler verilmelidir. Kullanımının yoğun olduğu kervansaray yapıları için uygun olmayan farklı işlevlerin verilmemesi gerekmektedir.

-Kervansaray yapısına eklenen yapıların ve/veya muhdes eklerin kaldırılması, avluların özgün haline getirilmesi, revak/eyvan gibi mekânların çağdaş, dönüştürülebilir camekân ekiyle yapıya zarar vermeyecek biçimde kapatılması mecburi durumlarda uygulanmalıdır.

-Kervansarayın özgün formuna aykırı yapı malzemelerinin kaldırılması, orijinal malzemeleri koruyan ve muhafaza eden uygun malzemelerin kullanılması gerekmektedir.

- Kervansaray yapısına eklenen tesisat eklerinin (doğalgaz, su, elektrik, klima), verilen yeni işlevin ihtiyaç doğrultusunda yapının kültürel miras ve tarihi belge olduğu bilinciyle, minimum müdahale ile doğru seçim yapılmalı ve uygulanmalıdır.

- Kervansaray yapısının, özgün iç mekân dekorasyon ve tasarımının yapının özgün tasarımını koruma bilinciyle yapılması gerekmektedir.

Bu çalışma, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi için farklı kaynaklarda yaygın olarak kullanılan tasarım kriterlerini bir araya getirmiş ve çalışma kapsamında, ulusal/uluslararası tüzük, yönerge ve ilkeler taranarak yeniden işlevlendirme için bazı temel kriterler belirlenmiş ve buna göre bir analiz yöntemi geliştirilmiştir. Birleşik fonksiyonlu tarihi yapılar üzerinde belirlenen çeşitli değerlendirme kriterleri ile oluşturulan analiz yöntemi ile tüm tarihi yapılara yeniden işlevlendirme açısından yol gösterici bir model önerisi sunulması amaçlanmaktadır. Sunulan model önerisinde, değerlendirme sonucunda belirli bir puanlama sistemi geliştirilmiştir ve elde edilen puanlar sayesinde sözlü ve soyut ifadelerin somut olarak ifade edilebilmesi sağlanmıştır.

Öneriler:

Konya özelinde yapılan bu çalışmanın gelecek dönem araştırması olarak farklı bölgelerdeki birleşik fonksiyonlu yapıların benzer parametrelerle incelenmesi için örnek olup araştırılarak çalışmaya eklenerek geliştirilmesi önerilmektedir.

Araştırma kapsamında seçilen Rüstem Paşa Kervansarayı'nın detaylı olarak incelendiği bu çalışmada diğer birleşik fonksiyonlu yapılar da benzer şekilde ele alınıp detaylandırılarak böylece aradaki farklılıklar veya benzerlikler ortaya konularak araştırma yapılması bu konudaki çalışmaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine ilişkin birçok uluslararası yönetmelik, genelge, standart vb. olmasına rağmen ulusal düzeyde bu kadar detaylı ve uzmanlaşmış kararların olmaması ülkemizde önemli bir eksikliktir. Bu tez ile birleşik fonksiyonlu tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi için geliştirilen değerlendirme parametrelerinin, gelecekte ulusal düzeyde de tarihi yapıların yeniden işlevlendirme bağlamında kapsamlı ve ayrıntılı ilke kararları, standartlar, kılavuzlar ve benzeri düzenlemelerin oluşturulmasında temel alınabileceği değerlendirilmektedir.

8. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 2009, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayın, İstanbul.
- Akok, M., 1976, Konya Beyşehir Eşrefoğlu Cami ve Türbesi, Türk Etnografya Dergisi, 15, Ankara, 5-34.
- Akmaydalı, H., 1982, Konya Merkez Tahir ile Zühre Mescidi, Rölöve ve Restorasyon Dergisi, 3, Ankara, 101-121.
- Akok, M., 1968, Kayseri’de Hunad Mimari Külliyesinin Rölövesi, Türk Arkeoloji Dergisi, 16(1), Ankara, 5-44.
- Akok, M., 1969, Diyarbakır Ulu Cami Mimari Manzumesi, Vakıflar Dergisi, 8, 113-139.
- Akok, M., 1969, Konya’da Sırçalı Medrese’nin Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, 18(1), Ankara, 5-35.
- Akok, M., 1970, Konya’da Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, 18(2), Ankara, 5-28.
- Akok, M., 1970, Konya’da İnce Minerali Medrese’nin Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, 19(1), Ankara, 5-36.
- Akok, M., 1970, Konya’da Sahih-ata Hanikah, Cami’nin Rölöve ve Mimarisi, Türk Arkeoloji Dergisi, 19(2), Ankara, 5-38.
- Akok, M., 1977, Konya- Akşehir’de Taş Medrese Binası Ve Restorasyon Çalışmaları, Türk Etnografya Dergisi, Sayı:XVI, Ankara.
- Altınoluk, Ü., 1998, Binaların Yeniden Kullanımı, Program, Tasarım, Uygulama, Kullanım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 19-138.
- Andrew, P., 1996, Dictionary of Islamic Architecture. London; New York, Routledge.
- Arabacı, C. ve Küçükdağ, Y., 2016, Selçuklular ve Konya, 315, Çizgi Kitapevi.
- Arseven, C. E., 1965, “İmaret ”, Sanat Ansiklopedisi, Vol.2, İstanbul, 774-775.
- Arslan, H. D., Orhan, Ş. B. ve Dişli, G., 2020, Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi, *Art-e Sanat Dergisi*, 13(25), 71-101.
- Arslan, M., 2017, Anadolu’da Selçuklu Çağı Cami Ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme), Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.
- Aslanapa, O., 1973, Türk Sanatı, İstanbul, 108.

- Azsöz, G., 2016, Mevlevihanelerde Matbah-I Şerif, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 31-44.
- Bakırcı, N., 2007, “Konya Mevlana Dergahı”, İSTEM (İslâm, San’at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi) Dergisi, 5(10), 193-204.
- Bacon, K., 2001, The Adaptive Reuse of Heritage Buildings, University of Calgary Master of Architecture, Calgary, Alberta.
- Bilecik, G., 2006, Gözden Kaçan Bir Kültür Mirasımız: Yeni Cami Muvakkithanesi. *Sanat Dergisi*, (10), 43-53.
- Çelik Bener, T., (2010). Anıtsal Taşınmaz Kültür Varlıklarında İşlev Değişikliklerinin ve İşlev Değişikliklerinden Doğan Yıpranmaların İstanbul’daki Örnekler ile İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Burden, E., 2004, Illustrated Dictionary of Architectural Preservation, Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse, McGraw-Hill Press, 215, New York.
- Can, C., 1993, İstanbul’da 19. Yy Batılı Ve Levanten Mimarlarının Yapı Ve Koruma Sorunları, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cantacuzino, S., 1975, New uses for old buildings (Vol. 3). London: Architectural Press.
- Cantacuzino, S., 1989, Re-Achitecture; Old Buildings/ New Uses. New York: Abbeville Pres.
- Cantay, G., 1988, “Kervansaraylar” Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1 (1988), 369-392.
- Çobanoğlu, A. V., 2003, Külliye, İslam Ansiklopedisi, 26, 542-544.
- Demir, H., 2019, Anadolu Selçuklu Dönemi Külliye Düzenlemesinde Cami ve Medrese’de Ortak Avlu Kullanımı, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Bahar, (30), 143-166.
- Demiralp, Y., 1990, Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.
- Detseli, N., 2019, Selçuklu Dönemi Ahşap Minberlerine Bir Örnek, Konya Alâeddin Camii Minberinin Desen Analizi, İstem Dergisi, 17(33), 213-239.
- Dişli, G., 2020, Historic Buildings That Have Combined Functions: Cases from Ankara, Turkey. International E-Congress on Architecture and Planning, ICONARCH-IV Congress, Space and Process, 13-15 October, Konya, Turkey.

- Dişli, G., 2020, New Functions to Old Buildings in Anatolia With Museum Cases From City of Ankara: Before, After, and Beyond Adaptive Reuse. *Anatolia: Past, Present and Future Perspectives*, Ed: Trine B. Schou, pp.21-50, USA, New York: Nova Science Publishing.
- Dişli, G., 2021-2022, Gülşen Dişli kişisel fotoğraf arşivi.
- Doğan, N. Ş., 2013, Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları, Selçuklu Medreseleri- Darüşşifalarından Örnekler, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education), 28(2), 429-443.
- Doğan, N. Ş., 2019, Anadolu Selçuklu Medreseleri Ve Darüşşifalarında Türbe, *Belleten*, 33, 519-553.
- Douglas, J., 2006, *Building Adaptation*, Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Erdem, M. N., 2019, Konya Sahip Ata Külliyesi Camii Restorasyonu Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya.
- Erdemir, Y., 2009, İnce Minare Taş ve Ahşap Eserler Müzesi, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Yayınları, Konya.
- Erdemir Y., 2018, Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu (11- 13.09.2014), Beyşehir.
- Ertaş, Ş., 2017, Konya Akşehir Taş Medresesinin Taş Eserler Müzesine Dönüşümü, *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 2(2), 1-17.
- Eyice, S., 1989, Alâeddin Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2, 324-327.
- Eyüpgiller, K. K. ve Zakar, L., 2020, Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri. *İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*.
- Feilden, B. M., 1982, Conservation of historic buildings, *Technical Studies in the Arts, Archaeology and Architecture, Butterword Scientific, London*.
- Gazi, A. ve Boduroğlu, E., 2015, Alsancak Levanten Evleri Örneği, *Megaron*, 10(1), 57-69.
- Hasol, D., 1998, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM, 321.
- Holl, S., 2014, Hybrid Buildings, *Oz*, 36(1), 12, 70-77.
- İpekoğlu, B. A., 1993a, Buildings with combined functions in Anatolian Seljuk Architecture (an evaluation of design principles, past and present functions), Ph.D. in Restoration , Middle East Technical University, Ankara.

- İpekoğlu, B., 1993b, Terminology Relating to 'Buildings that have Combined Functions' in Anatolian Seljuk Architecture, METU Journal of Faculty of Architecture, 13(1-2), 53-65.
- Jia, C., Batterman, S., Godwin, C., Charles, S., & Chin, J. Y., 2010, Sources and migration of volatile organic compounds in mixed-use buildings, *Indoor air*, 20(5), 357-369.
- Jokilehto, J., 1999, A History of Architectural Conservation, Oxford, Butterworth Heinemann.
- Karamağaralı, H., 1976, Kayseri'deki Hunad Camiinin Restitüsyonu Ve Hunad Manzumesi'nin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21, 199-245.
- Karpuz, H., 1994, Anadolu Selçuklu Mimarisi Ders Notları, s.51, Konya.
- Karpuz, H., 2004, Mevlana Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 29, 448-452.
- Karpuz, H., 2009, Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Karpuz, H., 2009, Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Karpuz, H., 2012, Ebu İshak Kazeruni Zaviyesi ve Türbesi, Konya Ansiklopedisi, III, 155-156. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Katoğlu, M., 1967, XIII. Yüzyıl Türk Mimarisinde "Külliye", Belleten, XXXI (121-124), 335-344.
- Koçu, N., 2014, Tarihi Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde Geleneksel Yapı Malzemeleri ve Onarım Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Artium*, 2(1), 58-69
- Konya Şehir Rehberi, 2014, Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Konyalı, İ. H., 1964, Konya Tarihi, Konya Belediyesi Yayınları, Konya.
- Konyalı, İ. H., 1970, Ereğli Tarihi, İstanbul, 562.
- Köprülü, F., 1942, Vakıf müessesesinin hukukî mahiyeti ve tarihî tekâmülü, Vakıflar Dergisi , 2, 1-35.
- Kuleli, Esin (1998), Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kuban, D., 1968, Anadolu-Türk şehri: Tarihi gelişmesi, sosyal ve fiziki özellikleri üzerinde bazı gelişmeler.

- Kunt, İ., 2019, Konya Merkezinde Bulunan Karamanoğlu Beyliği Dönemine Ait Kitabeler. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (4), 150-188.
- Kuran, A., 2012, Selçuklular'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mimarlık, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 496-502.
- Kuran, A., 1969, Anadolu Medreseleri, 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Küçükdağ, Y., 2009, Sultan Selim Cami Ve Külliyesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 37, 516-517.
- Madran, E., 1999, Tarihi Miras Niteliğindeki Yapılara Müze İşlevinin Verilmesinde Kullanılacak Değerlendirme Ölçütleri, *Yeniden Müzeciliği Düşünmek*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basın Yayın Merkezi, 87-97.
- Madran, E. ve Özgönül, N., 2005, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Ankara.
- Mülayim, S., 2001, Karatay Medresesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 24, 475-476.
- Nurlu, S., 2020, Koruma Yöntemlerinden Biri Olan Yeniden İşlevlendirme Kavramının Çevresel Etkileri - Antakya Konak Restoran Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Oral, M. Z., 1961, Konya'da Sırçalı Medrese, *Bellekten*, 25(99), 335-396.
- Önder, M., 1980, Mevlâna Müzesi Rehberi, Ankara, Ajans Türk.
- Önge, Y., 1968, Konya'da Beyhekim Mescidi, *Önasya*, III, (29), Ankara.
- Önkal, A. ve Bozkurt, N., 1993, Cami, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7, 46-56.
- Özyalvaç, A. N., 2020, Konya Sultan Selim (Süleymaniye) Camii Biçim Özellikleri Ve Müellif Mimar Meselesine Bir Katkı. *Art-Sanat*, (14), 323-347.
- Parlak, S., 2008, Sâhib Ata Külliyesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35, 516-518.
- Reyhanlı, T., 1976, Osmanlı Mimarisinde İmaret, Külliye Üzerine Notlar, Türk Kültürü Araştırmaları, (XV/1-2), Ankara, 121-131.
- Sözen, M., 1970, Anadolu Medreseleri, Selçuklular ve Beylikler Devri, İstanbul, I, 49-57.
- Sözen, M., 1975, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul, 231.
- Sözen, M., 1987, The Evolution of Turkish Art and Architecture, İstanbul, 99.

- Tanyeli, U. ve Sözen, M., 2011, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitabevi.
- Şahbaz, M., 2018, Sahib Ata Fahrü'd-Din Ali Döneminde İnşa Edilen Medreselerin Türkiye Selçuklu Eğitimindeki Yeri, 22, 3846-3861.
- Şahin, F., ve Hocaoğlu, P., 2015, Karma Yapı Tasarımları ve Sürdürülebilir Mimarlık, In 2nd International Sustainable Buildings Symposium, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şakı, S., 2019, Osmanlı dönemi medrese yapılarının yeniden işlevlendirilmesi, Kepenekçi Sinan Medresesi örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Tanman, M. B. ve Parlak, S., 2011, Tekke, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 40, 370-379.
- Tanrıkorur, Ş. B., 1988, "Bir Eğitimin Mimarisi, Mevlevî Matbah-ı Şerîfi", 1. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), Konya, 271-297.
- Tetik, A., 2018, Mardin Kasımiye Medresesi İçin Yeniden İşlevlendirme Önerileri Geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turani, A., 1975, Külliye. Sanat Terimleri Sözlüğü. Ankara, Toplum Yayınevi, 3rd Edition.
- Uğursal, S., 2011, Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi, İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uluçam, A., 2009, Sırçalı Medrese, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 37, 126-127.
- Ürey, O., 2010, Use of Traditional Elements in Contemporary Mosque Architecture in Turkey, Unpublished Master's Thesis, Middle East Technical University, Ankara, Turkey.
- Uzluk, Ş., 2006, "İstanbul'daki Eski Fatih Cami'nin Bir Benzeri Konya'da Selimiye Cami", Vakıflar Dergisi, 9.
- Ülgen, A. S., 1989, Mimar Sinan Yapıları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ülken, H. Z., 1971, Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği. *Vakıflar Dergisi*, 9, 13-37.
- Yaldız., E., 2003, Konya'daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yavaş, D., 1995, Eşrefoğlu Cami, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, 479-480.

Yavaş, A., 2008, Konya Sahip Ata (Tahir İle Zühre) Mescidi, Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 20, 161-178.

Yıldırım, D., 1999, Anıtsal Binalardaki İşlev Değişiklerinden Doğacak Müdahalelerin Çevresel Olarak İncelenmesi ve Ayazağa Kasırları Örneği, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yıldırım, M., 1999, Konya’da Erken Dönem Türk İslam Eserlerinden Örnekler, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9, 265-285.

Yılmaz, E. M. ve Ulusoy, M., 2018, Konya İlinde Kültür Turizmi: İnce Minareli Medrese Ve Karatay Medresesi Karşılaştırmalı Analizi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(2), 42-52.

Köroğlu, H., 1999, Konya ve Anadolu medreseleri, Fen Yayınevi.

Kuyrukçu, E. Y., 2020, Anadolu Selçuklu Medreselerinin Yapısal ve Mekânsal Özellik Bağlamında Değerlendirilmesi, Konya Sırçalı Medrese Örneği, *Online Journal of Art and Design*, 8(1).

KVBM arşivi dosya arşivi, Konya.

Yılmaz, M. ve Doğruer, B., 2021, Akşehir Taş Medrese Eyvan ve Sütunlarındaki Yazılar İle Alevi-Bektaşî Kültürü Arasındaki İlişki, *Sanat Tarihi Dergisi*, 30(1), 457-495.

Wei, T., Islam, M. A., Ren, S., and Zhu, Q., 2016, Co-Scheduling of Datacenter and HVAC Loads in Mixed-Use Buildings, 978-1-5090-5117-5/16/. 2016 IEEE.

Web İletileri:

URL-1: <https://www.urban-hub.com/buildings/mixed-use-buildings-for-diversified-sustainable-sites/> Mixed-use Buildings: Make The Most Of Your Building. Buildings, Published on 20.06.2018. [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-2: <https://sorularlailamiyet.com/search/google/hangah> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-3: <https://sorularlailamiyet.com/search/google/zaviye> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-4: <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulhadis#1> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-5: <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulkurra> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-6: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bimaristan> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

URL-7: <https://islamansiklopedisi.org.tr/daruleytam> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

- URL-8: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tabhane> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-9: https://www.aksehir.bel.tr/galeri/aksehirde_resmi_yapilar/muzeler/tas_eserler_muzesi/ [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-10: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/12/Konya-%C4%B0nce-Minareli-MedreseSahip-Ata-Dar%C3%BCIhadisi.jpg> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-11: <http://muze.semazen.net/content.php?id=00142> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-12: <http://muze.semazen.net/content.php?id=00034> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-13: <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Madrid-Konferansi%2C1904.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-14: ICOMOS, 1931, Carta del Restauero [Chmler of Restoration], Accessed January 04, 2020. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-15: ICOMOS, 1931, The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments, Adopted at the First International Congress of Architects and Technicians of Historic Morrwnents, Athens, Accessed December 14, 2019. <https://www.icomos.org/en/167-the-athen,-.-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>. [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-16: ICOMOS, 1964, The Venice Charter, Accessed January 22, 2020. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-17: UNESCO, 1972, UNESCO Convention Concenling The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage, Adopted by the General Conference at Its Seventeenth Session Paris. Accessed November 12, 2019. <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-18: ICOMOS, 1975, European Charter of the Architectural Heritage, Adopted by the Council of Europe. Accessed NoveInber 12, 20 I 9. <https://www.icomos.org/en/resources/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/170-european-charter-of-the-architectural-heritage> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-19: ICOMOS, 1975, The Decleration of Amsterdam, Accessed November 12, 2019. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0458431001536681780.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

- URL-20: UNESCO, 1976, General Conference, Nairobi, Accessed November 12, 2019. <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2015/12/1976-The-General-Conference-of-UNESCO-19th-Session.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-21: ICOMOS, 1983, Appleton Charter, Accessed November 12, 2019. <https://www.icomos.org/charters/appleton.pdf>. [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-22: Council of Europe, 1985, Granada Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, Accessed November 12, 2019. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/granada-convention> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-23: ICOMOS, 1987, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas. Accessed November 12, 2019. https://www.icomos.org/charters/towns_e.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-24: ICOMOS, 1999, Charter on the Built Vernacular Heritage, Accessed November 12, 2019. https://www.icomos.org/charters/vernacular_e.pdf. [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-25: ICOMOS, 2003, Charter - Principles For The Analysis, Conservation And Structural Restoration Of Architectural Heritage, Accessed November 12, 2019. https://www.icomos.org/charters/structures_e.pdf. [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-26: ICOMOS, 2005, Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro Convention. Accessed November 12, 2019. <https://rm.coe.int/1680083746> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-27: ICOMOS, 2008, Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, Accessed November 12, 2019. http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-28: ICOMOS, 2011, The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas, Accessed November 12, 2019. https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_CIVVIH_text_EN_FR_final_20120110.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-29: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/04/madriddocumentenglish.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-30: ICOMOS, 2013, Turkey Architectural Heritage Conservation Charter, Accessed November 12, 2019. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]

- URL-31: The Australia ICOMOS, 2013, Charter for Places of Cultural Significance (The Burra Charter), Accessed November 12, 2019. http://portal.iphan.gov.br/uploads/ckfinder/arquivos/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31_10_2013.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-32: ICOMOS, 2017, Approaches to the Conservation of Twentieth -Century Cultural Heritage Madrid-New Delhi Document, Accessed November 12, 2019. https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/General_Assemblies/19th_Delhi_2017/EGA_2017_Minutes_201906_EN.pdf [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-33: <https://www.nps.gov/tps/standards/treatment-guidelines-2017.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-34: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44311/ilke-karari--karar-no-660--karar-tarihi-05111999.html> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]
- URL-35: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf> [Erişim Tarihi: 30.02.2022]